

A

MAGYAR FAJ TERJESZKEDÉSE

ÉS

NEMZETI KONSZOLIDÁCIÓNK

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL

A MEZŐGAZDASÁGRA, BIRTOKVISZONYOKRA ÉS A
NÉPESEDÉSRE

*

ÍRTA

BEKSICS GUSZTÁV.

MÁSODIK KIADÁS.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA.

1896.

Budapest, 1896, az Athenaeum RT. könyvnyomdája.

ELŐSZÓ

A MÁSODIK KIADÁSHOZ.

Munkámnak két alaptétele van. Az egyik, hogy nyelvileg beolvasztani képtelenek vagyunk. Jelentéktelenre törpül még azok száma is, a kik nemzetiségeink sorából, a németeket nem számítva ide, elsajátították a magyar nyelvet. Három évtizedes alkotmányos korszakunk, önrendelkezési jogunk és önmagunk által vezetett művelődési politikánk a nemzeti és állami consolidatio célját illetőleg, a nyelvi beolvasztás tekintetében, fájdalom, nagyon silány eredményeket hozott létre. Ha városaink nem fejlődnek, s magyar culturpontokká nem tömörülnek, szomorú szívvel, de mégis ki kellene mondanunk, hogy nemzeti és állami consolidatióink cultural eszközei csődöt mondtak.

Nem voltunk képesek előretolni a vidéken a nyelvhatárokat, sőt nem egy helyen határozott visszafejlődés történt. A nyelvhatárokon, Felső-Magyarországon és Erdélyben, a tót és román nyelv több érintkezési ponton legyőzte a magyar nyelvet. Árvában, Trencsénben, Liptóiban szinte a megsemmisülés szélén van a csekély számú magyarság. Erdélyben

IV

és Dél-Magyarországon a nyelvhatárok nem egy pontját áttörte az oláhság. Hogy alkotmányos korszakunk harmadik decenniumának végén, a honfoglalás ezredéves fordulójának büszke évében, meg nem értük azon szerencsétlenséget, hogy a magyarság visszaesését kelljen elismernünk a nemzetiségek terjeszkedésével szemben, hanem ellenkezőleg, nemzetünk előrehaladt a consolidatio útján, s államunk magyar jellege mindinkább kidomborodik: ezt legelső sorban a magyar fajban levő erőknek, magasabb culturai képességének s bámulatos szaporaságának köszönjük.

A magyarság hatalmasan tért foglalt a városokban a cultura s a németiség beolvasztása, s a vidéken parasztságunk terjeszkedése által. Így keletkeztek a magyarság új tömörülései, a melyek nemzetiségi tömböket szorítottak földre, vagy zártak be. Így terjeszkedett tovább azon politikai assimilatio, melyről munkámban részletesen szólok s mely jó részben pótolja a grammatikai assimilatióra való képtelenségünket.

Ide vonatkozó nézeteim, bár sok illúziót leronának, nem találtak ellenmondásra a közvéleményben és a sajtóban. Annál makacsabb, habár pusztán csak a tagadásra szorítókozó, ellenmondás fogadta a szökebb és kizárólagosabb körű agrarismus részéről munkám azon másik alapvető tételét, mely szerint a helytelen földbirtok-viszonyok már-már nemcsak a Dunántúl, hanem az Alföldön is gátolják fajunk szaporodását.

A népszaporodás dunántúli stagnatióját s a születéseknek már az Alföldön is történő leszállását az

ügynevezett agráriusok nem tagadhatva, legalább arra igyekeznek, hogy kétségbe vonják, mikép a népese-
 dési decadentia a földbirtok-viszonyokkal volna kap-
 csolatba hozható. Nagyon természetesen, igyekeznek
 a könyvemben kifejtett azon tételt is megerőtlení-
 teni, hogy a születések visszaesése már-már a kötött
 birtok perczentjével kezd összeköttetésbe jutni.

Malthus óta mindenki tévedett, a ki a népszá-
 porodást, vagy pedig a népese-
 dési decadentiát egyet-
 len okra akarta visszavezetni. Tévedésben volt a
 Malthussal ellentétes Carey-féle iskola, vezérétől kezdve
 legutolsó követőjéig. Smith nagy látókörébe is téve-
 dések vegyültek. A népese-
 dési növekedésének vagy
 fogyásának rendszerint complicált okai vannak. A meg-
 élhetési viszonyoktól a háborúkon keresztül, a gazda-
 sági viszonyok előre- vagy visszafejlődéséig egy sereg
 ok befolyásolja a népese-
 dési viszonyokat. Igen jelen-
 tékenybefolyást gyakorolnak továbbá Wappaus szerint
 a már elért népsűrűségi viszonyok. A legkiválóbb
 tudósok szerint a népsűrűség és a szaporodási perczent
 megfordított arányban vannak egymással. Különösen
 complicáltak az okok ott, a hol a gazdasági viszo-
 nyok nem egyszerűek, hanem keresztül-kasul szövöd-
 nek a társadalmon és az ország legkülönbözőbb vidé-
 kein. A mezőgazdaság hatása azonban a népese-
 dési mindenütt igen világosan szemlélhető, a hol az ipar
 fejlettsége még nem complicálja; mert az ipar maga
 is elsőrangú népese-
 dési tényező. A demographia kutatói-
 nak számára alig kínálkozik kedvezőbb terület a
 népese-
 dési és az agricultura közt való viszony felde-
 rítésére, mint a mi Dunántúlunk és a mi Alföldünk;

mert itt az ipar, fájdalom, még minél kevesebb szerepet játszik az egyszerű viszonyok complicatiójában.

A népesedési viszonyok felderítését még a külföldön is eddig leginkább az elméleti tudomány vette kezébe. Vagy ha practicus tények képezték a kiindulási pontot, mint Malthusnál, ezek egészen helyi jelentőséggel bírtak. Az angol viszonyok általánosítása egyáltalában legnagyobb hibája a Malthus elméletének. Az agriculturának, mint fő-fő népesedési oknak vizsgálata, habár egy nagy francia tudós: Lavergne, a hatvanas években kísérletet tett vele, egészen elhanyagolt terület maradt, a minnek legfőbb oka az, hogy a külföldi statistikusok és demographok előtt nem álltak megfelelő adatok. És mert ekkép sem Malthus, sem Carey, sem Ricardo, sem Wappáus, s a különböző tanokat összefoglaló Oettingen munkái sem tárgyalják részletesen és a statistika adataira alapítva a mezőgazdaság hatását a népesedésre, a mi derék agráriusaink, a kik megfoghatlan okokból védekeznek a nagybirtok érdekei miatt is feltétlenül szűkségessé vált parcellázás ellen, nem akarják egyáltalán hinni, hogy bizonyos körülmények és viszonyok közt a mezőgazdaság és a földbirtok felosztása a legelső rangú tényező a népszaporodás előmozdításában vagy gátlásában.

Az agricultura pedig bizonyos fejlődési fokig a leghatalmasabb népszaporító tényező. Magában Ausztriában a földműveléssel foglalkozó Galiczia és Bukovina közel, vagy több mint kétszer szaporább az iparos Csehországnál és Sziléziánál. Bizonyos népsűrűségi fokon túl természetesen az ipar veszi át a vezér-

VII

szerepet. De mert maga a földterület, sőt a művelés intenzitása sem növelhető, mikép Carey tévesen vélte, végtelenségig, mint az ipar fejlesztése, az agricultura mellett a népesedésnek megvannak a természetes határai. Arra nem térek ki, hogy a vagyonosság, értelmiség, sőt a valláskülönbség mily hatással vannak a nép terjeszkedésére, csak azt említem fel, hogy a valláskülönbség a nyugaton más eredményeket hoz létre, mint Magyarországon. Nemcsak a franczia statisztikusok és tudósok: Legoyt, Duval, Dupin, hanem az összes nyugati népek tudósai azon nézetben vannak, hogy a katolikusok kevésbé szaporák mint a protestánsok. Nálunk, mint munkámból kitűnik, éppen megfordítva, a katolikusok mutatják szinte a legnagyobb szaporodást, míg a protestánsok csak középhelyet foglalnak el. Visszatérve az agriculturához, határozottan konstatálható, hogy midőn a terjeszkedéshez szükséges föld hiányzik, a népszaporodás megáll. E tekintetben azonban a fajok közt létező különbség igen érdekes és igen fontos, s épp erre eddig legkevésbé figyelt úgy a demographia, mint a statistika. A faji propagatív erő mérlegelését a tudomány és gyakorlat egyaránt nagy és méltatlan elhanyagolásban részesítette; pedig kétségbevonhatatlan tény, hogy ugyanazon gazdasági viszonyok közepett is. a különböző fajok más és más arányban terjeszkednek.

A hol a faji erő legnagyobb hatványának fokán létezik, tönkretelheti azt eredményeiben valamely közbejött ok, vagy az okok sorozata. Wappäus, Tucker és Altén meglepetve tapasztalták, hogy az angolszász faj, melyben talán leghatalmasabban buzog a faji

VIII

erő, Észak-Amerika egyes államaiban természetlen s a bevándorlás idézi fel az Egyesült-Államok hatalmas szaporodását. A faji erő e megcsökkenésének Amerikában, a vizsgálatok eddigi eredményei gyanánt, a magzatelhajtáson kívül főleg a nők természetellenes nevelése és hivatásköre az oka. Másutt pedig, mint Franciaországban, a faji erő egyáltalán elgyengült.

A francziák fel nem aprózott, le nem kötött gyarmati földeken sem mutatnak nevezetes szaporodást; ellenben az angolszászok, s kevés kivétellel általában a germánok, még aránylag kedvezőtlen gazdasági viszonyok között is, képesek a nagy fejlődésre. A román és tót, de leginkább a szerb, ugyanazon gazdasági viszonyok közt — meg sem közelíti a magyar faj szaporodását; sőt a halálozás tekintetében is rosszabbul áll ugyanazon égalji viszonyok mellett, mint a magyarság.

A fajokban rejlő ősi erőket tehát szükségkép tekintetbe kell vennünk, a midőn azok fejlődését akarjuk összehasonlítani. A magyar fajban levő ősi erők különös jelentőséget nyernek a nyelvi beolvasztásra való képtelenségének nagy hibája miatt.

A propagatív erő által fajunk pótolhatja grammatikai deficitjét. De e propagatív erő csorbulást szenvedhet, mint részben már szenvedett gátló okok következtében és mint eltörpült az angolszászok faji ereje az amerikai speeziális viszonyok miatt. Ismétlem, nem általános európai, hanem speeziális magyar viszonyokról van szó. Sajátságos helyzetünk közepett eddig még az agricultura a népszaporodás főtényezője. Ha a magyar faj a földbirtokban terjeszkedlietik, szám-

IX

belileg és gazdaságilag kifejlődik, mindig számosabb és számosabb nemzetiségi tömböket ölel magába, a mely tömbök a magyarságba beékelve elvesztik nemzetiségi jellegüket s bár anyanyelvük megmarad, mégis végleg a magyar fajhoz csatlakoznak, mint a dunántúli s egyéb beékelt nem magyarajkú polgárok.

Ha a magyar faj szabadon és gátak nélkül kibontakozhatik. oly számbeli fölénybe kerül, még a nemzetiségi tömbök irányában is, hogy a legtúlzóbb izgatás sem lesz képes ezeknek állami és nemzetbontó szerepet tulajdonítani.

Ekkor és csakis ekkor létesül a végleg megszilárdult magyar nemzeti állam, s pedig a magyar faj elterjedése, a városi kulturpontok megerősödése, de nem a nemzetiségi tömegek nyelvi beolvasztása által. A pusztán csak politikai assimilatiót egy későbbi korban fogja követni a nyelvi assimilatio is; ettől azonban oly nagy időköz választ el, hogy komoly politikus ez idő szerint azt még csak ki sem tűzheti a napi rendre.

A nemzeti állam létesítésének leghatalmasabb és legbiztosabb eszköze tehát a magyar faj elterjedése és hódító térfoglalása s ezt lehetséges elérnünk a magyar fajban levő őserők segítségével. *A magyar faj szaporább a nemzetiségeknél: de az a baj, hogy a birtokviszonyok épp a magyar fajt kezdik meggátolni természetes erőinek kifejtésében.* A pusztta tágadás a tényekkel szemben mit sem ér. A kötött birtok leginkább a magyar faj lakta vidékeken emeli a népszaporodás elé a gátat. E tekintetben egész terjedelmükben fentartom állításaimat és az azokat megvilágító statistikai táblázatokat.

Sőt kiegészítem a mit csak futólag mondtam. Nemcsak a kötött birtok, hanem a szabad latifundiumok is erős gátját képezik a nép szaporodásának. Körülbelül öt-hat millió hold, tehát az összes földbirtoknak átlag 12 perczentje, sem hitbizományilag, sem egyébként meg nem kötött nagybirtok. S e szabad földbirtok-tömegek legnagyobb része a dunántúli és az alföldi országrészre esik. Az itt közölt statisztikai táblázat e tekintetben érdekes adatokat tartalmaz, de megjegyzendő még két dolog. Az egyik az, hogy épp az agrarizmus sújtotta vidékeken nemcsak a hitbizományok és szabad latifundiumok, hanem még a száz és ezer hold közti, igen nagy részben gazdag parasztbirtokok szintén erős és szilárd kézben vannak. Másrészt pedig a születéseknek az Alföldön történt leszállását a birtokviszonyok mellett befolyásolja a már elért népsűrűség is. Osongrádban 76, Békésben 73, Csanádban plane 81 lélekszám esik 1 □ km.-re, holott pl. Somogy és Nógrád csak 50 lélekszámot mutat föl 1 □ km.-re. (Lásd a túloldali táblázatot.)

E Statistikai táblázat szerint is számos tényező működik közre a népszaporodási viszonyokra, de a Dunántúl és az Alföldön túlnyomó szerepük kétségbevonhatatlanul a földbirtok-viszonyoknak vannak. Ha a születések száma az Alföldön is következetesen fog apadni, akkor a magyarság legnagyobb medenezéje rövid idő alatt a Dunántúl sorsára fog jutni, mely népesedés dolgában már az oláhság által lakott vidékek népszaporodásának színvonala alá esett. Az Alföld még mindig a nagy regulator, a nagy fajterjesztő

Nórszám	M e g y e		Ebből		100—1000 holdig terjedő birtokok területé		500 holdon feletti birtokok területé		Az egész területre lehozható képest		1000 holdon feletti birtokok területé		1891. évben		1 □ esik kilométerre lakosság	
	Összes terület	kat. hold	korlátolt forgalmu szálmu for-galmu	%	hold	száma	%	hold	%	száma	száma	száma	1891. évben			
													vándorlási differenciája	születés 1000 lélekre		
1	Csongrád	615.915	33.62	66.38	száma	380	—	212.800	34.6	31	47.8	—	121	76		
2	Fehér	722.658	24.03	75.97	512.100	70.9	136.100	18.8	123	44.1	—	1.166	54			
3	Békés	634.155	10.56	89.44	366.300	57.7	118.400	18.7	89	44.2	—	480	73			
4	Csanád	290.652	31.68	68.32	155.700	53.6	50.100	17.2	22	49.0	+	55	81			
5	Somogy	1,161.744	34.76	65.24	száma	600	—	182.800	15.7	214	38.0	—	1.919	50		
6	Pest-Pilis-Solt-Kiskun	2,236.900	27.18	72.82	1,327.600	59.4	351.200	15.7	271	45.3	+	2.002	97			
7	Jász-Nagykun-Szolnok	907.159	20.37	79.63	790	—	128.900	14.3	108	44.0	+	48	59			
8	Baranya	899.142	40.74	59.26	448.100	49.8	126.900	14.1	91	34.0	—	103	63			
9	Tolna	617.304	29.28	70.72	száma	220	—	75.700	12.3	75	36.3	—	693	70		
10	Pozsony	782.350	27.10	72.90	359.200	47.8	63.600	8.5	103	40.5	—	1.354	79			
11	Bács-Bodrog	1,800.586	29.13	70.87	818.200	45.4	131.400	7.3	167	45.1	—	3.602	65			
12	Hont	451.608	38.94	61.06	250.500	55.5	30.200	6.7	63	33.6	—	237	47			
13	Nógrád	716.401	21.90	78.10	462.500	64.6	13.700	1.9	107	40.3	+	2	50			
14	Vas	945.789	17.90	82.10	száma	790	—	—	—	86	38.4	—	1.840	78		
	Országos átlag	49,020.156	34.56	65.44	—	—	—	—	—	—	—	—	42.5	—	22.937	54

XII

és legfőbb nemzeti tényező. Ha a népszaporodás itt leesik magas arányairól, ekkor állami consolidatióról és nemzeti államról ne ábrándozzék senki.

És a hanyatlás már is fenyeget. Ha nem segítünk, ha a birtokparcellázás nagy nemzeti munkáját végre nem hajtjuk, a magyar faj megszűnik természetadta erőit politikai céljainkra kölcsön adni. Még nem késtünk el, még van időnk a nemzeti munkába belekezdeni s azt végrehajtani. A magyarság fő tömörítési pontjairól nem is szólva, a nemzetiségi vidékeken is nagy magyar tömbök léteznek, a melyek, helyes földbirtok-politika segítségével diadalmas hódításokat lehet tenni. A felső tót vidék kevesebb tért nyit *a nemzeti agrárpolitikának*, mint az ország délvideke és részben Erdély. Itt nagy vagy jelentékeny magyar tömbök léteznek, melyeket ki lehet szélesíteni. A következő táblázat bemutatja a föbbséket. A német tömbök is fel vannak tüntetve, de nem mint nemzetiségi jellegűek, hanem mint inkább a magyarság szövetségesei az ország területének meghódításában. (Lásd a túloldali táblázatot.)

A mezőgazdasági és földbirtok-politika innétül kell, hogy a magyar nemzeti politika legintegransabb részévé legyen. A dunántúli és alföldi magyarságot csak így fejthetjük ki, s hatalmasan elterjesztve azt, csakis ekkép consolidálhatjuk államunkat és nemzetünket.

Ez a helyes es nemzeti agrárpolitika; mert általános s átfogja az egész fajt, sőt a nemzetet. Minden más agrárpolitika, mely az osztályszellem hagyományaira támaszkodik, nem nemzeti, sőt káros agrárpolitika.

XIII

Magyar tömbök több nemzetiségi vármegyében.

Sorszám		Összes lakosság	Magyar	Német	Oláh	Szerb	Tót
1	Torontál vármegye:						
	Antalfalvi járás ...	45.787	5.263	2.121	5.755	23.899	8.104
	Bánlaki » ...	25.512	4.466	9.467	6.222	3.872	—
	Módosi » ...	26.609	3.667	10.926	3.455	6.662	—
	Nagy-kikindai jár.	28.623	6.495	6.940	—	14.842	— a város nélkül
	Nagy-szt. - miklósi járás ...	47.188	8.761	18.552	10.209	2.916	—
	Párdányi járás ...	27.169	5.651	7.528	4.119	9.729	—
	Törökbecsei járás	43.960	12.652	1.619	—	29.223	—
	Török-kanizsai jár.	42.300	20.881	3.130	2.125	15.818	—
	Zsombolyai járás...	47.532	9.117	29.664	4.683	3.363	—
2	Krassó-Szörény vármegye:						
	Bégai járás ...	17.125	1.381	662	14.896	—	—
	Bagsáni » ...	33.213	1.161	3.981	25.827	—	—
3	Temes vármegye:						
	Buziási járás ...	33.801	4.647	5.696	22.535	—	—
	Dettai » ...	24.327	3.804	8.532	8.179	1.623	—
	Kubini » ...	27.663	2.107	5.571	4.815	14.518	—
	Vingai » ...	32.914	3.016	15.968	9.826	3.724	—
4	Arad vármegye:						
	Aradi járás ...	32.644	7.464	7.973	16.853	—	— a város nélkül
	Borosjenői járás ...	31.802	4.500	—	26.175	—	—
	Eleki járás ...	27.674	7.382	8.229	10.535	—	1.413
	Kisjenői » ...	44.042	15.655	1.513	25.994	—	—
	Pécskai » ...	28.966	14.384	3.355	9.080	—	—
	Világosi » ...	33.139	5.947	8.300	18.135	—	—

XIV

Norszám		Összes lakosság	Magyar	Német	Oláh	Szerb	Tót
5	Alsó-Fehér vármegye:						
	Balázsfalvi járás ...	24.196	2.152	2.083	19.360	—	—
	Magyarigéni járás	26.800	2.056	—	24.099	—	—
	Marosujvári »	25.171	7.702	—	16.269	—	—
	Nagy-enyedi »	28.998	4.597	—	23.449	—	—
6	Hunyad vármegye:						
	Dévai járás	29.201	2.644	1.030	25.243	—	—
	Petresényi járás ...	18.701	2.762	1.581	13.788	—	—
7	Torda-Aranyos vármegye:						
	Alsó-járai járás ...	15.675	2.601	—	12.788	—	—
	Felvinczi » ...	15.492	4.504	—	10.273	—	—
	Maros-ludasi járás	29.049	6.843	—	20.402	—	—
	Tordai járás	30.126	9.221	—	19.098	—	Torda város nélkül
	Toroczkói »	18.206	4.145	—	13.751	—	—
8	Bács-Bodrog megye:						
	Apatini járás	47.627	11.028	23.725	—	12.706	—
	Bácsalmási járás ...	51.054	32.144	13.244	—	5.540	—
	Bajai járás	42.411	17.322	16.253	—	8.458	Baja város nélkül
	Kulai »	44.780	6.585	26.216	—	3.922	—
	Ó-becsei »	46.186	24.976	1.173	—	19.798	—
	Titeli »	23.899	3.038	3.989	—	16.438	—
	Topolyai »	48.616	37.007	7.383	—	3.093	1.064
	Ujvidéki	52.580	10.268	14.179	—	11.307	16.570 Ujvidék nélkül
	Zentai »	41.802	33.938	—	—	7.413	— Zenta »
	Zombori »	47.179	15.746	24.476	—	6.757	— Zombor »

A földbirtok-kérdés most már másodszor képezi a magyar nemzeti politikának alapját és annak helyes megoldása az ország jövőjének biztosítékát.

Első ízben az ősiség megszüntetése volt a nemzet jövőjére örök időkre kiható földbirtok-kérdés és földbirtok-politika.

Másod ízben szintén a földbirtok-kérdés és földbirtok-politika dönti el jövőnket. Most a földbirtok-viszonyokat kell kapcsolatba hozni nemzeti érdekeinkkel.

Az ősiség megszüntetése nélkül nem forrhatott volna össze politikai egységbe nemzetünk. A földbirtokviszonyok rendezése nélkül nem bontakozhatok ki, s nem lehet nagygyá sem társadalmunk, sem nemzetünk. És nem consolidálódhatik a bevezettség jelle gével államunk.

Budapest, 1896 május végén.

Beksics Gusztáv.

TARTALOM.

	Lap
Előszó a második kiadáshoz	III—XV.
I. Fejezet. Nemzeti konszolidációnk és eszközei	1
II. Fejezet. A magyar faj terjeszkedésének bizonyítékai	15
III. Fejezet. Aggasztó jelenségek a magyar faj terjeszkedésében	21
IV. Fejezet. Mezőgazdaság és nemzeti politika.....	29
V. Fejezet. Népszaporodás és agrikultura.....	33
VI. - Fejezet.-Népszaporodás és földbirtok	42
VII. Fejezet. Az alföldi agrárszocializmus.....	53
VIII. Fejezet. A magyar parasztság	64
IX. Fejezet. Bérlet vagy tulajdon	72
X. Fejezet. A népszaporodás gátjainak megszüntetése	78
XI. Fejezet. Az új földbirtokviszonyok és az új Magyarország	89
Befejezés.....	95

I. FEJEZET.

Nemzeti konszolidációnk és eszközei.

A nemzeti politikának — ha nem pusztán frázis ez — komoly célja van. Oly célja, melynek eléréséért a magyar nemzetnek meg kell feszítenie minden erejét. E célnek magasán kell ragyognia minden egyéb ez él, társadalmi s pártpolitikai feladat és törekvés felett. Alá kell annak rendelni minden szempontot, egyéni, sőt a közérdeket, a mennyiben ez nem közvetlenül a főcélzt szolgálja.

E cél: nemzeti és állami konszolidációnk, a mi tulajdonkép a magyar nemzeti állam.

De mikép érhetjük el nemzeti és állami konszolidációnkát? A konszolidáció lényege, s melyek annak eszközei?

E konszolidáció felölel mindent, a mi nemzetünk erőgyűjtésére, kifejtésére s államunk megszilárdítására vonatkozik. Magában foglalja tehát gazdasági megerősödésünket, azon összes intézményes reformokat, a melyek már megvalósultak, a melyek még csak tervben vannak s a melyek arra hivatvák, hogy Magyarország kultur- és modern állammá legyen.

Ez azonban még nem elég. A nemzeti politika feladata és célja a magyar állam magyar nemzeti jellegének nemcsak fentartása, hanem *végleges biztosítása*. Nemzeti és állami konszolidációnk lényege ez, a többi csak járulék. Azon modern és kultur-állam, melyben a magyar nemzeti jelleg elveszne vagy pusztán csak meggyengülne, nem lehet a magyar politika célja, nem lehet nemzeti ideál.

Nemzeti és állami konszolidációnk alatt tehát nem érthetünk mást, mint a magyar állam nemzeti jellegének fentartását és teljes érvényre emelését.

A pusztán *állami* konszolidáció jelenthetne mást is. Jelenthetné a nemzet- és állambontó törekvésekkel való megalkuvást s a nemzetiségi túlzókkal állami és nemzeti egységünk rovására való kibékülést. Részemről ugyan nem hiszem, hogy a nyelvi és területi engedmények végleg megszüntetnék Magyarországon a nemzetiségi torzszalkodást. A fölmondási processzus szükségkép követné ez engedményeket. De lehetnek, a kik azt hiszik, hogy a koncessziók árán való kibékülés létrehozhatná Magyarország *állami* konszolidációját a *nemzeti* konszolidáció nélkül. Az ily konszolidációt azonban a magyar nemzet óriási többsége mindenkor és föltétlenül visszautasítaná. Állami konszolidációnk csak úgy lehetséges, ha az egyszersmind nemzeti konszolidáció.

A kibékülést nemzetiségeinkkel minden elfogulatlan és higgadt magyar politikusnak óhajtania kell; de nem engedmények, nem külön jogok, hanem a nemzeti egység és a nemzeti konszolidáció alapján. A kibékülés ily alapon nem csak szükséges, hanem egyszersmind lehetséges; mert e kibékülés nem jelenti azt, hogy a nemzetiségek tartoznak áldozatul hozni nyelvüket és kultúrái egyéniségeket.

Ebben rejlik a magyar nemzeti, egyszersmind a kibékítő politika lényege. A nyelvi asszimiláció, tehát a nyelveknek egységbe való összeforrása, szintén be fog következni a négy folyam táján, de csak mint a kultúrai hatások, s nem mint a politikai célzat, vagy ép erőszak eredménye. Ugyanaz fog történni Európa keletén, a mi már végbement Európa nyugatán: a hatalmasan kibontakozó kultúra létesíteni fogja az egységes nyelveket s ekkép a grammatikáikig is egységes nemzeteket. A magasabb kultúra fel fogja szívni magába az alacsonyabb kultúrákat s az e kultúrák körében élő fajokat. Es mi magyarok nyugodtan nézhetünk a jövőbe, kultúrai

és gazdasági fölényünk gyümölcseit meg fogja érlelni az idők fája.

A kulturai hatások azonban hossza időt tételeznek fel. E hatások a nyugati országokban is csak századokon át szii-remlettek le. Aktuális politikát tehát ezekre nem lehet alapítani.

A nyelvi asszimiláció célja megjelenhetik a magyar politika távoli horizonján; de ezt nem lehet állami és nemzeti konszolidációnk közvetlen alapjává tenni. Ellenben van egy másik asszimiláció, a mely komoly és szilárd *Közvetlenül elérhető* alapját képezheti nemzeti célunknak s melylyel nemzeti és állami konszolidációnk épülete felépíthető.

Ez a politikai asszimiláció.

Ennek értelme az, hogy a haza földjén lakó különböző fajok és nemzetiségek, grammatikájuk feláldozása nélkül, csatlakoznak a magyar fajhoz s azon feladatok megoldásához melyekért ez küzd. *Addig állandó hézag lesz nemzeti és állami konszolidációnkban, a míg jelentékeny fajok fognak létezni a haza területén, a mélyek legalább e politikai asszimiláció által nem fűződnek összes érzelmi s érdekszálaikkal a magyar fajhoz.* Ép azért felettébb szükséges, e politikai konszolidációt szemügyre vennünk s kutatnunk az ennek elérésére vezető eszközöket.

A magyar államnak mindig magyar jellege volt. a honalapítástól napjainkig. Nem magyar ajkú lakosság szintén a honalapítástól kezdve napjainkig mindig volt Szt. István birodalmában, s hogy e lakosság mily feles számmal lehetett első nagy királyunk idejében, jelszava is mntatja, mely a magyar sovinizmust figyelmeztette, hogy az egy nyelvű ország gyenge A nem magyar ajkú lakosság, vagy helyesebben a magyarul nem tudó magyarság azonban szinte egész milleniumunkon keresztül összeforrt a specifikus magyar fajjal. Külön faji

vagy nemzeti aspirációi egyik nemzetiségnek sem voltak, hanem valamennyinek vágya, törekvése egybeolvadt a magyar faj vágyával és törekvéseivel. Fajunk a lefolyt hosszú századok alatt nem csak vallási, hanem egyszersmind nyelvi türelmet mutatott, mely páratlan a világhistóriában. Ez volt oka, hogy Magyarország minden korszakban nem csak a vallási, hanem egyszersmind a grammatikai szabadság klasszikus földje volt ugyanakkor, midőn még a művelt nyugaton is a sötét fanatizmus végezte düléseit, különösen a vallás terén.

De egyszersmind ugyanez oka volt annak, hogy a legkülönbözőbb vallásfelekezetek Magyarországon fenmaradtak és kevés kivétellel az összes fajok megtartották nyelvüket. E kijönféleség daczára a magyar nemzet egységessé tudott összeforni, kevésbé beolvasztás, mint inkább politikai asszimiláció által.

Érdekes jelenség ez nemcsak a midi, hanem a jövő szempontjából. s igen tanulságosán lehet azzal foglalkozni a nemzetiségi kérdés minduntalan való felvetésének alkalmával. A grammatikai asszimiláció igen csekély mértékben jött létre a múltban. A homályos őskortól eltekintve, nagyobb nemzetiség nem olvadt be a magyar fajba grammatikailag, szinte csak az örmények képeznek kivételt, a kik nyelvileg is egészen magyarokká lettek. Beolvadtak továbbá a magyar fajba grammatikailag is a szerbek, kis oroszok, tótok és vendek egy része, de nem az egész faj. És ha a hosszú századokon keresztül aránylag csekély grammatikai beolvadás történt, annál csekélyebb esélye van a nyelvi asszimiláció gyors sikerének jelenleg a nemzetiségi kérdés s a nemzeti eszme leglátzasabb korszakában.

Magyarország több mint egy negyed század óta ismét bírja önrendelkezési jogát, s habár az erőszakos magyarosítás csak a nemzetiségi túlzók agyréme vagy izgatási eszköze, államunk kétségkívül elég alkalmat igyekezett adni hivatalos, nyelvének megtanulására, s az eredmény egy negyed század múltán is szinte megdöbbentően csekély.

A magyar nyelv megtanulása még nem egyértelmű a grammatikai asszimilációval; a román intelligencia szinte kivétel nélkül tud magyarul, de, fájdalom, túlnyomó nagy része nem érzi magát magyarnak.

Am a magyar nyelvnek még pusztá megtanulása is hihetetlen csekély méretekben történt, a miről a következő számok tanúskodnak. Az összes németégből csak valamivel több tud magyarul fél milliónál, a mely szám 25.16%-nak felel meg; az összes tótságból csak 227 ezer ember, vagyis 12% érti az állam hivatalos nyelvét s a két és fél millió oláhságból nem egészen 7%. vagyis körülbelül 180 ezer egyén tud magyarul. Ily minimális eredménye van a nyelvi asszimilációra alapított magyar nemzeti törekvésnek.

És a midőn azt tapasztaljuk, hogy a magyar nyelvnek még terjedése is csodálatos lassú: mert 1880 és 90 közt az állam hivatalos nyelvének elsajátítása a németeknél csak 5, a tótoknál 2%, s a románoknál pláne csak 1.24% arányában haladt előre, akkor a nemzeti állam megalapítását a grammatikai asszimilációtól várni, túlságos Optimismus volna. Ily körülmények közt a nemzetnek tisztába kell jönnie céljával és eszközeivel. Nem szabad a grammatikai asszimilációtól várnia, a mit ez meg nem adhat; csak így menekszik keserű csalódásoktól. Tisztában kell lennie, hogy a magyar faj azon . fajok közé tartozik Európában, melyek grammatikáikig legkevésbbé képesek a beolvasztásra.

A magyaroknak azonban van egy más beolvasztó képessége, mely a nyelvi asszimilációt, ha nem is teljesen, de igen jelentékeny részben pótolja. Megbecsülhetetlen képesség, nielylyel talán egy európai faj és nemzet sem bír; nem bír legalább oly nagy mértékben mint a magyar faj.

Ez, mint már utaltam rá, a politikai asszimiláció. Nem támadja ez meg a grammatikát, nem olvasztja a nemzetiségek nyelvét az uralkodó faj nyelvébe, s nem irt ki egy fajt egy

nemzetiséget sem, hanem politikai egységbe képes összesíteni a legkülönbözőbb fajokat, nemzetiségeket és vallásokat.

Az angol csak ki tud irtani és csak grammatikailag képes asszimilálni. Éles szögletű individualitása nem bírja azon simaságot, mely más elemeket vonzani tudna. Önzése kizsákmányol mindent és mindenkit, hatalmas faji ereje türhetlenül halad előre, eltiporva mindent, a hol megtelepszik. A nyelvi asszimiláció azonban nem mindig egyenlő angol földön sem a politikai asszimilációval; mert hisz az íreket Anglia grammatikailag beolvasztotta, de nem volt képes a kelta faj politikai asszimilációjára.

A német sok tekintetben hasonlít az angolhoz. Különösen az éjszak-német sokkal szögletesebb és kíméletlenebb, bogysém politikailag vonzani tudna. A jelentékeny szláv tömböket grammatikailag asszimilálta vagy kiirtotta. Ezt igj'ekszik most tenni, bár igen csekély eredménnyel Posenben, s ugyanitt azonban a politikai asszimilációnak semmi nyoma. Legtöbb politikai asszimiláló erő van még a francziában. Rokonszenves egyéniségével és szabadelvű politikai intézményeivel még a délnémeteket is annyira megnyerte, hogy ezeknek szinte fájt a franczia uralom megszűnése, Elsass-Lotharingiát pedig Eran-eziaország kevésbé grammatikailag, mint inkább politikailag annyira asszimilálta, hogy az elsassi németek francziábbak voltak a francziáknál.

A politikai asszimilációnak azonban valódi klasszikus földje Magyarország volt egész a legújabb korig. Sőt, mint kétségtelen adatok bizonyítják, a politikai asszimiláció még ma is a legfigyelemreméltóbb eredményeket Magyarországon hozza létre. A magyar fajban mindig volt valami vonzó kedélyesség s előkelő úri modor, mely gyakorolta hatását az ország nem magyar ajkú lakosságára. Szabad intézményei pedig nem tettek különbséget az állam polgárai közt a grammatika szerint. Az oláh és tót sohasem volt elnyomva azért, mert románul, tótul beszélt, hanem, ha el volt nyomva mint jobbágy, ekkor is

egyenlő sorsban részesült a speczifikus magyar jobbagysággal. De ez az oka egyszersmind annak, hogy a Hóra és Closka-iele parasztlázadások nem bírtak oláh nemzetiségi jelleggel, hanem csak oly karakter vette azokat körül, mint Dózsa György magyar parasztlázadását.

A nemesi intézmény volt a politikai asszimiláció legbatliatósabb eszköze, a mely által mindenki felemelkedhetett az uralkodó osztályba, faj és grammatikai különbség nélkül. A politikai asszimiláció a magyarul nem tudó magyarokat a legszorosabb kapcsolatba hozta a magyar anyanyelvű magyarokkal. Az oláh és szerb, valamint a tót nemesség, illetőleg intelligencia szorosan belekapcsolódott a speczifikus magyar nemességbe és intelligenciába.

Ez asszimiláció századokon át még Horvátországban is érvényesült. A borvát nemesség és értelmiség ugyanis kiegészítő alkatrészei voltak a magyar nemességnek és értelmiségnek. A horvát társadalomban nem volt ellenszenv Magyarország iránt; pedig Horvátországnak akkor megközelítőleg sem volt oly nagy autonómiája mint jelenleg. A horvát nép és hősei magyar nemzeti czélokért küzdöttek és véreztek. Igaz ugyan, hogy akkor a horvát intelligencia többnyire tudott magyarul, de a horvátok grammatikai asszimilációja egyáltalán nem létezett.

A politikai asszimiláció nagy művét, melyet Magyarország nyolcz századon keresztül épített fel, a jelen század sajnálatos eseményei részben ledöntötték vagy legalább ennek több oszlopát megingatták. Legelőször kezdték a horvátok, a kik a délszláv eszme hatása alatt kiszakadtak a politikai asszimiláció nagy nemzeti egységéből. Példájukat követni igyekeztek a románok, a kik nemcsak fegyveres kézzel támadtak 1848-ban Magyarország ellen, hanem egyszersmind szintén megszakították azon bűvös övét, a mely a politikai asszimiláció varázsánál fogva a magyar nemzet minden tagját grammatikai különbség nélkül szoros politikai egységbe fűzte össze.

De a bűvös öv még nem mindenütt pattant szét. Közel egy ezredév munkája nem dőlt egészen romba. A magyar fajjal s a magyar nemzeti eszmével nem szakított minden nemzetiség és faj. A magyarul nem tudás még nem jelenti azt, hogy az illető egyszersmind nem magyar s nem lelkesítik a magyar nemzet törekvései.

Meg kell vizsgálni ezt a bűvös övét, alapos szemlét kell tartani a romok felett. A politikai asszimilációnak még oly liatalmas oszlopai állnak fenn Magyarországon, hogy a rázkódások által bedőlt magyszerű épületet még rekonstruálni lehet.

*

Szent István birodalmának drávántúli részeire a politikai asszimiláció többé nem terjeszthető ki. A horvát nemzet, mely a magyartól külön nemzeti egyéniségre tett szert, csak a magyar állam közösségében és egységében maradt meg és fog megmaradni; magyar nemzeti öntudat azonban sohasem lesz bele csepegtethető.

Ez iránt teljesen tisztában kell lennie Magyarországnak s bizonyára tisztában is volt, a midőn Deák Ferencz a horvátoknak a fehér lapot adta a kezükbe, hogy ezek rá írják az 1868-diki kiegyezést. Magyarország tehát nemcsak a nyelvi, hanem még a politikai asszimiláció köréből is kibocsátotta Horvátországot.

A horvát túlzók támadásai, gyűlölködése és haragja okkép teljesen érthetetlen. A magyar lobogó, melyet Zágrábban megsértettek, csakis a magyar állami egység jelképe Horvátországban s nem egyszersmind a horvátok elnyomásáé, vagy akár a politikai asszimilációnak a Dráva-vonalon túl való kiterjesztéséé.

A horvát nép nemzeti öntudata nincs ellentétben a magyar nemzetével, s maga a horvát autonómia sem sérti a magyar államiságot, ha annak magyarázata vagy kezelése nem ütközik a magyar állam érdekeibe. De ha ez meg is történik,

van törvény, mely a konfliktus elintézését a magyar király kezébe teszi le; ekkor a magyar-horvát kiegyezés keretében nem fordulhatnak elő kiegyezhetetlen ellentétek.

A horvát autonómia elég széles területet nyit meg a hónait nemzet fejlesztésére, anyagi és kulturái érdekeinek felvirágoztatására. Nincs Európában állam, melyben a tartományi autonómia az önrendelkezési jognak akkora mennyiségét foglalná magában, mint a horvát önkormányzat. Csehek és lengyelek legmesszebb menő aspirációikat kielégítve látnák, ha oly fokú önkormányzattal bírnának, mint a minővel bírnak a horvátok.

Ez autonómia természetesen nem fejlődhetik államisággá, mert akkor ketté szakítaná szt. István birodalmának egységét. A drávántúli sovínisták tehát, a midőn a horvát autonómiát az állami függetlenség magaslatára akar ják emelni, vagy épen a délszlávismus utópiájának hatása alatt cselekesznek. nem állnak a kiegyezés s így az alkotmány alapján, megsértik azon szerződést, mely Magyarország és Horvátország közt létesült, a jog teréről az erőszak és hatalom terére játszszaák át a kérdést, a hol azonban föltétlenül ok lennének a vesztesek.

Szerencse, hogy a horvát nép józan többsége nem hallgat túlzóira, s ekkép a néha pillanatokra megzavart béke és testvéries egyetértés a horvát és a magyar nemzet közt mindig helyreáll. A horvátok mindinkább beláthatják, hogy a magyar politika csak az állami egység felett örködik s a drávántúli részeket nem vonja be a nemzeti, társadalmi és kulturái egyesítő törekvések körébe. A politikai asszimilácziónak kevés kivétellel minden emléke szétzüllött Horvátországban s a nagy történeti épületnek drávántúli oszlopait nem lehet többé restaurálni.

De annál több boltozat, oszlop vagy legalább építőanyag maradt meg a Dráván innen, a szoros értelemben vett Magyarországon. Érdekes ezek fölött szemlét tartani. A magyar politikusok eddigelé nem számoltak le a politikai asszimiláczió

kérdésével, csak mintegy ösztönszerűleg sejtették azt; de sem lényegét nem látták, sem a rekonstrukció munkáját meg nem állapították. Kevés magyarosítás történt az utolsó negyed század alatt; de a mi történt is, a nyelvi asszimiláció alapjáról indult ki. Pedig még csak el sem sajtátította a magyar nyelvet annyi idegen nyelvű honpolgár, mint a mennyi a legteljesebb mértékben asszimilálva van politikailag, úgy hogy ezen nem-magyar ajkú honpolgárok magyarságához semmi kétely nem fér.

A magyar faj főzöme 37 törvényhatóságban lakik, s ezek közül 26-ban a magyarság nagy többséget képez, mely többség sok esetben megközelíti a 100%-ot. Tizenegy vármegyében a magyar faj ugyan nem képez többséget, de oly tekintélyes kisebbséget alkot, mely dominál az egész vármegyében, sőt jelentékeny nem-magyar ajkú tömböket foglal magában, a melyek az illető vidékeken a magyarsághoz képest kisebbséget képeznek. A magyar tömegek közé ékelt ezen nem-magyar ajkú elemek lélekszáma meghaladja az 1.100,000-et, ezekkel tehát már ezen nem-magyar ajkú magyarok száma messze felülhaladja a magyarul is tudó nemzetiségek számát.

Igaz ugyan, hogy ezen beékelt nem-magyar anyanyelvű elemek járulnak legnagyobb %-al a magyarul is tudó honpolgárok számához; de ezek, habár magyarul nem is tudnak, a legszorosabb értelemben vett magyar fajhoz számíthatók, mert ezek lelkében csak a magyar nemzeti eszme él s a nemzetiségi üzelmek számára soha meg nem nyerhetők. A kebelükből kiemelkedő intelligencia teljesen magyarrá lesz. még nyelvére is, úgy hogy a magyar faj fő medenczéjében, melyet a 37 vármegye képez (Pozsony, Nyitra, Hars, Hont, Xógrád, Gömör, Abauj, Zemplén, Ung, Pereg, Ugocsa, Szatmár, Szilágy, Bihar, Arad, Csanád, Bács-Bodrog, Baranya, Somogy, Zala, Vas, Sopron, Mosony, Győr, Komárom, Esztergom, Veszprém, Fehér, Tolna, Pest, Heves, Borsod, Hajdú, Szabolcs Jász-Kun, Békés. Csongrád), a beékelt nem-magyar ajkú hon-

polgárokat legteljesebb mérvben asszimiláltaknak lehet mondani politikai értelemben.

Ekkép tehát. Hitter Ferencz szerint is, több mint 1.100,000 honpolgárt a magyar fajhoz kell számítanunk, úgy hogy az 1890-iki népszámlálás alapján a szoros értelemben vett Magyarországon 7.356,000 lélekszámban feltüntetett magyarsághoz 1.100.000 politikailag asszimilált nem magyar ajkú honpolgárt hozzá kell számítanunk s így a magyar faj már ezen politikai asszimiláció folytán körülbelül S^1_2 millió lélekszámra emelkedik.

A politikai asszimiláció eredményei azonban ezekben még nincsenek kimerítve. Vannak még más fajok is a haza területén, a melyek szívökben, lelkükben a specifikus magyar fajjal tartanak és sohasem lesznek rábírhatok, hogy külön nemzetiségi célokra törekedjenek.

Ilyen első sorban, az erdélyi szászság leszámításával, az összes hazai németiség, tehát több, mint $1\frac{1}{2}$ millió művelt és vagyonos honpolgár.

Sem a dunántúli, sem a szepesi, sem az alföldi németiség soha nemzetiséget nem képezett és nem is fog képezni. A felsőmagyarországi és dunántúli németiség magyar hazafiságának megrendítése még csak kísérlet tárgyát sem képezte; oly teljes volt és teljes e német ajkú magyarok politikai asszimilációja.

Az alföldi németiség pedig a legfényesebben utasította vissza a német Schulverein kísérletét, a midőn ez megpróbálkozott, hogy az alföldi németiséget nemzetiséggé tömörítse. A torontáli 184 ezer, a temesmegyei 160 ezer, a krassószörénymegyei 48 ezer s az aradmegyei 37 ezer, valamint a bács-bodrogmegyei 189 ezer német a széles alföldi rónán nemcsak nincs ellentétben a magyar fajjal, hanem ezzel szövetséges a magyar nemzeti célok kivívásában.

Igaz ugyan, hogy a németiség azon fajok közé tartozik Magyarországon, mely leginkább elsajátította a magyar nyelv-

vet; de még a németeknek sem tud több mint csak 25%-a magyarul, s e 25% is leginkább a Dunántúlról s a Szepességéből kerül ki; úgy hogy csak igen csekély % jut az Alföld számára. Az alföldi németek tehát alig tud magyarul, politikailag mégis asszimiláltunk tekintendő; ekkép a szoros értelemben vett Magyarország 15 millió lakosságából mér ez adatok szerint 10 millió oly nemzeti egységet képez, melyet meg nem bonthat semmi nemzetiségi agitáció.

A kisebb nemzetiségi tömbök közül a politikailag asszimiláltak sorába vehetők fel a 369 ezer ruthén, a 71 ezer vend s a 172 ezer különböző nyelvtörődékű honpolgár legnagyobb része; úgy hogy a magyarság a nem magyar ajkú, de érzelmre és felfogásra, tehát politikailag asszimilált elemekkel együtt 10½ milliót tesz ki.

A politikai asszimiláció ívét nem akarom tovább fesztetni, nehogy elpattanjon az; pedig a tótság jelentékeny részét s a szerbek nem csekély hányadát szintén a politikailag asszimilált töredékek közé sorolhatnám; úgy hogy minden túlzás nélkül állítható, mikép a politikailag egybeforrt magyar nemzet megközelíti a 12 milliót. *De, habár az egészen reális alapon maradunk, akkor is 10½ millióra tehető a politikailag teljesen konstituált magyar nemzet száma; míg csak 4½ millió azon nemzetiségi elemek összessége, a melyek a nemzetiségi agitációra nézre többé-kevésbé hozzáférhetők.*

Ime tehát, a Horvátország nélkül, vagyis a szoros értelemben vett Magyarországon a politikai asszimiláció nagy épületéből körülbelől csak $\frac{1}{5}$ rész dőlt romba s ez is csak részlegesen. Még ez $\frac{1}{5}$ részből is hatalmas oszlopok állanak fenn, sőt egész gerinczek és tűzfalak vonulnak, a melyek kereztét képezhetik a rekonstrukciónak. Közel 1 millió azon magyarság száma, a mely a nemzetiségi tömbök közt be van ékelve, de mely azért mégis a magyar állam oszlopszatát képezi s egyszersmind anyagát a politikai asszimilációnak.

A második magyar medence a Székelyföld épen Erdély-

ben, tehát a leginkább veszélyeztetett országrészben van, közel 1 millió magyar lakosságával. A kulturái pontok néhány szász-német város kivételével Erdélyben is mind a magyarság kezén vannak. A magyarság képviseli a Királyhágón túl nemcsak a magyar nemzeti eszmét, hanem egyszersmind a kultúrát és vagyont. Ide járul, hogy a termékeny folyamvölgyeket mindenütt a magyarok tartják megszállva. Ekkép tehát minél inkább kifejlődnek kulturailag és nemzetileg e folyamvölgyek az oláhság tömegei annál inkább el lesznek egymástól választva.

Még sokkal előnyösebb helyzetben van a politikai asszimiláció munkája a felső-magyarországi tót vidékeken. Arról nem is szólva, hogy ez asszimiláció a tótság legnagyobb részébe már bevitte a magyar nemzeti érzelmet, a tót jellegű vármegyékben nemcsak a kulturpontok magyarok, hanem magyar és nemzeti egyszersmind az intelligencia.

De még itt sem elég hatalmas és fejlett a magyarság annyira, hogy a tótságuk grammatikai asszimilációjáról lehetne szó. Csakis a politikai asszimilációnak még hátralevő munkája az, a mi komoly politikusok által célba vehető. Annál kevésbé lehetséges a 2½ millió román nyelvű asszimilációja. Erre nem gondoltak Magyarországon még a soviniták sem soha. A politikai asszimiláció azonban nemcsak jogos, hanem a románok irányában való végrehajtása egyszersmind szükséges. A politikai asszimiláció nem jelenti a románság nyelvének és kultúrájának lerombolását, hanem csakis azt, hogy a románok, nyelvük, kultúrájuk és hagyományaik kincsének megőrzése mellett, *érezzék magokat magyaroknak, osszák a magyar nemzet érzelmeit, céljait és törekvéseit s vágyaikkal ne tekintsenek az ország határain túlra, hanem csatlakozzanak a magyar fajhoz a politikai asszimiláció által, mint csatlakoztak a múltban, a midőn kiváló férfiak az ország méltóságai közt foglaltak helyet s nagy katonáik a magyar nemzeti ügyért harczoltak.*

A dákoromán izgatás elmérgesítette ugyan a magyarok és románok közti viszonyt, úgy hogy a románság az összes hazai fajok közt legkevésbé tekinthető politikailag asszimiláltunk. Az újaiban bekövetkezett békésebb áramlat azonban talán lehetségessé teszi a politikai asszimiláció történeti épülete rekonstrukciójának megkezdését a román vidékeken is, a hol ez épületben nagy szakadások történtek.

A politikai áramlatok azonban bizonytalanok. Békés és harcias hangulat váltakozik azokban. A politikai asszimiláció sikerének van Magyarországon, s úgy a Felvidéken, mint Erdélyben, sokkal hatalmasabb garanciája, s ez a magyar fajnak nemcsak kultúrai és gazdasági fölénye, hanem oly nagymérvű szaporodása, mélynek arányai, ha változatlanok maradnak, vagy éjjen öregbednek, aránylag rövid idő alatt minoritásra szorítják vissza a legnagyobb olcú vagy tót nemzetiségi tömörüléseket is. Ha a magyar faj belső propagatív ereje továbbra is ily méretekben teljed és növekszik, csak rövid évtizedek kérdése, hogy úgy a románság, mint a tótság pusztáin a magyarságba beékelt nemzetiségi tömbökké devalválódják. Akkor azután a politikai asszimiláció a Felvidéken úgy, mint Erdélyben ép oly természetszerűen és zajtalcinul megy végbe, mint a magyarság fő medenezéjében, a Dunántúl és az Alföldön, a nem magyar ajkú polgárok politika i asszimüációqm.

A magyar nemzet $\frac{1}{5}$ része ma még alá van vetve a nemzetiségi izgatásnak. Akkor magyar területről ki lesz zárva mindennemű izgatás s valójában létesül állami és nemzeti konszolidációnk, s a magyar nemzeti állam. De egyelőre a politikai és nem grammatikai asszimiláció alapján. Am ez is teljesen elég lesz a magyar nemzet céljainak és feladatainak megoldására.

II. FEJEZET.

A magyar faj terjeszkedésének bizonyítékai.

A magyar faj nagy fejlődési arányait kétségtelenné teszik a régibb és az újabb adatok egyaránt. A török hódítás a magyarság fő medencéjét, az alföldet és a Dunántúlt tette tönkre, úgy hogy e faj, mely a mohácsi vész előtt nagy többséget képezett és leterjeszkedett egész a tengerpartig, tehát a mai Horvátország helyét is jó részt magyarság foglalta el, a mohácsi vész után következő század alatt törpe minoritásra apadt le.

A magyarság faji rekonstrukciója a török hódoltság megszűnésével, tehát tulajdonképp csak a múlt század elején kezdődött, a mikor a specifikus magyar faj alig érte el az 1¹* millió lélekszámot. így tehát jóval kevesebb mint két század alatt a magyar faj meghatszorozódott, a mi szinte példátlan a Tájök~es népek fejlődésének történetében. Az alföldi síkságot s a Dunántúl termékeny vidékeit gyorsan ismét visszahódította s most van azon ponton, hogy hatalmas evolúciójával az előbbi elárassza az ország határáig.

A magyarság fejlődési arányai ma is körülbelül akkorák, mint voltak a múltban, midőn a török hódoltság megszűnte után terjeszkedése előtt leomlottak a gátok. Ezt kétségtelenné teszik a legújabb népszámlálási adatok is, a melyek szerint az ország átlagos 10 évi lélekszám-növekvése 10.1% volt, a specifikus magyar fajé pedig 15.22%, tehát jóval fölülhaladta az ország átlagát. Ugyanezen időszak alatt a románság csak 7.77%-al, a tótság 2.45%-al növekedett.

E meglepő nagy fejlődési arányok, melyek a magyar faj szaporodási fölényét a nemzetiségekre nézve szinte lesújtóvá teszik, Magyarország ellenségeiben talán kételyt támasztanak az adatok megbízhatósága tekintetében. Nem szükséges védeni a magyar országos statisztikai hivatal tárgyilagosságát.

A kik nemzetiségi ellentétek miatt tagadni akarják ez adatok valódiságát, bármily védelembe bocsátkoznánk, mégis célzattalossággal panaszkodnának. De vannak oly döntő és megczáfoltathatlan adatok, a melyek előtt a magyarság legelkeseredettebb ellensége is kénytelen meghajolni. Annál inkább meghajolhatnak azon magyarok, a kik a magyar faj nagymérvű fejlődési képességét szintén talán hajlandók nemzeti ábrándnak tartani.

Az első és igen erős bizonyítékot a népszaporodásnak vallások szerint való osztályozása képezi. Ezt a következő táblázat adja elő:

Felekezet	Lélekszám		Szaporodás %-okban
	1880-ban	1890-ben	
római katolikus	6,482.595	7,239.212	1'117 ⁰ / ₀
görög katolikus	1.486.198	1,655.600	1'014 ⁰ / ₀
görög keleti	1,937.105	2,064.715	0'66 ⁰ / ₀
ágostai	1,107.515	1,180.489	0'66 ⁰ / ₀
református	2,023.257	2,212.603	0'94 ⁰ / ₀
unitárius	55.787	61.617	1'05 ⁰ / ₀
izraelita	624.737	707.472	1'32 ⁰ / ₀

Ez adatokból kitűnik, hogy legszaporábbak a zsidók, de nem a születések túlnyomó száma, hanem a kisebb arányu halálozás következtében. Azután következnek a római katolikusok, a kikhez a magyar faj többsége tartozik. A görög katolikusok is több mint 1% szaporodást tüntetnek fel, de azért, mert a görög katolikusok románokhoz hozzá vannak számítva a ruthének, sőt a magyarok közül is sokan. A görög keletiekénél egyszerre mélyen leesik a szaporodási százalék; úgy, hogy az ide vonatkozó adatban világosan felismerhető a románság csekély fejlődési képessége. Az ágostaiaknál a tótság oka a szintén

alacsony szaporodási %-nak. A református magyarságnál és az unitáriusoknál egyszerre ismét magasra szökik fel a szaporodási arány, a mi szintén világosan bizonyítja a magyar faj nagy propagatív képességét. De megjegyzendő, hogy a magyar faj főleg a túlnyomóan katolikusok által lakott vidékeken szaporodik, míg a református magyarság úgy a Dunántúl, mint az alföldön, bár a vagyomban terjeszkedik, a faj-propagáció tekintetében némi konzervativismust mutat. A mondatokhoz képest tehát a szaporodásnak vallások szerinti osztályozása is bizonyosság ré, hogy a magyar faj nagy szaporodási arányaival messze túlhaladja a nemzetiségeket, de különösen a románokat és tótokat.

Még teljesebb bizonyítékot képez azon tény, hogy *ama vidékeken, a hol a fajok keverve laknak, a szaporodás növekvése, kevés kivételtől eltekintve, mindig a magyar elem növekvésének százalékával van összhangban.* Jó részben áll ez a tót vidékeken is, de legszembeötlőbb a román vidékeken. Ide vonatkozólag érdekes adatokat tartalmaz a következő táblázat:

Az oláh jellegű megyék születési aránya az ottlakó magyarok arányához képest.

Sor-zám		Magyarok száma %-ban	Születés 1000 lélekre
1	Krassó-Szörény megye	2.67	34.6
2	Szeben	2.92	36.5
3	Fogaras	4.63	37.8
4	Besztercze-Naszöld	4.77	35.3
5	Hunyad	6.03	37.6
6	Temes	8.67	42.4
7	Nagy-Küküllő	10.46	35.2
8	Alsó-Fehér	15.63	42.3
9	Szolnok-Doboka	17.91	40.3
10	Torda-Aranyos	24.97	43.6
11	Arad	25.23	49.0
12	Kis-Küküllő	27.36	42.6
13	Brassó	30.09	38.1
14	Kolozs	34.31	42.5
15	Szilágy	35.19	46.4
16	Bihar	51.93	48.1
17	Maros-Torda	57.67	42.7
18	Szatmár	61.28	48.0

A közölt statisztikai táblázat csekély ingadozással megállapítja az említett tételt, hogy minél kevesebb magyar lakik valamely oláh vidéken, annál kisebb ott a népszaporodás, és megfordítva, minél nagyobb a vegyes vidékeken a magyar százalék, annál inkább növekszik a szaporodási százalék.

A németiség szintén jelentékeny szaporodási viszonyai érvényre jutnak ugyan, de még sem változtatják meg az alaptételt, mely szerint a magyar faj hatalmas szaporodási arányai föléjük kerekednek a nemzetiségeknek. És a célzatosság úgy ezen statisztikai táblázat, mint a szaporodásnak vallás szerinti osztályozásánál teljesen ki van zárva, mert a felvétel itt nem a fajok szerint történt, hanem az első esetben vallások, a második esetben megyék szerint.

Ha tehát egyáltalán van a statisztikai adatokban bizonyító erő, — s ezt csak a naivság, vagy politikai célzat tagadhatja meg, — akkor a magyar faj nagy szaporodási fölénye a legegvidensebb módon be van bizonyítva.

Az antiszemizmus el akarja hitetni, hogy a magyar faj nagy szaporaságát a zsidóknak köszöni, miután a zsidók legszaporábbak s ezek a magyar fajhoz vannak számítva. Már azon tétel sem áll, hogy a zsidóság összességében a magyar fajhoz van számítva.

Az 1890-iki népszámlálás alkalmával ugyanis a zsidók száma 707 ezer volt s e számból 451 ezer, tehát 63.78% vallotta magát magyar anyanyelvűnek, német anyanyelvűnek 233 ezer, vagyis 33%, tótnak 13 ezer, vagyis 1.89%, oláh anyanyelvűek 53.59, vagyis 0.76% és így tovább. Ez adatokból tehát látható, hogy a zsidóságnak csak 63%-a foglal helyet az úgynevezett speczifikus magyar fajban; de habár az összes zsidóság itt foglalna helyet, szaporodási arányai, melyek csak valamivel haladják túl a katolikusokét. alig kiszámítható törtszámmal növelnék a magyar faj szaporodási százalékát. Az összes zsidóság ugyanis 1880-tól 1890-ig az általá-

nos néparányhoz képest is csak csekély %-tel szaporodott; 1880-ban ugyanis a zsidóság 624.737 (4.5) s 1890-ben 707.472 (4.67) volt.

A magyar faj tellát határozottan és kizárólag saját faji propagatív erejének köszöni nagy szaporaságát s ezt nemcsak a magyar, hanem egyszersmind a külföldi statisztika is kétségtelenné teszi.

A francia Levasseur a születések tekintetében Magyarországot Európa 29 állama közt a harmadik helyre tette, s nem is a specifikus magyar fajt, hanem Magyarország összes népességét, a hova természetesen a szaporátlan nemzetiségeket is beleszámította. A nemzetiségek nélkül a magyar faj a születések tekintetében megelőzi az összes európai államokat; vagy legalább eddig mindenestre megelőzte.

Ha a fejlődési arányok változatlanok maradnak, — s a közegészségügy javítása reményt ad rá, hogy változatlanok fognak maradni — akkor a magyar faj hatalmasan felnövekszik a nemzetiségek fölé, és nem erőszak, *hanem a magyar fajnak kulturái, gazdasági és szaporodási nagy följenye fogja létesíteni a politikai asszimilációt s ennek alapján a magyar nemzeti államot.* A foederalismusnak eddig sem volt Magyarországon akár történelmi, akár geográfiai, vagy ethnikai indoka; de a magyar faj kiváló tulajdonságai, különösen pedig fejlődésének páratlan arányai a jövőre nézve teljesen kizárják a foederatív szerkezetbe való átmeneteinek minden lehetőségét.

Senki se hivatkozzék a magyar faj nagy halálozási viszonyaira.

Tévedés azt hinni, hogy a magyar faj a benne rejlő kóroanyag miatt mutat nagyobb halálozási arányokat mint a többi faj. Ennek egyszerűen az az oka, hogy a magyar faj a maláriás s a klimatologiailag egészségtelen talajvizes rónákat foglalja el, míg ellenben tótok és oláhok leginkább a hegyvidékeket lakják. A havasi vidékeken a magyar fajnál nemcsak

nem nagyobb, hanem sokkal kisebb a halálozási arány, mint az oláhoknál, a miről a magyar Csik és az oláh Fogaras példája kétségkívül tanúskodik.

De míg egyrészt az államnak egyáltalán minden faj irányában kötelessége a közegészségügy javítása s ekkép a halálozási perczent leszállítása, e kedvezőbbé váló viszonyok leginkább a magyar fajnak fognak hasznára válni.

III. FEJEZET.

Aggasztó jelenségek a magyar faj terjeszkedésében.

A nyelvi asszimilációt komoly politikus ez idő szerint és még hosszú időn át nem teheti a magyar állam konszolidációjának s a nemzeti államnak alapjává. Az előadottak szerint csak a politikai asszimiláció bír szilárd alappal: *de ezen asszimiláció sem érhető el teljes mérvben a magyar faj hatalmas terjeszkedő hevéssége és számbeli növekvése nélkül.* Nem lehet elégszer ismételnem, hogy a politikai asszimiláció és nemzeti konszolidációnk teljessé és megdönthetlenné lesz, ha a magyar faj nemcsak kulturailag és gazdaságilag, hanem egyszersmind számbelileg is a nemzetiségek fölé kerekedik. De csak így lesz teljessé és megdönthetlenné; ha t. i. a most még nemzeti szempontból megbízhatlan elemek a felnövekedett magyarsághoz képest pusztán beékelt nyelvterületet fognak képezni.

És azon arányok, a melyekben a magyar faj szaporodik, teljes garanciát nyújtanak a magyarság ily nagymérvű terjeszkedésére nézve. A közölt és megdönthetlen adatok e tekintetben semmi kételyt sem hagynak fenn, de feltéve, hogy a fejlődési arányok a magyar faj és a nemzetiségek közt változatlanok maradnak.

Újabban azonban oly jelenségek merülnek fel, a melyeket a magyar faj szaporodása, és terjeszkedése tekintetében sajnálatosaknak, sőt aggasztónak kell mondanom. A születések

százaléka ép a magyar faj által lakott vidékeken stagnálni, vagy épen visszaesni kezd. E jelenségek régebben csak a Dunántúl mutatkoztak, most már fellépnek az alföldön is, azon nagy és hatalmas medencében, melyben a magyar faj megifjodása és megerősödése várható.

Ha csak szaporodási differenciáról volna szó s e differenciának a halálozások növekvése lenne oka, a baj nem volna oly komoly és aggasztó. A halálozási viszonyokról szóltam már s ezeken a közegészségügy javítása által lehet segíteni. Valóban a közegészségügy javítása különösen az alföldön nemcsak állami, hanem egyszersmind nemzeti feladat.

A mily mértékben javítjuk közegészségügyünket, ugyanolyan mértékben növeljük a magyar faj szaporodási százalékát; mert tagadhatatlan, hogy az egészségügyi kedvezőtlen viszonyok főleg a magyar fajt sújtják.

De komoly és aggodalomra okot szolgáltató jelenség az, hogy a *születések száma kezd apadni az Alföldön.*

Huszonöt Agrikultur jellegű vármegye az, mely az Alföldön és a Dunántúl szinte a nemzet sorsának letéteményese. E huszonöt vármegye képezte eddig a magyar faj, sőt az ország jelentékeny népesedésének okát és alapját. E huszonöt vármegyében a népszaporodás még ma is igen jelentékeny s kevés kivétellel igen magasan fölötte áll az ország átlagának, főleg pedig a nemzetiségek szaporodásának. A sajnálatos jelenségben tehát örvendetes, hogy a magyar faj születési arányai még a stagnálás, vagy visszaesés idején is sokkal magasabbak a nemzetiségek ezen arányainál.

Egyáltalán e huszonöt vármegye képezi a döntő tényezőket Magyarország népszaporodása tekintetében. Ha e vármegyékben a születések számaránya leszáll, leszáll egyszersmind az országos átlag, melynek színvonalát a hanyatlástól a nemzetiségek meg nem menthetik. Az itt következő statisztikai táblázat szcmlélhetővé teszi a mondottakat.

A közölt adatból kitűnik, hogy a túlnyomólag magyar-ság által lakott agrikultur vármegyében e 80-as évek közepéig a születések hányada emelkedett | ekkép emelkedett egyszersmind az ország átlaga. A 80-as évek második felében azonban a születések száma, habár egy-két vármegyében még további növekvés történt, általában mégis stagnálásnak vagy hanyatlásnak indult. A stagnálás, vagy hanyatlás szemlélhető az ország átlagában is. a mi a 25 magyar és agrikultur vármegye döntő szerepét bizonyítja.

Íme oly jelenséggel van dolgunk, a melyek nemzeti szempontból a legkiválóbb figyelemre érdemes. Kell, hogy magára vonja az a politikai és társadalom intéző köreinek figyelmét.

Egy pillanatig sem lehet senki előtt kétséges, hogy baj van, s hogy a bajt minél előbb orvosolni kell. Csakis két kérdéstről van és lehet szó.

Az első kérdés: mi az oka e sajnálatos jelenségnek? A második kérdés: mikép lehet e bajon segíteni?

Mind a két kérdéssel nemcsak alaposan, hanem tárgyilagosan. minden párt- és gazdasági ellentét mellőzésével kell foglalkoznunk. Nemzeti ügyről van itt szó, melynek tárgyalásából ki kell küszöbölni minden zavaró elemet.

Az első kérdés vizsgálatánál mindjárt azon másik kérdés merül fel, vajjon a kiválóan agrikultur vármegyék születési perzentjének esése nem függ-e össze a mezőgazdasági válsággal?

Az első pillanatban a mezőgazdasági válság magyar-zattal látszik szolgálni, mert hisz mezőgazdasági válságunk a 80-as évek legelején tört ki egész hatályával s tart még jelenleg is.

De egyszersmind már az első pillanatnál kitűnik a chronologiai differenzia, mely abból áll, hogy a mezőgazdasági válság fellépte után a születések száma még jelentékenyen emelkedett, különösen az alföldi vármegyékben. A visszaesés

csak évek múlva, a nyolczvanas évek második felében következett be.

Sőt be sem következett mindenütt. Egyes vármegyékben, mint a táblázat mutatja, a születések magas arányát a mezőgazdasági válság egyáltalán nem érintette. Miután pedig a gazdasági válság általános okot képez, hatását általában kellett volna éreztetnie. Már pedig a hatás még a 25 vármegye területén sem volt általános; annál kevésbé terjedt ki az ország egész területére, a hol a születési viszonyok lényeges változást nem mutatnak.

Az ország születési átlaga — ismétlem — azért szált le, mert a huszonöt vármegye képezi a születések számárányánál a döntő faktort.

Miután pedig Magyarország egyáltalán agrikultur ország, ha a mezőgazdasági válság volna nemcsak kizárólagos, hanem főindoka a születési viszonyok rosszabbulásának, akkor e rosszabbulásának másutt is hasonló mérvben kellett volna bekövetkeznie. A nemzetiségi vidékeken ép úgy mint a magyar vidékeken.

De még a magyar faj lakta országrészeket sem sújtja a baj általánosán. Es megfigyelendő, hogy a születések stagnálása vagy visszaesése különböző időkben következett be. A Dunántúl egyes vidékein bekövetkezett már a mezőgazdasági válság előtt; az Alföld egyes vidékein pedig vagy épen nem, vagy csak nagy sokára a válság kitörése után.

A termési viszonyok nem adnak magyarázatot. A 80-as években s a jelen évtized első éveiben kevés kivétellel jó-közép, vagy igen jó termései voltak a Dunántúlnak és az Alföldnek, sőt az egész országnak. Nemcsak a bevetett területek növekedtek, hanem folyton és következetesen növekedett a termés eredménye hektáronként is. Erről bizonyosságot tesz a következő *B)* kimutatás, mely magában foglalja az ország terméseredményeit 1883-tól 1893-ig. Az Alföldnek tavalyi s a Dunántúlnak idei gyenge termését czélzatosan nem vettem

átlag árak Budapes- ten, m.-mázsaánként a termés összes ér- téke forint		T e n g e r i				összes ér- téke Az 5 fő-termény összes ér- téke millió forintokban	
		összes terület hektár	átlag termés hektár- onként hl.	összes termés m.-mázsa	átlag árak Budapes- ten, m.-mázsaánként a termés összes ér- téke forint		
00	6'58 46.462.000	1.824.000	16'85	22.932.000	6'4	146.763.000	597'67
00	6'92 63.316.000	1.856.000	17'16	22.552.000	6'5	147.938.000	643'63
00	6'65 57.010.000	1.875.000	20'50	27.986.000	5'7	161.757.000	639'50
00	6'40 58.248.000	1.914.000	15'55	21.558.000	5'6	121.374.000	541'35
00	5'86 56.450.000	1.820.000	14'21	18.819.000	5'5	108.776.000	669'65
00	5'39 47.187.000	1.865.000	18'02	25.020.000	5'9	147.869.000	604'52
00	6'21 41.724.000	1.938.000	18'62	26.594.000	4'9	127.659.000	487'53
00	7'51 62.016.000	1.932.000	16'40	23.260.000	5'34	128.859.000	716'63
00	8'81 87.116.000	2.012.000	25'56	37.920.000	6'2	238.515.000	889'33
00	5'91 58.024.000	2.090.000	19'65	30.272.000	5'6	151.663.000	731'89
00	6'61 69.758.000	2.049.000	23'3	35.120.000	4'9	174.548.000	783'92

b) Terméseredmény 1883—1898 közt a fő-terményeknél.

Év	Buza			Rozs			Árpa			Zab			Tengeri			Az éke millió forintokból
	összes terület	átlag termés hektár	összes termés	átlag termés hektár	összes termés	átlag termés hektár	átlag termés hektár	összes termés	átlag termés hektár	átlag termés hektár	átlag termés hektár	átlag termés hektár	átlag termés hektár	átlag termés hektár	átlag termés hektár	
1883	2.665,000	125:21,880,000	332,577,000	1.261,000	125:12,650,000	156,319,000	972,000	143: 8,586,000	77:61,649,000	993,000	187: 7,061,000	68:46,462,000	1,824,000	185:22,992,000	47: 146,763,000	397,7
1884	2.751,000	137:28,722,000	374,261,000	1.304,000	138:12,748,000	176,965,000	995,000	165:16,555,000	68:73,462,000	995,000	202: 9,150,000	62:63,316,000	1,856,000	177:22,552,000	67: 147,998,000	643
1885	2.741,000	14: 31,169,000	374,365,000	1,316,000	138:12,857,000	181,152,000	1,046,000	167:12,251,000	67:76,979,000	1,068,000	187: 8,573,000	66:57,919,000	1,875,000	207: 27,986,000	57: 161,557,000	639
1886	2.765,000	137:28,969,000	374,298,000	1,302,000	137:11,980,000	171,029,000	1,044,000	167: 8,708,000	67:62,596,000	1,063,000	187: 9,100,000	67:58,248,000	1,911,000	138:21,580,000	58: 121,374,000	547
1887	2.777,000	18: 49,883,000	374,335,241,000	1,307,000	165:15,575,000	194,428,000	1,091,000	167:12,712,000	58:71,756,000	1,046,000	207: 9,693,000	58:56,450,000	1,898,000	147:18,819,000	57: 168,576,000	663
1888	2.776,000	17: 37,851,000	374,281,463,000	1,282,000	137:12,647,000	171,076,000	981,000	167:16,290,000	57:56,923,000	1,045,000	196: 8,755,000	57:47,187,000	1,865,000	185:23,020,000	56: 147,690,000	642
1889	2.911,000	137:29,266,000	374,201,888,000	1,273,000	117:10,930,000	169,306,000	1,066,000	167: 7,696,000	58:46,868,000	1,018,000	151: 6,719,000	67:41,741,000	1,808,000	185:26,540,000	48: 127,650,000	475
1890	2.979,000	175:41,119,000	374,339,643,000	1,189,000	176:14,770,000	197,089,000	1,067,000	187:12,999,000	67:75,052,000	993,000	185: 8,288,000	72:62,016,000	1,622,000	168:22,260,000	53: 128,856,000	717
1891	3.012,000	165:37,761,000	374,280,154,000	1,165,000	137:16,658,000	194,680,000	1,043,000	167:12,180,000	67:76,497,000	1,067,000	227: 9,888,000	58:47,116,000	2,012,000	255:37,990,000	67: 288,615,000	88
1892	3.061,000	165:38,652,000	374,351,344,000	1,248,000	138:13,638,000	195,569,000	1,048,000	175:11,627,000	58:65,341,000	1,044,000	218: 9,818,000	58:48,024,000	2,090,000	196:30,272,000	57: 151,663,000	715
1893	3.278,000	175:43,712,000	374,348,820,000	1,394,000	167:16,066,000	221,068,300,000	1,046,000	207:11,699,000	58:83,057,000	970,000	215:16,553,000	66:69,758,000	2,049,000	237:35,120,000	47: 174,448,000	787

fel, mert a születési viszonyokat is csak bezárólag 1893 végéig tárgyalom.

E kimutatás kétségtelenné teszi, hogy a termelési és aratási viszonyok, melyek leginkább szokták éreztetni hatásukat, egyáltalán nem magyarázzák meg a születések számának következetes apadását. Nem magyarázzák meg az alacsony gabonaárak sem, melyek különben exponensét képezik a mezőgazdasági válságnak.

Ha ugyanis a gabonaárak alacsonysága volna a születések lepadásának indoka, akkor — mint már említettem — e lepadás mindenütt bekövetkeznék, a mi azonban nem történt meg.

Különben is a mezőgazdasági válság, mely az alacsony gabona-, különösen a búzaárakban nyilvánul, legkevésbé ártott a kis- vagy parasztgazdáknak, a kikről a népszaporodásnál, különösen az alföldön szó van. Legnagyobb bajba a középbirtokos osztály került, és bizonyára érzi a nyomott gabonaárak hatását a nagybirtok is. A parasztgazda érdekei sem maradnak csorbítatlanul a válságban, de ez bírja el legjobban annak sajnálatos következményeit. A parasztgazda ad legkevésbé tért a pénzgazdálkodásnak. Termése eltartja őt és családját.

Sőt tagadhatatlan, hogy, különösen az alföldön, épen az alacsony gabonaárak ideje óta nagy mennyiségű megtakarított tőke gyülemlt fel a takarékpénztárakba s magánosoknál.* És mert e megtakarításokat leginkább a parasztgazdák tették, kétségtelen, hogy a mezőgazdasági válság és az alacsony búzaárak legfeljebb csak alárendeltebb, igen csekély mérvben folytak be a születések számarányának redukálásába.

* A gabonaárakat a következő táblázat tünteti fel:

	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kukoricza
1881—1890-ben	9'58	7'33	6'36	6'56	6'00
1891-ben	10'07	8'64	6'56	8'81	6'29
1892-ben	9'09	7'91	5'62	5'91	5'01
1893-ban	7'98	6'30	5'82	6'61	4'97
1894-ben	6'72	5'30	7'15	6'00	5'80.

Bővebbet l. Cautes: A magyar mezőgazdaság helyzete.

Egyáltalán nem utalok még egy igen fontos más körülményre, melyet azonban nem akarok kihegyezni, de figyelmeztetem rá azokat, a kik túlsötét színben állítják elő mezőgazdasági válságunk képét.

E körülmény abból áll, hogy a mezőgazdasági válság s az alacsony gabonaárak daczára agrikulturánk a leghatározottabban fejlődött. — Fejlődött nemcsak akkép, hogy mindig nagyobb és nagyobb területeket használt fel a mezőgazdasági termelésre, hanem egyszersmind intenzívebben produkált.

Angliában a mezőgazdasági válságok csak az utóbbi eredményt, t. i. az intenzívebb produkciót hozták létre; ellenben határozottan megszorították a magtermelés területét, mert ez a nem túl buja földeken az alacsony árak miatt nem fizette ki magát. — Angliában 1873-ban 18.137,000 acre területet vett igénybe a magtermelés; e mennyiség 1893-ban lepadt 16 millióra. Magukban az Egyesült-Államokban a búzatermelés területe 1891-ben majdnem 40 millió acre volt s 1894-ben nem egészen 35 millió. A közölt táblázat adatai kétségtelenné teszik, hogy *nálunk a magtermelésnek több millió hektárral való kiterjesztése az alacsony gabonaárak mellett is lehetséges volt. a mi egyáltalán nem mutat beteges állapotot.*

Ha ugyanis a magtermelés kiterjesztése nem fizette volna ki magát, a területi megszorítás okvetlenül nálunk is bekövetkezett volna. Valószínű, hogy rövid idő alatt be is fog következni. A túltermelés, melyről már beszélnek, ép úgy létre hozza nálunk a magtermelés területének megszorítását, mint létre hozta másutt. És e megszorítás, feltéve hogy mezőgazdaságunk átmegy az állattenyésztésre s ennek kapcsán a takarmánytermesztésre, csak hasznos lehet. Más kibontakozás úgy sem lehetséges, mint mezőgazdasági termelésünknek áthelyezkedése. E kérdések azonban tulajdonképp nem tartoznak tárgyamra. Csak még azt említeni meg, hogy *Magyarország mezőgazdasági termelésének eredménye ugyanoly mértékben mutat értékelkedést, mint a mely mérvben esnek és estek a*

gabonaárak. — Az ország négy főterményének termésértéke ugyanis 1883-ban csak 597.07 millió volt, s ez érték az alacsony gabonaárak alapján számítva is folyton és következetesen emelkedett, úgy hogy 1893-ban meghaladta a 703 milliót.

Ez adatok fölöttébb tanulságosak s aligha indokolják a pesszimizmust. De nem akarok az agráriusokkal polemizálni, csakis annyit jegyzek meg, hogy ez adatok ismerete mellett senki sem mondhatja, hogy a mezőgazdasági válság lényeges okát képezheti a születések apadásának.

De van még egy más ok is. a mi hasonlóképp vagy még inkább kizárja azt, hogy a mezőgazdasági általános bajok szállították le a születések számát különösen az alföldön. Ez a földbirtok árának folytonos emelkedése.

Sajátságos, de megmagyarázható tünet, hogy a földbirtokárak az egész mezőgazdasági válság alatt az országnak szinte minden részében emelkedő irányban maradtak. E jelenség bizonyoság rá, hogy a mezőgazdasági válság nem okozott oly súlyos rombolást, mint sokan hirdetik. A tünetnek többféle magyarázata van, s ezek közül bizonyára első sorban tartozik az, hogy nagy mozgó tőkék vonultak az ipari és kereskedelmi vállalatok helyett a mezőgazdaság terére.

A bérösszegek szinte ugyanazon arányban növekedtek, úgy a nagy-, mint a kisbériéinél, a mint estek a gabonaárak. A bérleti vállalkozás elment a vakmerőségig, s ez a nagybérletnél már is részleges bérlő-krachot idézett föl; de egyszersmind fölverte a földbirtok árát, melynek bérleti jövedelme az alacsony gabonaárak dacára növekedett.

De az ország egy részében sem emelkedett a földbirtok, különösen a parcellázott földbirtok, ára úgy mint az alföldön. Felszökkent a 250—300 fritos áron túl egyes vidékeken egészen 5—600 írtig holdanként. E magas árakról lesz még szó külön is az agrárszocializmus kapcsán; itt csak azért utalok azokra, hogy oly vidéken, a hol parasztságunk ily nagy árakat képes fizetni a földbirtok holdjáért, ott a mezőgazda-

sági válság nem lehet lényeges oka a népszaporodás megcsappanásának.

A valódi és döntő indok a mezőgazdaság körében található ugyan fel, de nem az alacsony gabonaárak terén, hanem egészen másutt: a birtokviszonyokban.

Mielőtt azonban ezekre térnék át, szükségesnek tartom, hogy megvilágítsam a közgazdaságnak s különösen a mezőgazdaságnak hatását a népszaporodásra.

IV. FEJEZET.

Mezőgazdaság és nemzeti politika.

Közhelyektől hemzseg nemcsak a politikai, hanem egyszersmind gazdasági irodalmunk is. Mindenki által ismert és hangoztatott közhely az, hogy Magyarországon a mezőgazdaság első rangú fontossággal bír, hogy ez éltető eleme egész társadalmi és gazdasági életünknek. Közhely, hogy mezőgazdaságunkra államnak és társadalomnak különös gondot kell fordítani. Közhely, mely egyszersmind megvilágítja agrikultúránk gazdasági fontosságát, hogy, ha a mezőgazdának nincs termése, akkor szegény az egész ország, ha nincs jó aratás, akkor nincs jó vásár. E közhelyek mind igazak s megfelelnek a valóságnak, csak hogy mindezzel nincs megközelítőleg sem megmondva a mezőgazdaság valódi és nagy jelentősége.

A nagy világválságok ráirányozták ugyan agrikultúránkra nemcsak a társadalom, hanem egyszersmind a kormányok és a törvényhozás figyelmét; egymásután keletkeztek gazdasági mozgalmak, a melyek célja volt a mezőgazdasági válságok enyhítése, azon bajok orvoslása, a melyek nagy károkat idéznek elő még társadalmi életünkben is. Az agrárizmus merev vagy félreértéseken alapuló jelszavai ismételten meg is csendültek társadalmi életünkben, a sajtóban és a törvényhozában, és ma is szinte az egész ország figyelme mezőgazdaságunkra irányul.

A gabonaárak alacsonyága s mezőgazdaságunk termelési viszonyainak átalakítása nagy és igen nehéz kérdéseket

vetnek fel, melyekkel Le kell számolnunk részben társadalmi, részben törvényhozási eszközökkel.

Mezőgazdaságunk leglényegesebb és legfontosabb kérdését azonban mindezen, bár igen jelentékeny szempontok még csak nem is érintették. Azon legbensőbb lényeg és jelentőség, melylyel agrikulturánk specziális viszonyaink közt bir, egészen rejtve, vagy legalább is félhomályban maradt.

Ezen legbensőbb lényeg és jelentőség szoros kapcsolatban áll magyar nemzeti politikánkkal. Magában foglalja nemesük mezőgazdaságunk emelését általában és a termelési viszonyok javítását részletesen, hanem felöleli egész nagyságában a földbirtok kérdését, s ennek kapcsán *kihat fajunk és nemzetünk konszolidációjára, hatalmas megerősödésünkre.* Különösen ezen legbensőbb lényeg az, a melyre fel akarom hívni az egész ország, a kormány és törvényhozás figyelmét. Bele akarom kapcsolni a legbensőbb lényegnél fogva a magyar mezőgazdasági politikát a magyar nemzeti politikába. Be akarom vinni annak programját ennek programjába, mely a nélkül hiányos és hézagos marad, valamint volt eddig.

Parlamentarizmusunkat, sőt általában régi alkotmányos életünket is a párt- és kortespolitika jellemezte. A nagy Széchenyi működésétől eltekintve, nem volt jelentékeny politikus és államférfi Magyarországon, a ki a pártpolitikát — hogy a kortespolitikáról ne is szóljak — valaha kapcsolatba hozta volna a gazdasági politikával. A gazdasági s névszerint a mezőgazdasági kérdések teljesen külön voltak választva a politikai kérdésektől s igen alárendelt szerepet játszottak még kiegyezési tárgyalásaink idején is. Kossuthnak egyáltalában nem voltak alapos gazdasági ismeretei. Deák Peren ez nem foglalkozott gazdasági kérdésekkel, mint Bismarck annyiszor megcselekedte. A mi vezérnagyságaink egészen politikai légkörben éltek, s Cobdennek, a ki Angliában már a negyvenes években a gazdasági alapokra helyezte a politikát, alig volt valami hatása Magyarországra.

Valahára azonban elérkezett ideje annak, hogy a gazdasági s különösen a mezőgazdasági kérdéseket szorosabb viszonyba hozzuk a politikai kérdésekkel, hogy a gazdasági politika s a nemzeti politika összeolvadását létesítsük.

Politikusainknak és állam férfitúinknak le kell számolniok a gazdasági okok politikai hatásával.

Egyelőre csak egy leglényegesebb kérdést vetek fel, a mely egyformán érdekelni fogja ügy mezőgazdáinkat mint politikusainkat, *s ez a mezőgazdasági viszonyok hatása a népesezésre*. Fejtegetéseim során részletes adatokkal igyekezem majd e legsarkalatosabb és leglényegesebb kérdést megvilágítani; de már most jelezem, hogy *mezőgazdaságunknak döntő hatása van fajunk szaporodására s ekként a magyar nemzet konszolidációjára*. Fajunkban kevés az asszimiláló erő. de annál hatalmasabb expanzivitása van a természetes szaporodás terén.

Államunk és nemzetünk konszolidációját kevésbé várhatjuk az asszimilációtól, mint inkább fajunk meglepő természetes szaporodásaitól. Ha e szaporodási viszonyok fennmaradnak, akkor rövid pár évtized alatt a magyar faj előzőnli Szent István birodalmát, és pedig nem akkép, hogy a nemzetiségeket kiirtja vagy felveszi magába, hanem hatalmasan föléjük növekszik. A speczilikus magyar faj. úgy régi, mint jelenlegi szaporodási viszonyaihoz képest, minden ötven évben megkétszereződik; az oláhság ellenben Félix, a híres statisztikus számításai szerint, még Romániában is, a hol tehát semmi elnyomatásról nem panaszkodhatok. csak minden 28<> évben növekszik számának kétszeresére: így tehát még Foaoocziaország is előtte van. a hol a francia faj 263 év alatt kétszereződik meg. Ha. mint feltehetjük, e szaporodási viszonyok megmaradnak, akkor a speezifikus magyar faj 50 év múlva meghaladja a 15 milliót s a románság alig a hármát.

Vájjon e viszonyok megmaradnak-e? E kérdésben jelentkezik mezőgazdaságunk kiszámíthatatlan fontosságú nemzeti

jelentősége. Nemcsak anyagi jólétünk, hanem egyszersmind fajunk szaporodása is szorosan összefügg a mezőgazdasággal. A jó magyar mezőgazdasági politika tehát jó nemzeti politika. Minél termékenyítőbb és gazdagabb eredményei vannak mezőgazdasági politikánknak, annál hatalmasabban bontakozik ki fajunk, a mely minden más fajnál inkább mezőgazdasággal foglalkozik.

Ez az a hatás, a melylyel eddig keveset foglalkoztunk. A tenyészállatok fontosságát beláttuk s igen helyesen nagy összegeket költöttünk azok beszerzésére, fajunk szaporodásával azonban keveset törődtünk; pedig ettől függ jövőnk. Hasztalan minden politika, a mely nem tűzi céljává, hogy fajunk szaporodása a mezőgazdasági és egyáltalában gazdasági viszonyaink fejlesztésének segítségével meg ne álljon. Hasztalan érvényesülne bármely párt politikája, Magyarország jövőjére mégis sötét felhők borulnának. Ha a magyar faj szaporodása megállna s ennek a közgazdasági politika miatt föléje kerekednék a nemzetiségek szaporodása, Magyarország lehetne különálló független állam, de magyar nemzeti jellegét csakhamar elvesztené.

V. FEJEZET.

Népszaporodás és agrikultúra.

Mily hatással van a mezőgazdaság a népszaporodásra?

Az ipar szintén néptermékenyítő; nálunk azonban az ipar sokkal kezdetlegesebb, hogysen e hatását nagy mértékben gyakorolhatná. Az alábbi adatok meg fogják világítani a mezőgazdaság hatását a lakosság szaporodására általában, a magyar faj szaporodását illetőleg különösen.

Tudomány van keletkezőben, amely a mezőgazdaságot a népesedéshez való viszonyában vizsgálja. Ez a tudomány valamikor legteljesebb czáfolatát fogja képezni Sal thus tanának, de ma még alig hagyta el az alapokat, a melyekre Leonce Lavergne Franciaországban a 60-as években helyezte.

Az agrikultúra és a földbirtokviszonyok a legkülönbözőbb eredményeket hozzák létre a lakosság szaporodásának tekintetében. Xéptermékenyítő hatása végtelen, ha a termelés korlátlanul emelhető, és szintén végtelen a lakosság a földbirtokban való terjeszkedése. De korlátok között úgy a birtokszerzés, mint a termelés tekintetében az agrikultúra a konzervativizmus felé hajt. A midőn a földbirtokos parasztság nem terjeszkedhetik tovább a földbirtokban, akkori beáll a fajszaporodásban a stagnáció, vagy ép a visszaesés, Ez időn túl, ha akár a termelés fokozása, akár a földbirtokviszonyok átalakítása által nem lehet segíteni, az iparnak kell a néptermékenyítő szerepet átvennie. Különb en az illető nem-

zet fejlődése megáll vagy visszaesik. Malthus tana a mezőgazdasági proletárság szempontjából sem állmt meg; nem legálabb Magyarország.

Az írországi agrikulur proletárság szaporodására vonatkozó híresztelés is túlzott. *De Magyarországon a mezőgazdasági proletárság, a földbirtok nélküli nép egyáltalán nem szapora.* Az alföldi agrárszocialismusról szóló fejezet adatai erről meggyőzhetnek mindenkit, mely adatok kétségtelenné teszik, hogy ép azon vármegyékben esik rohamosan a születeések száma, a melyekben az agrárszocialismus fellépett.

Az aprioristikus teoriák, a milyen különösen Malthusnak népszaporodási elmélete, a gyakorlati viszonyok közt igen sokszor csúfot vallanak. Ép azért nem követem Léonce Lavergnet sem azon elméleti fejtegetés terére, mekkora lakosságot bír el a tiszta agrikulura. Egészen a gyakorlati és a magyar viszonyok közt maradok. Nem vizsgálom tehát mekkora népsésóget tud fentartani a mezőgazság egymagában ipar nélkül, hanem specziáíisan a magyar viszonyok keretében azt, *mily hatással ran a mezőgazdaság Magyarország lakosságának, s névszerint a magyar fajnak, szaporodására?*

E kérdés megvilágításánál különös figyelmet érdemel a vidéknek és a városnak egymáshoz való viszonya. Az egész Nyugaton a város mintegy szabályozója a népmozgalomnak. A vidék kevésbé termékeny népesedés dolgában mint a város; mert itt az ipar amúgy is természetes szaporodást hoz létre, mint ez Anglia és Franeziaország iparos városaiban történik. Amennyiben pedig a mezőgazdasággal foglalkozó vidék szintén népszaporodást tüntet fel, ezt felfogják a városok, viszont a városokból, mint központokból, indul ki a néprajzás más irányokban, még a kivándorlási irányban is.

Nálunk a városoknak kevésbé van meg ez a szabályozó szerepük. Csak igen kevés bír közülök jelentékeny természetes szaporodással, s a melyik bír is, ezt inkább a mezőgazdaságnak, mint az iparnak köszöni; mint például Sza-

badka, Kecskemét stb., a melyek lakossága túlnyomó nagy számban inkább földműves mint iparos.

Mint az alábbi adatok kétségtelenné teszik, épen legfejlettebb városaink közül többen a természetes szaporodást illetőleg deficitet mutatnak fel, jelezve, hogy az iparnak nálunk nincs meg népszaporító hatása. Ez azonban még nem volna baj. A földműveléssel foglalkozó vidék a legörvendetesebb népszaporodási arányokat tünteti fel, jelezve ekkép a mezőgazdaság fontosságát. *Es ép a magyar jellegű vidékeken mutatkozik a legerősebb természetes szaporodás, a miből kitűnik a mezőgazdaságnak rendkívüli fontossága és szinte megmérhetetlen jelentősége a magyar faj kibontakozását és ekkép nemzeti jövőnket illetőleg.*

Nagyobb baj az, hogy városaink nem képesek magukba felvenni a földműveléssel foglalkozó vidék népszaporodási feleslegét. Pozsony város még felét sem képes magába felvenni Pozsonymegye vándorlási arányának; Komárom város annyira nélkülözi a népfelszívási képességet, hogy deficitest számot mutat. Kecskemét városa egyikét mutatja a legnagyobb természetes szaporodási arányoknak, s a vándorlás tekintetében — értve ez alatt a vándorlási differenciát — szintén deficitest. Egyáltalán úgy látszik, városaink a népesedés tekintetében meg sem közelítik azt a nagyszerű hivatást, a melyet az összeolvadás és a nyelvterjesztés terén oly fényesen oldanak meg. Ez utóbbi tekintetben szerepük valóban a nemzetalkotás színvonaláig emelkedik. A nép- és fajszaporodás tekintetében azonban mindaddig csak alárendelt jelentőséggel fognak bírni, a míg iparos jelleget öltve, nem lesznek szabályozói a népmozgalomnak, s különösen, a míg a mezőgazdasággal foglalkozó vidék népszaporodási feleslegét nem lesznek képesek felvenni magukba. Ekkor lesz helyes egyensúly a népmozgalmiában. Az iparos város át fogja venni a vidék munkaerő feleslegét; a ki- és bevándorlás rendszeressé lesz, s nem fog történni, mint jelenleg, az ország határán túlra. Egyelőre

azonban csakis a mezőgazdaság döntő faktor népünk és fajunk szaporodásánál. Csak a mezőgazdaság felvirágzása tarthatja fenn ama bámulatos szaporodási arányokat, a melyeket a magyar faj fölmutat, s melyek ha megmaradnak, fajunk egész Szent István birodalmát el fogja özönlteni.

A következő statisztikai táblázat megvilágítja a mondotakat:

Megye és város neve	Születés	Halálo- zás	Szaporodás + Apadás —	Bevándorlási +illetőleg— számokban
Aradmegye	49,6	42,6	+ 6,4	— 95
Arad város	31,1	34,5	— 0,4	+ 466
Bács-Bodrog megye	45,1	36,8	+ 8,3	— 3.603
Szabadka város ...	42,2	33,1	+ 9,1	+ 3.690
Biharmegye	48,1	38,8	+ 9,3	+ 264
Nagyvárad város ...	37,9	34,2	+ 3,7	+ 671
Baranyamegye	34,0	30,7	+ 3,3	— 102
Pécs város	32,1	37,4	— 5,3	+ 495
Csongrádmegye	47,8	35,9	+ 11,9	— 120
Szeged város	42,7	29,9	+ 12,8	+ 175
Hajdúmegye	47,1	37,2	+ 9,9	— 518
Debreczen város ...	38,7	32,4	+ 6,0	+ 274
Komárommegye	45,1	39,5	+ 5,6	— 653
Komárom város	34,9	40,2	— 5,3	— 13
Kolozsmegye	42,5	32,2	+ 10,3	+ 225
Kolozsvár város	39,4	31,3	+ 8,1	+ 150
Pestmegye	45,3	35,3	+ 10,3	+ 2002
Budapest főváros ...	37,5	29,2	+ 8,3	— 14.447
Kecskemét város ...	44,6	32,6	+ 12,0	— 171
Pozsonymegye	40,5	30,3	+ 10,2	— 1354
Pozsony város	36,5	38,6	— 2,1	+ 623
Sopronmegye	40,5	29,0	+ 11,5	— 1515
Sopron város	34,6	26,6	+ 8,0	— 266
Szatmármegye	48,0	31,2	+ 16,8	— 787
Szatmár város	38,5	31,8	+ 6,7	+ 23
Temesmegye	42,4	33,7	+ 8,7	— 259
Temesvár város	30,8	30,8	— 0,2	+ 674

Az előadottakból és a közlőit statisztikai adatokból világosan következnek a már részben említett tételek:

1. hogy az ipar még nem képezi Magyarországon lényeges tényezőjét a népszaporodásnak;

2. hogy a főfaktor a népmozgalomban az agrikultura;

3. hogy különösen a magyar faj geográfiai viszonyánál fogva a mezőgazdaságnak köszönte eddig is és fogja köszönni soká ezután is örvendetes szaporodási arányait.

A mi az utolsó pontot illeti, ez némi megvilágításra szorul. Nem állítható, hogy a többi fajok kevésbé foglalkoznak agrikulturával mint a magyar faj, sőt ellenkezőleg a magyar faj, szemben a románsággal, különösen a Királyhágón túl szinte ipari jelentőséget nyer.

A mezőgazdaság azonban kevésbé táplálhatja a hegyek közé zárt románságot és tótságot, mint az alföldi síkon és a Dunántúl virányos halmain terjeszkedő magyarságot. Különösen az Alföld még tág teret kínál a terjeszkedésre. Kincs kizárva fajunk terjeszkedése a Dunántúl sem, a hol ez lényeges akadályokba nem ütközik. Ha Erdélyben és Felső-Magyarországon itt-ott jelentékeny természetes szaporodás mutatkozik, ennek oka az ott már keletkezöben levő ipar. De az Alföldön és a Dunántúl fajunk szaporodása szinte kizárólag a mezőgazdaságnak tulajdonítandó. És valóban nincsen klaszszikusabb föld az egész Nyugaton a mezőgazdaság néptermekekenyítő hatásának szemléllhetővé tételére mint az Alföld és a Dunántúl, mert az ipar itt alig játszik valami, s annál kevésbé játszik zavaró szerepet. Szinte azt lehet mondani, hogy a népesedési viszonyok az Alföklön és a Dunántúl kizárólag a mezőgazdasággal állnak kapcsolatban.

*

A magyar faj eddig szinte kizárólag a mezőgazdaság alapján fejlődött és e fejlődésben az iparnak, fájdalom, eddig csekély része volt. Hogy az alföldi nagy medenczében és a

Dunántúl fajunk kizárólag, vagy legalább majdnem kizárólag az agrikultura alapján fejlődött és bontakozott ki, ez nem is kétséges. Ugyancsak a mezőgazdaság képezi alapját a magyar faj terjeszkedésének az Alföld délibb részeiben. Azok a beékelt kis magyar tömbök, amelyek Aradban, Krassó-Szörénymegvében, Torontóiban stb. nemcsak végvárakat képezik dél felé a magyarságnak, hanem egyszersmind e végvárakból fog történni a nagy alföldi róna déli síkjainak meghódítása, szintén a virágzó mezőgazdaságban találják létalapjukat. Az aradmegyei pécskai járás 14,384 magyarja, vagy a kisjenői járás 15,655 lelkét számláló magyarsága oláh abszolút többség közé szorulva is, csakhamar diadalmasan fog szétterjedni s a hazai földet meghódítva, hódításra viszi egyszersmind a nemzeti eszmét. A krassó-szörényi és torontáli csekélyebb magyar tömböket is az agrikultura tartja fenn s viszi bár lassúbb, de biztos győzelemre az oláh, illetőleg szerb többség közepett. A síkság mindenütt az egész országban az a kapu, amelyen a magyar faj a mezőgazdaságban való fölényének segítségével győzelmesen átvonul.

Az északi hegyes vidékeken is a többnyire a völgyek síkjain üzött mezőgazdaság tartja fenn és propagálja fajunkat. Nyitra 17.5, Bars 31.1, Zemplén 47.1, Bereg 42.3 százaléknyi magyar kisebbségét Észak-Magyarországon az agrikultura helyezi gazdasági és politikai fölényre a tót többség felett.

De legérdekesebb képet nyújt a magyarság elterjedése az oláhok által lakott területeken, a Királyhágón túl és innét. Az ipar nincs ugyan kizárva amaz eszközök sorából, amelyek a magyar fajt fenntartják és terjesztik. Jövendő idő, és kell hogy mielőbb elérkezzék, amikor az ipar az agrárkulturával egyenlő jelentőséget nyer fajunk terjesztésében. Az ország egyes vidékein valóban a közmű, a gyár- és különösen a bányai ipar máris jelentékeny tényezőt képeznek; de egyelőre még leginkább az agrikultura az az alap, amelyen fajunk diadalmasan megáll, sőt előrenyomul. Ekkép tehát még az erdélyi és

az Erdélyivel szomszédos területeken is, amelyek pedig túlnyomóan hegyekkel vannak borítva, a magyar faj első sorban az agriknltura fegyverével küzd ama nemzeti célért, bogy a Királyhágón túl és innét szétszórt kisebb magyar tömbök terjeszkedjenek és a nagy alföldi magyar medenczével összeköttetésbe jussanak. Mi sem mutatja ezt annyira, mint az egyes folyam vidékek etnográfiai vizsgálata. A folyók és folyamok által öntözött szélesebb völgyek azok, amelyek Erdélyben és a Királyhágón innen leginkább alkalmasak a földművelésre, és e folyamvölgyekben találjuk mindama magyar tömböket és szalagokat, amelyek választóvonalat képeznek a nemzetiségek irányában, ellenben összekötő kapcsot alkotnak a főbb magyar rezervoírok közt. Különösen három, vagy négy folyó az, amelynek partvidéke, az e partvidéken virágzó mezőgazdaság alapját képezi a nagy oláh és egyéb tömegek közt szétszórt magyar centrumoknak.

Legnagyobb figyelmünkre méltó a Maros folyam és ennek völgye. Nagy kanyarulataival többé-kevésbé széles, de mindig termékeny völgyet hasít e nemzeti szempontból is felette érdekes folyam. Oly vidékeken is keresztül hömpölyögteti habjait, amelyeken az oláhság abszolút többséget képez; de maga a folyamvölgy és az ebben virágzó agriknltura többnyire magyar kezekben van. Már kezdetén, forrásaihoz közel, erős oláhságot talál a csik-tölgyesi járásban; de az oláhság itt is a hegyekben lakik s magára a Marosnak vizéig ez nem ereszkedik le. A partmenti lakosság magyar. Torda-Aranyos-megyében a marosmenti községek nagy része szintén magyar; a felvidéki járásban hat község s a maros-ludasi járásban tizennégy község magyar. Maros-Tordában, a maros-jobbparti és görény-patakmenti 23 magyarközség ellensúlyozza a Marostól délre eső oláhságot. Alsó-Fehérmegyének minden járása oláh abszolút többséggel bír; de a Maros partján még itt is -M magyar község létezik. És a magyar szalag tovább vonul Alsó-Fehérből Hunyadmegyébe, követve a Maros folyását. Itt ugyan már

keskenyebbé lesz a szalag, de itt is közel 20-ra megy ama községek száma, amelyekben a magyarság többséget vagy tekintélyes kisebbséget képez. A Maros folyó beviszi a magyarságot még Krassó-Szörénymegyébe is, a mennyiben a marosmenti járásban szintén megvetette a lábát a magyarság. így lesz az a Immus, amelyet a Maros az északkeleti Kárpátokból lehoz völgyeibe, az agricultura, de egyszersmind a magyar faj termékenyítő eleme.

A második érdekes a folyó Szamos. Szilágymegyében a Számos-mente és a Szilágy-patak közt erős magyarság van. A zsbói járás a Szamos mentén magyar, de még a kisebb folyók és a patakok is, amennyiben megtermékenyítik az agrikultnrát, a magyar faj terjeszkedése száméira készítének melegágyat. A Kraszna és a Berettyó völgyei erős magyarsággal dicsekszenek. Besztercze-Naszód-, Szolnok-Dobokamegyék mai gvarsága szintén a Szamos partvidékeit lepi el. Besztercze-Kaszódban a Szamos völgyében a magyarság többséget képez. Szolnok-Dobokamegyében szintén a Szamos völgyében több mint 20 magyar község létezik. Ugyancsak Ivolozs vármegyében is a Szamos vidéke képezi az összekötő kapcsot az utóbb említett magyar vidékekkel.

A Sebes-Kőrös, Fehér-Kőrös, az Aranyos és az Olt szintén öntöznek termékeny völgyeket s ezekben, az agrikultnrára támaszkodva, él és terjeszkedik a magyarság. Bihar megyében, a Fehér-Kőrös völgyében, a vaskói, belényesi és tenkei járásokban tizenkét magyar község virágzik; a Sebes-Kőrös völgyében pedig hét magyar jellegű község képezi a magyar vonalat. A Fehér-Kőrös Aradmegyében is szép völgyeket termékenyít s ezekben tizenhárom magyar község képezi az erős magyar elemet. Az Aranyos által öntözött völgyekben pedig nyolcz-tíz magyar község védi a magyar nemzeti érdekeket.

Végül az Olt, ahol oláh és szász területeket érint, még itt is meg akarja őrizni magyar-székely jellegét. Maga a

Székelyföld, mint a magyarságnak harmadik legnagyobb medenczéje, szintén leginkább agrikulturából él. Házi ipara, amelyet részben tönkretett a legújabb idők viszontagsága, csak azt pótolja, amit a túlságosan feldarabolt székely föld már nem adhat- derék lakosságának. Nemzeti érdekeink miatt nem soká késhetik az az idő, amikor a Székelyföldet a vele szomszédos vidékekkel együtt gyárkémények fogják ellepni és a tölgyesi-szorostól a vöröstoronyig hatalmas iparos zóna fog kibontakozni.

A földművelés a Királyhágón túl egymaga nem képezhet oly hatalmas faktort, amelyre faji szupremáciánk a Királyhágón túl állandóan támaszkodhatnék. Erdélyben az iparnak különös nemzeti jelentősége van és főleg lesz. A nagyipar kizárólag magyar és szász kezekben van. Komán nagyiparos egész Erdélyben egy sem létezik. E tény elég világosan megjelöli az ipar nemzeti hivatását, különösen az erdélyi részekben.

Ez idő szerint azonban nemcsak az Alföldön és a Dunántúl síkságain és halmain, hanem Felső-hlagyarország és Erdély bércei közt is az agrikultura képezi fajunk erőinek alapját. A fentebbi adatokat azért közöltem oly részletesen, hogy szemléltetővé tegyem a mezőgazdaság jelentőségét nemzeti szempontból. Nemcsak az Alföldre és a Dunántúlra áll tehát, hanem áll egyszersmind az egész országra, hogy fajunk létalapját ez idő szerint és még talán hosszabb időn át a mezőgazdaság képezi.

VI. FEJEZET.

Népszaporodás és földbirtok.

Magyarországnak legelső sorban jó mezőgazdasági politikára van szüksége. Inkább erre mint bármely más politikára. Ha a pártpolitika valaha zavarokba juttatná Magyarországot, a helyes földbirtok-politika megmentené. E politikának alapvető gondolata k e t t ő v a n : a z egyik mezőgazdaságunk felvirágoztatása általában, s a másik: fajunk megerősítése, hatalmas kifejlesztése s ekkép nemzeti konszolidációnk. Ez a helyes agrárpolitika, a mely egyszersmind nemzeti politika.

A mezőgazdaság és fajunk szaporodása közt szoros összefüggés van, s különösen a mezőgazdaság az, a melyen a magyar faj szaporodása s a többi nemzetiségek fölé való kerekedése nyugszik. A mezőgazdaság a nagy emeltyű, a mely fajunkat a kis, sőt törpe népek sorából fel fogja emelni a nagy nemzetek erkélyére. De máris bajok jelentkeznek; a a mezőgazdaság által fajunknak adott előnyöket veszélyeztetik a földbirtokviszonyok.

Mielőtt tovább mennék, szükségesnek tartom konstatálni, hogy nem vagyok elfogult a földbirtok-kategóriák irányában. A legnagyobb birtokrendszer is lehet bizonyos viszonyok közt helyes s a parcella-rendszer helytelen. A dolog azonban megfordítva is áll, a nagybirtokrendszer tönkre teheti magát a mezőgazdaságot, sőt gyakorolhatja nép- és nemzetirtó hatását, mint gyakorolta Itáliában, a melyről Tacitus megírta, hogy a latifundiumok vesztették el.

Hasonló nézetben vagyok a hitbizományok és a holtkéz birtokai felől. Ezeket a tudomány ugyan rég elítélte s a magyar nemzeti szellem két század óta ostromolja, s nem kisebb szellem mint Deák Ferencz, egész élete pályáján hadat viselt ellenük; de minden tudományos érv és nemzeti érdek daczára békés lábon akarok maradni még a hitbizományokkal és a holtkéz birtokaival is. Békés lábon pedig azért, mert most nem az a kérdés, hogy elvileg mily nézetben vannak egyesek a hitbizományok felől, hanem *gyakorlati mezőgazdasági és népesedési politikáról*. Minden komoly gondolkodónál, ha nem is áll a merkantilizmus szolgálatában, csak mosolyt kelthet az a szomszédunkban legújabbán kiadott jelszó, hogy a nagybirtok és hitbizomány is védelemre szorul; de ezúttal nem akarom megújítani a hitbizományok elleni harczot, mert a hitbizományok fentartása mellett is meg lehet oldani a nagy függő kérdéseket s meg lehet menteni a mezőgazdaság néptermékenyítő hatását fajunkra.

Őszintén megvallom, legjobban szeretném, ha nem léteznének hitbizományok, s ha a nagybirtokrendszer kevésbbé nyomná agyon a közép- és kisbirtokot. De nem óhajokról és vágyakról von most szó, hanem lehetőségekről. A hitbizományok léteznek, sőt az ellenük folytatott hosszú harcz daczára növekesznek. És kilátás sincs rá, hogy egy emberöltő alatt a hitbizományok kérdése megoldható legyen. *A most lefolyt felekezeti harcz után semmiféle vezérlő párt vagy kormány egyhamar nem kezdhet háborút a hitbizományok ellen, hogy elckép a felekezeti mellett még osztályharczot is felidézzen.* És felsőházunk jelen szerkezete mellett e harcznak még nem is lehetne gyakorlati eredménye. Az egyházpolitikai küzdelemben az arisztokrácia szétvált és többsége a liberális haladás mellett sorakozott; a földbirtok-kérdésben az arisztokrácia egysége aligha volna megtörhető s így a hitbizományok megszüntetését a közel jövőben megvalósítani nem lehetne.

A jelen bajain kell segíteni s biztosítani fajunk fejlőd-

elését a közel jövőben, mielőtt a törvényhozás nagy keretekben megoldhatja a földbirtok-kérdést. E kérdést egészen gyakorlatilag állíthatjuk fel s megoldására egészen gyakorlati indítványokat tehetünk.

A gyakorlatias szellem azonban nemcsak nem tiltja, hanem inkább megköveteli, hogy rámutassunk földbirtok-viszonyaink abnormitására s hogy félre húzzuk a függönyt ama *leomoly nemzeti veszedelem* perspektívája előtt, a mely földbirtokviszonyainkban rejlik. Nyíltan és őszintén ki kell mondanunk, hogy a földbirtok jelen viszonyai nemcsak nem kedvezők, hanem határozottan károsak a magyar fajra nézve.

És itt lehetőleg mellőzni kell a gazdasági szempontokat, a mezőgazdasági veszedelem igen alárendelt a nemzeti csapás mellett, a midőn a birtok-kategóriák abnormitására utalunk.

Az amerikai és oroszországi verseny bizonyára sokat árt mezőgazdaságunknak egyáltalában. E világhátrány bizonyára jelentékeny oka a közép-földbirtok siralmas pusztulásának. De nem csekély része van még gazdaságilag is a bajokban a növekvő latifundium- és hitbizományi rendszernek. Pedig a közép-földbirtok és a közép-földhirtokososztály pusztulása nemcsak gazdasági, hanem egyszersmind társadalmi és politikai hátrányokat is idéz fel. A közép-földbirtok veszte társadalmi és politikai egyensúlyunk megbillenését, sőt politikai életünk hanyatlását vonja maga után.

De sokkal nagyobb baj és vész is fenyeget. Az alábbi statisztikai táblázat megmutatja a már-már egész fenyegetőleg fellépő kóros állapotot, a mely, ha meggyökeresedik és kifejlődik, fajunk el fogja veszteni azt a nagy fölényét, a mellyel szaporodás tekintetében jelenleg bír a többi fajok fölött.

Ha e kóros állapoton idejekorán nem segítünk, nemzeti politikánk súlyos katasztrófát fog szenvedni.

A magyar faj ugyanis kevésbé asszimiláció, mint inkább természetes szaporodás által növekszik. Ha tehát e természetes szaporodást meggátolják a földbirtokviszonyok, a magyar

probléma megoldhatatlan marad, fajunk szupremációja elveszti biztos talaját.

Egyáltalán egészségtelen állapot az, a hol az összes földbirtok 34'56 százaléka (a községi birtokot is beleszámítva) korlátolt forgalmú és csak 05'44 százalék tartozik a szabad forgalom kategóriájába. Még hallatlanabb és szinte hihetetlen állapot, hogy a 20 millió hold szántóföldnek közel 37 százaléka szabad föld, a mennyiben a szabad forgalmú birtokrendszerbe tartozik; ellenben több mint 63 százaléka a korlátolt forgalom bilincseit viseli. Ha Magyarországot tisztán a magyar faj lagná, akkor is nagy baj volna ez, a melyet orvosolni kell.

Nincs sehoh a világon példa, az egy Oroszország kivételével, a földbirtok oly eloszlására s oly óriási uradalmi területekre mint Magyarországon. A hitbizományi birtokok 1869-ben még csak 463,000 holdat tettek ki s 1885-ben 2.368,000 kát. holdra emelkedtek. Az egyházi birtokok 1 millió 288 ezerről 2 millió 368 ezerre szöktek fel. Mennyivel szencsésebb viszonyoknak örvend bármely más nyugoti állam. Franeziaországról nem is szükséges megemlékeznünk, a hol a szabad forgalmú birtok meghaladja a 85%-ot. De magában Poroszországban, a mely vezérszerepet visz agrarizmus és hitbizományok terén, több mint 77% a szabad forgalmú birtok. És mégis Poroszországban liarcz folyik a hitbizományok ellen, melyek pedig csak 3.10%-át képezik az összes területnek. *Maga a hivatalos publicistika*, a porosz statisztikai hivatal igazgatójával élén, viseli a háborút a hitbizományok ellen.

De hát mit szólunk a hitbizomány s általában a kötött birtokterületek kiterjedéséről? Nemcsak Poroszország, hanem Ausztria is sokkal előnyösebb helyzetben van fölöttünk. Magyarországon ugyanis — a községi s egyházjavakról nem is szólva — maguk a hitbizományi birtokok átlag 30 ezer hold kiterjedéssel bírnak; a míg Ausztriában és Poroszországban a hasonló területek 4 — 6 ezer között váltakoznak.

Ismétlem, az ily hihetetlenül képtelen állapotok még az esetben is megérdemelnék a legalaposabb vizsgálatot, habár az egész országot a magyar faj lagná. Poroszországban, a kizárólag német lakosságú vidéken is aggódnak a hitbizományok túltengése miatt.

A kérdés lényege azonban másban rejlik. Abban, hogy a jelenlegi földbirtok-rendszer ép a magyar fajnak válik hátrányára, mert az abnormis birtokviszonyok kevés kivétellel ép a magyar faj által lakott vidékeken jöttek létre. A hol e vidékeken van még elfoglalni való terület, ott fajunk szaporodása szinte csodálatraméltó.

Más vidékeken azonban, a hol fajunk terjeszkedésére többé nem nyílik tér. a népszaporodás megáll, sőt visszaesik. A baj két alakban jelentkezik: egyik a kivándorlás, a másik a születések arányának leszállása. A Dunántúl több vidékén a baj már mindakét alakja fellépett. Tömeges onnét a kivándorlás Szlavóniába, sőt a szélrózsa minden irányába. És határozott apadás kezd beállni a születések tekintetében.

Az ország egyes vidékein, mint különösen Erdélyben, az a sajátságos jelenség is mutatkozik, hogy kevés, vagy épen semmi hitbizomány, legfeljebb a községi nagybirtok-rendszer mellett kivándorlás történik, itt azonban, mint különösen a székelyföldön, a bajnak okát nem a birtokrendszer, hanem a gazdasági okok képezik, és itt nincs megtámadva a születések néptermékenyítő alapja.

A Székelyföldről nagy kivándorlás történik ugyan, de a születések aránya is igen magas.

E tekintetben igen tanulságosak a következő adatok, a melyek egy tipikus székely és egy tipikus oláh megyét állítanak egymás mellé: Csikmegyében 87 százalék a tiszta magyarság s Fogarasmegyében 89 százalék a románság.

E két megye még abban is megegyezik egymással, hogy mindegyik hegyes vidék s mindakettőnek hasonló klímája van

És Csík megyében mégis hatalmasan domborodik ki a magyar faj szapora népegysége. 100 lélekre ugyanis esik:

	Születés	Halálozás	Természetes növekedés
Csikmegyében . . .	43·5 ⁰ / ₀	23·9 ⁰ / ₀	19·6 ⁰ / ₀
Fogarasmegyében	37·8 ⁰ / ₀	25·9 ⁰ / ₀	11·9 ⁰ / ₀

Az ország Királyhágón inneni részeiben azonban a kötött birtok abnormitása már fajunk szaporodási erejét is megtámadja. Ide járul a Dunántúl a forma szerint nem kötött jellegű, de tényleg nemcsak nem oszló, hanem mindinkább növekvő latifundium-rendszer. Az egész szomorú képet kiegészíti még az Alföldön és a Dunántúl az ipar hiánya, a mely nem veheti át a földbirtok néptermékenyítő szerepét, ha ez fölmondja a szolgálatot. Az itt következő statisztikai táblázat megvilágítja a már mondottakat és még mondandókat.

A születések aránya a kötött földbirtok arányához képest az 1891. évben.

a) Megyék szerint	Korlátolt forgalmu birtok					Élve születtek 1000 lélekre
	Vallás- és köz- alapítványi és egyházi jellegű	Tartulいたék (köz- ségek) birtokai	Birtokomány	Egyéb (kincstári és más)	Összesen	
s z a m m e g						
Baranyamegye	8·27	11·69	19·73	0·29	39·89	34·0
Nyitramegye	3·56	13·59	6·97	0·11	24·23	45·7
Somogy megye	4·31	9·29	16·68	0·24	30·53	38·0
Jász-N.-K.-Sz. megye	2·37	13·53	1·76	0·15	17·81	44·0
Veszprémmegyé	10·73	11·64	9·39	0·73	31·77	38·4
Sárosmegye	0·45	2·96	0·8	2·48	23·94	44·1
Tolnamegye	2·96	9·66	13·96	0·12	26·71	36·3
Fejérmegyé	4·64	5·71	8·13	0·27	17·77	41·1
Bárcs megye	8·61	13·77	1·14	9·82	33·34	41·6
Békésmegyé	—	4·32	4·89	0·11	9·32	44·2
Hontmegye	9·37	16·76	6·94	3·05	36·72	33·6
Szatmármegyé	0·63	11·99	6·3	4·96	23·89	48·0

a) Megyék szerint	Korlátolt forgalmu birtok					
	Vallás- és köz- alapítványi és egyházi jellegű	Testületek (köz- ségek) birtokai	Hűbizomány	Egyéb (kincstári vasút)	Összesen	Élve születtek 1000 lélekre
s z á z a l é k						
Krassó-Szörény megye	0'50	42'01	0'17	20'16	62'84	34'6
Szilágymegye	0'10	11'54	1'03	0'02	12'69	46'4
Beszterce-Naszódm. ...	—	56'86	—	0'61	56'87	35'3
Szabolcs megye	5'96	6'91	2'98	0'47	16'32	56'6
Brassó megye	—	58'76	—	0'20	58'96	38'1
Ugocsamegye	0'61	11'98	—	0'21	12'20	49'1
Nagyküküllő megye ...	—	36'78	—	0'19	36'97	35'2
Udvarhely megye	—	14'57	—	0'04	14'61	40'2
b) Országrészek szerint.						
Duna jobbpartja	4'94	10'22	14'13	0'46	29'75	38'8
Duna-Tisza köze	4'74	15'02	3'21	3'83	26'80	43'5
Erdélyi megyék	0'42	30'66	0'05	4'96	36'09	39'8
Tisza balpartja	6'32	13'81	1'10	8'07	30'30	48'1

Ez adatok kell hogy gondolkodóba ejtsenek minden komoly politikust és aggodalommal töltsenek el minden magyar szívet. Világosan rámutatnak ezek, hogy már elérkeztünk a baj küszöbére. *A kötött birtok százalékának növekvése már-már egyértelművé kezd lenni a születési százalékok apadásával. Már is jelentkezik az a tünet, hogy minél nagyobb valamely vidéken a kötött birtok perzentje, annál kevesebb születés történik ott.* Néhány eltérés még létezik, különösen Eclsó-Magyarországon és Erdélyben; de a magyar faj lakta vidékeken az említett viszony vészes igazsággá kezd lenni. A segítség nem várható sem párt- sem semmiféle más politikától; sem közigazgatási, sem parlamenti reform meg nem szüntetheti az aggasztó jelenségeket. Itt csakis mélyreható földbirtok-politika segíthet.

Felesleges ismételnem, hogy nem indítok háborút a hitbizományok ellen, hanem igenis csak más alpra óhajtom azokat áthelyezni. Ha a hitbizományok s általában a kötött birtoktestek túlnyomóan erdőgazdaság alapján állnának, nemcsak nem volnának ártalmasak, hanem úgy nemzetgazdaságilag, mint nemzetileg hasznosak. De a hitbizományokról külön nem is emlékezve meg, általában a korlátolt forgalmú birtok túl nyomólag a szántóföldeket foglalja le s ekkép gátolja fajunk szaporodását, amely ma még csaknem kizárólag az agrikultúrára támaszkodik.

A következő statisztikai táblázat az egész országon való áttekintést tartalmazza:

I. Duna balpart.

	Korlátolt forgalmu birtok %	Ebből erdő %
1. Árvamegye	39·98	68·29
2. Barsmegye	35·34	61·75
3. Esztergommegye .	40·95	34·19
4. Hontmegye	38·94	57·45
5. Liptómegeye	58·92	68·95
6. Nógrádmegye . . .	21·90	38·41
7. Nyitra megye . . .	25·92	36·59
8. Pozsony megye . .	27·10	39·08
9. Trencsénmegye . .	25·51	43·96
10. Turóczmegye . . .	35·88	68·90
11. Zólyommegye . . .	57·99	78·12
Összesen	33.80	54.27

	Korlátolt forgalmu birtok %	Ebből erdő %.
6. Somogy megye . . .	34·76	32·13
7. Sopron megye . . .	46·50	36·67
8. Tolna megye	29·28	19·09
9. Vas megye	17·90	41·75
10. Veszprém megye .	36·84	39·94
11. Zala megye	38·22	41·96
Összesen	33·50	31·29

III. Duna - Tisz a k ö z e.

1. Bács-Bodrogm. . .	29·13	12·96
2. Csongrádmegye . .	33·62	4·56
3. Heves megye	34·19	30·71
4. Jász-Nagykun- Szolnok megye .	20·37	0·68
5. Pest-Pilis-Solt- Kiskun megye. .	27·18	20·25
6. Budapest fő- és székváros	38·99	18·64
Összesen	28·17	15·50

IV. Tisz a j o b b p a r t.

1. Abauj-Tornam. . .	28·65	57·26
2. Bereg megye	52·86	68·43
3. Borsod megye . . .	31·04	40·69
4. Gömör és Kishont- megye	34·70	74·64
5. Sáros megye	25·93	45·88
6. Szepes megye	42·78	68·90
7. Ung megye	43·58	68·67
8. Zemplén megye . .	26·83	33·28
Összesen	35·12	58·43

V. Tisza balpart.

	Korlátolt forgalmu birtok ‰	Ebből erdő ‰
1. Békésmegye	10·56	6·79
2. Biharmegye	37·65	49·33
3. Hajdúmegye	38·06	12·24
4. Máramarosmegye	51·73	83·39
5. Szabolcsmegye . .	19·25	6·58
6. Szatmármegye . .	25·78	51·71
7. Szilágymegye . . .	15·35	43·33
8. Ugocsamegye	15·07	49·84
Összesen	32·27	54·34

VI. Tisza-Maros szöge.

1. Aradmegye	29·54	36·26
2. Csanádmegye	31·67	3·96
3. Krassó-Szörénym.	63·56	69·49
4. Temesmegye	33·74	21·71
5. Torontálmegye . . .	24·08	43·23
Összesen	38·92	43·23

Erdélyi vármegyék.

1. Alsó-Fehérmegye	33·61	55·01
2. Besztercze-Naszód- megye	58·05	69·90
3. Brassómegye	60·91	68·94
4. Csikmegye	46·85	66·63
5. Fogarasmegye	51·84	68·03
6. Háromszékmegye . .	47·55	87·31
7. Hunyadmegye	38·22	73·36
8. Kis-Küküllőm.	22·04	31·93
9. Kolozsmegye	26·89	60·95
10. Maros-Tordam	33·71	76·12
11. Nagy-Küküllőm. . . .	40·09	63·67

	Korlátolt forgalmu birtok %	Ebből erdő %
12. Szebenmegye . . .	64·46	66·86
13. Szolnok-Dobokam.	16·90	62·54
14. Torda-Aranyosm.	29·16	30·08
15. Udvarhelymegye .	16·96	66·60
Összesen	38·46	68·31

Országos összeállítás.

I. Duna balpart . . .	33·80	54·27
II. Duna jobbpart . .	33·50	31·29
III. Duna-Tisza köze .	28·17	15·50
IV. Tisza jobbpart . .	35·12	58·43
V. Tisza balpart . . .	32·27	54·34
VI. Tisza-Maros szöge	38·92	43·23
VII. Erdélyi vármegyék	38·46	63·31
Összesen	34·56	48·84

Ezekből az adatokból kitűnik, hogy a korlátolt forgalmú birtoknak alig fele erdőgazdaság, a többi mezőgazdaság; tehát a kötött birtok főleg a szántóföldeket köti meg. Ily körülmények között nem lesz csoda, ha fajunk szaporodása rövid idő alatt egészen megáll, vagy éppen visszahanyatlik. Ez lenne a legnagyobb, szinte nemzeti szerencsétlenség. De a birtokviszonyok helytelen alakulásával egyéb sajnálatos tünet is van összekötetésben s ezek közé nem utolsó sorba tartozik az Alföldön jelentkező agrár-szocializmus. Ennek jellegéről és mivoltáról részletesen kell megemlékezni.

VII. FEJEZET.

Az alföldi agrár-szocializmus.

Sziciliában két ízben is fegyveres erővel tört ki az agrár-szocialista forrongás. Először 1866. szeptemberében, amidőn bet és félnap a lázadók Palermo birtokában voltak; a második kitörés 1893. végén és 1894. elején történt, amidőn egész hadsereget kellett mozgósítani a lázadók effeh, akiknek kísérlete most is vérbe fült. Mindakét kitörés meglepte az olasz hivatalos köröket és a közvéleményt s bizonyos meglepetéssel kérdezték: Mi a baj Sziciliában, hogy ily lázadásokra kerül a dolog? Egész irodalom támadt, amely a sziciliai gazdasági bajokat tárgyalta. A hivatalos vizsgálatok s jelentések egész könyvtárt töltenek meg és Pasquale Vihari beismerése szerint, a ki pedig a sziciliai kérdést alaposan tanulmányozta, még most se lehet tisztába jönni a sziciliai agrár-lázadás minden oka és körülménye felől. A sziciliai lakosok azt mondják, hogy a sziget agrárius és gazdasági kérdéseit más meg sem értheti mint aki Sziciliában hosszabban élt. De még maguk a sziciliaiak sem értenek egyet a jelenség okai s a baj orvoslásának eszközei tekintetében.

Némelyek a latifundiumokban látták a bajok valódi okát, amelyek tulajdonosai qmbertelen módon kihasználták és elnyomták a szegény parasztokat.. A nagybirtokosok tagadják e vádat s azt mondják, hogy Sziciliában nincs rosszabb helyzetben a mezei munkás mint Itália egyéb vidékein. Mások a bányaipar hanyatlását jelölik meg a bajok egyik főoka gya-

nánt. Collaianni szerint pedig nem kevesebb mint ötvenezer család, tehát körülbelül 200.000 ember él kizárólag kénbányászattól. Sokan a kormány adópolitikáját s a közigazgatást vádolják stb.

A legvalószínűbb az, hogy mindezek az okok, sőt még több más is közre hatott a szicíliai parasztfordalmak kitörésére. Hogy miképp tisztázzák ezt a kérdést az olaszok, az az ő dolguk. De kétségtelen, hogy némileg mi is abban a helyzetben vagyunk az alföldi agrár-szocializmus irányában, mint ők Szicília tekintetében. A lázongások minket is megleptek, a közvélemény nálunk is megdöbbenve kérdezte: mi történik az Alföldön. régen Európa, most Magyarország éléskamarájában; miképp adhat a nyomor a bőség e forrásánál fegyvert ezrek és ezrek kezébe, hogy megtámadják a közrendet? És ez a kérdés most már másodízben hangzik.

1891. május 1-én ugyanis Orosházán a mezei munkások szociálista ünnepet akartak tartani, s mert a hatóság ezt megtiltotta, megrohanták a városkapitány házát s a zene-bona vége az lett, hogy a fegyveres erő lött, és több halálozás és sebesülés történt.

A reakövetkező napokban Békésmegye több pontján voltak zavargások. Ezek azonban lassankint lecsillapodtak. De 1894. április 22-én Hódmező-Vásárhelyen sokkal nagyobb mérvű zavargás tört ki; a tömeg megtámadta még a fegyveres erőt is; a huszároknak is csak alig sikerült a rendet helyreállítani.

E második meglepetés után komolyabban és határozottabban kérdezte a közvélemény: mi történik ez Alföldön, hogy a munkásmozgalmak mindig intenzivebb alakban újulnak meg? E kérdésre nálunk nem válaszol ugyan egész irodalom, sőt az ankétek, jelentések és felvilágosítások sem töltenek meg nagyobb szekrényeket. Hivatalos tanácskozások ugyan voltak. Ezekben azonban inkább a rend fentartásának és biztosításának módjairól, mint mélyreható kutatásokról volt és van szó, amely kutatások megállapítanák az alföldi agrár-szocializmus alap-okait és valódi

jellegét, valamint az orvoslás módjait. Amíg pedig az előbbieknél sincsenek megállapítva, amíg nem tudjuk, mily okokra vezethető vissza az alföldi agrár-szocializmus, addig lehetetlen a bajok megszüntetésének módjait megjelölni. A míg nincs jó diagnózis, addig nem lehet helyes gyógyítás. Mechanikai eszközökkel, a zsandárság szaporításával, a katonaság alkalmazásának segítségével a rendet annál inkább meg lehet védelmezni, mert az agrár-szocializmus csak alig néhány megyére terjed ki. A baj fészke Békés-, Csanád- és Csongrád megyékben van, s némi szórványos kórjelenség előfordul Torontóiban, Tömésben és Aradmegyében is. Társadalmi felforgatásról, a tulajdonjog veszedelméről tehát nem lehet szó. midőn az ország egyéb részeiben a paraszt-szocializmus nem jelentkezik. De ép azért, mert a kóros állapot az Alföldön van, s az Alföld a leg-hatalmasabb tényező fajunk és népünk szaporodásánál, nem szabad megállni a mechanikai eszközöknél, hanem mélyen bele kell hatolni a kóros állapot vizsgálójába s az eredményekhez szabni az orvoslást.

Kétségtelen, hogy az alföldi agrár-szocializmusnak szintén komplex okai vannak, mint a sziciliainak. Bizonyos, hogy a főokkal egy csomó mellék-, egészen helyi ok van összefüggésben úgy, hogy ez utóbbiak amazokat át és átszövik, mint a szálerdőt a bozótok és liánok. Ez az oka, hogy az alföldi »szakértők« a paraszt-szocializmus ismeretéből kiváltságot csinálnak maguknak s azt mondják, amit mondtak a sziciliainak, hogy aki nem él a helyi viszonyok közt, ezeket meg sem értheti.

Szívesen elismerem, hogy helyi emberek és helyi viszonyok tanulmányozása nélkül lokális bajokat alaposan megismerni nem lehet; de a helyi szempontok nem nyújtanak elég magas nézőhelyet, a honnét a baj összeségét át lehetne tekinteni. Iparkodni fogok későbbi fejtegetéseim sorúm mélyebben belehatolni a helyi okokba is; de legszükségesebbnek tartom az alapvető gondolatot megállapítani, mintegy a köz-

ponti okot felismerni, a mely köré azután a mellékokok csoportosulnak.

Bizonyos, hogy az alföldi paraszt-szocziáлизmus egyik főoka a nagybirtok-rendszer, a mely alatt nemcsak a hitbizományok általában a kötött birtok, hanem egyszersmind a nagy uradalmak s a nagy községi birtokok is értendők. Eltagadhatatlan tény, hogy Békés, Csanád és Csongrád megyéknek ép ama vidékeiben, a hol a paraszt-szocziáлизmus fészke van, a kötött birtok néha megközelíti, több esetben pedig túlhaladja, az összes birtok 40%-át. De a többi sem szabad föld, amennyiben vagy kompakt uradalmi birtokot, vagy nagy községi területet képez, mint Szegednél, a melynek községi birtoka megközelíti a 80 ezer holdat. A főokot a nagy birtokrendszer kapcsán *az 1848-iki eszme képezi, a mely fölszabadította a földet s állami kártalanítás mellett a parasztnak adta tulajdonul az általa művelt telket.*

Az alföldi agrár-szocziáлизmus nem egyéb, mint a 48-iki átalakulás utánképzése, vagy helyesebben: az alföldi szocziálisták által való utánálmodása.

Az alföldi paraszt-szocziálista azt hiszi, hogy az a föld, a melyet mint bérlő vagy mint földmunkás művel, őt épp oly joggal megilleti mint megillette az 1848-iki törvény szerint az úrbérest az a telek, amely tulajdonképen a földesúr birtokából szakított ki. Az eszmefejlődés egészen világos. Az Alföld ama részeiben, a hol az agrár-szocziáлизmus gyökeret vert, a régi jobbágyságot és birtokrendszert összetörte a török hódítás. A neoakvizitika létesített földesurakat, de birtokos parasztságot nem. A múlt század elején az Alföld déli vidékei többnyire mocsárból, legelőből, erdőből stb. állottak s községek alig léteztek. A földesurak azután, hogy tágas birtokaikat megművelhessék, parasztokat telepítettek le, a kik azonban nem voltak jobbágyok és telkesgazdák, hanem közönséges mezei napszámosok. Így támadtak Békés, Csanád, Csongrád ama községei, a melyekbe bejutott az agrár-szocziáлизmus ragálya.

Csak magában Békés vármegyében van legalább tiz-tizenöt község, több mint 30.000 lakóval, a hol a pórnépnek majdnem semmi földbirtoka nincs s így pusztán mezei napszámra van utalva,

Ha e szerencsétlenek úrbéresek lendettek, az 1848. szellemében földtulajdonosokká lettek volna; így azonban maradtak egyszerű napszamosok, vagy legfeljebb felesek, a kiknek addig legalább jó dolguk volt, a míg féltermésre vettek területeket munkába. A felesség azonban újabb időben leszállt harmadoszágra, sőt a negyvennyolcz szellemének ellenében magánúton egy új robotrendszer fejlődött ki. a mely abból állott és áll, bogy a termés két harmadrészének kiszolgáltatása mellett a mezei munkás még szekeres- és gyalognapszámot is tartozik teljesíteni földesurának, s mi több, az 1848 előtti állapotokhoz képest még csirkét, ludat s egyéb baromfit, gyümölcsöt s más efféléket is tartozik szolgáltatni gazdájának. A robot, a melynek történeti tradíciója volt, megszűnt az egész országban és pedig akkép, bogy a paraszt megkapta tulajdon gyanánt az általa művelt telket. Az Alföld említett vármegyéiben azonban új robot-rendszer keletkezett, a melylyel szemben 1848 nem érezhette jótékony hatását. Az alföldi paraszt azonban nem tudott és nem tud különbséget tenni a megszűnt és létesült robot természetete közt; könnyen érthető tehát, hogy azt hitte és hiszi, hogy rajta igazságtalanság történt, a miért még mindig nem lett tulajdonává az általa művelt földbirtok.

Az elnyomatás korszakában a birtoktalan alföldi paraszt, a ki az új robot terhét sínylette, valóban Kossuthtól és az emigrációtól várta a nagy átalakulást, a mely az 1848 elvét rá is ki fogja terjeszteni.

A magyar paraszt Kossuth-kultuszában még ott is volt bizonyos agrár-szociálisztikus jelleg, a hol, mint a Dunántúl, névszerint Somogy megyében, a parasztság nem proletár tömegből, hanem módos emberekből és telkes gazdákból áll. Kossuthot a magyar paraszt a nagybirtokosok, urak és papok ellenségének

tartván, a dunántúli jó birtokos parasztság is azt hitte, hogy a függetlenségi politika győzelme az uradalmak feloszlását és parasztkézre adását fogja eredményezni. Kétségbevonhatatlan bizonyítékot képeznek e tekintetben a 70-es évek földosztó mozgalmi Somogy vármegyében. Jellemző vonása ez a magyar paraszt-szocializmusnak egyáltalán, a melyt minden más szocializmustól lényegesen megkülönbözteti. Ez a szocializmus nem az egyéni tulajdon megszüntetésére, hanem földosztásra törekszik; a parasztságot szembeállítva az úri renddel. Az uradalmakat akarja kifosztani a parasztok javára. Ez az oka, (hogy nemcsak a dunántúli földosztási mozgalom idején, hanem jelenleg az Alföldön is vannak szocialisták, a kiknek igen csinos földbirtokuk van, a melyből megélhetnének. De még többet akarnak kikerekíteni maguk számára az uradalmakból.

Íme az alföldi agrár-szocializmus főoka és egyszersmind lélektana. Ez az a kimagasló irányjelző, a melyet nem szabad szem elől téveszteni senkinek, a ki a mi paraszt-szocializmusunk okait és orvoslási módjait akarja kutatni és megállapítani. A ki e vizsgálatnál nem tartja szemét ez irányjelzőn, eltéved a részletek erdejében s a fától nem fogja meglátni az erdőt.

A szocialista mozgalmak mellékocái közül főleg azokra fogok ráutalni, amelyek a főokokkal kapcsolatban állnak s egyszersmind útbaigazítást foglalnak magukban a baj orvoslását illetően. Ezek között legelső és legjellemzőbb:

A magyar s különösen az alföldi magyar parasztnak kielégíthetetlen vágya a földbirtokban való terjeszkedésre. A világon csaknem minden parasztság konzervatív; birtokának inkább megtartására, mint kiterjesztésére törekszik s a politikában is a konzervatizmusra hajlik. A magyar paraszt s különösen az alföldi egyáltalán radikális hajlamú, különösen a társadalmi s birtok-kérdésekben. A Kossuth-kultusz főleg azért terjedt el ugyan a magyar parasztságban, mert a jobbagyság felszabadítását ez neki tulajdonította, de azért is,

mert a Kossuth-tradícióktól a földbirtok új s a parasztságtól kedvező beosztását várja.

A magyar, s különösen az alföldi parasztságnak ez az úgynevezett földéhsége gazdasági hátrányokat tartalmazhat s részben oka is lehet az agrárszocializmusnak, *politikailag és nemzetileg azonban a lehető legelőnyösebb tulajdonság ez, amelyből az ország délvideki részeinek, sőt a nemzetiségi tájak egyéb régióinak meghódítása függ.* Ha a magyar paraszt csak konzervatív volna és pusztán telkének megvédelmezésére szorítkoznék, nem képeznék a magyar politikában azt a nélkülözhetetlen elemet, amelynek hiányában képzelni sem lehetne az ország társadalmi és gazdasági visszahódítását. Épp ama vidéknek, ahol az agrárszocializmus ragálya pusztít, kell kibocsátani magából azokat a rajokat, amelyek a földbirtokviszonyok helyesebb alakulása mellett elviszik déli határainkig nemcsak az állam, hanem egyszersmind a magyar faj hatalmát. Az alföldi parasztság földéhsége mindaddig nem lesz kielégítve, amíg a legdélibb pontokat is meg nem szállta, ahol legfeljebb a németiséget nem tudja félreszorítani; de ez nem baj, mert a németiség nem nemzetiség, hanem szinte a magyar faj kiegészítő része, sőt aránylag rövid idő alatt meg is magyarosodik.

E földéhségnek azonban az alföldi birtokviszonyok mellett vannak hátrányos tulajdonságai s ezek között legelső az, hogy a nagy uradalmi földbirtok-rendszer mellett csak kevés szabad forgalmú birtok lévén, a hulladékokat a földéhes parasztság hihetetlen magas áron veszi meg; úgy, hogy a szegényebb pór nép — pláne a földmunkás — egyáltalán nem tehet szert tulajdonra. Miután pedig az alföldi parasztságnál a földbirtok adja a tekintélyt, a birtok nélküli pór nép megalázott, szegényletes helyzetben van s így nem csoda, ha fogékonnyá lesz a szocialisztikus eszmékre nézve. A földéhséggel kapcsolatos, hátrányos hatással bír

2. a *bérletéhség.* A földbirtokos alföldi parasztság, ha

nem terjeszkedhetik a földbirtokban, legalább a bérletben akar terjeszkedni s így akkora versenyt fejt ki, hogy szinte hihetetlen magas árakat ad a földesuraknak a bérbe vett föld holdjáért. A Károlyi-, a Wenckheim- és Pallavicini-uradalmak a parasztság versengése miatt jutottak abba a kedvező helyzetbe, hogy 30—35 frtot kapnak holdankint földbérléért, sőt ez összeg a Bácskában fölemelkedik 60 frtra is. Ily magas bérösszegek mellett, amelyet csak a vagyonosabb parasztság képes megfizetni, a mezei munkás még bérléthez sem jut, vagy ha igen, el kell pusztulnia. Ide járul még — az uradalmak bérletuzsoráján kívül — a gazdagabb parasztság bérletuzsorája, amely abból áll, hogy a jómódú gazda nagyobb bérletet vesz s azt felosztva, kiadja a szegényebb gazdáknak, vagy épp a földmunkásoknak; ekkép kevésbé az uradalmak, mint inkább a spekuláló parasztok nyomják a szegényebb pór nép rétegeit. A mondottakhoz járulnak

3. a *munkabérvizonyok*. A régi jobb időkben az alföldi munkás rendszeren feles földet is kapott. Ez utóbbi azonban átalakult harmadossá. Az aratást az uradalmak régebben kézimunka által eszközölték, s ekkor az alföldi munkás megkereshette pár hónap alatt egész évi kenyerét. A primitív művelési viszonyok azonban az Alföldön is átalakultak, s az emberi kéz munkáját többnyire gépek végzik. A vízszabályozás s vasútépítés korszakában az alföldi munkás nem érezte az átalakulás hátrányos következményeit. Kincs a világon nép, mely a földmunkára, az úgynevezett kubikolásra alkalmasabb volna, mint az erőteljes és hihetetlenül munkabíró alföldi paraszt; úgy hogy a szorgalmasabb munkás naponként 4 — 5 forintot is megkereshetett. A nagyobb szabású munkálatok azonban véget érven, a munkabér még a normálisnak színvonalá alá is lesiilyedt, úgy hogy ma már még a nyári munka idején sem keres a mezei munkás többet 1 forint 50 kr-nál, mely összeg télvíz idején leszáll egész 50 kr-ig. Nagyon természetes tehát, hogy az átalakulást a mezei munkás nép nagyon érzi és így

a szociális eszmék befogadására hajlandóvá lesz. S ekkép nem csekély oka az alföldi agrár-szocializmusnak

4. *a szociális agitáció*, amelyet lelkiismeretlen izgatók belevisznek az alföldi pórnép kebelébe. Ez izgatás a helyi viszonyokat csak eszközül és ürügyül használja fel, de különben általános nemzetközi eszméket csempész népünk szívébe. A magyar paraszt-szociáлизmus hagyományos okát a földosztásra való vágy, az uradalmakból való kikerekítés eszménye képezi. E törekvés kárhuzatos és büntetendő, beleütközik a tulajdonjogba s az ezt védő törvénykönyvbe, de nem rontja le a hazafiságot. A külföldi eszme-csempészei azonban még a hazafiságból is igyekeznek kiforgatni megtévelyedett, szerencsétlen, de különben derék munkásnépünket. Így jött létre szintén az a képzelhetetlen állapot, hogy az alföldi agrár-szocialistának nemcsak hite nincs, hanem nincs egyszersmind hazája sem. Amiért nincs, vagy nincs elég földbirtoka, me tagadja országát és nemzetét. Szocialista-ügynökök és a szocialista sajtó viszik át munkás népünket e veszedelmes térre, úgy hogy valóban e bajon minél előbb segíteni kell, s e téren még a radikálisabb eszközöktől sem szabad visszariadni. A gyökeres gyógymódról, a földbirtokviszonyok átalakításáról szólok részletesen. De mert a szocialista bujtogatás nem fogja később fejtegetéseim tárgyát képezni, itt indítványozom, hogy a hatósági beavatkozás a bujtogatókkal szemben a legsürgősebb és legerélyesebben végrehajtandó teendő. Egyidejűleg azonban a. hatóságoknak a munkásnép *védelmére* is valahára fel kell lépnie.

Nem szabad túrniök, hogy a földesurak, illetőleg ügynökeik a bérlőkkel és munkásokkal önkényesen bánjanak. Nem szabad megengedniök a megokolatlan levonásokat a munkabérből, s ama szégyenletes szolgálatokat, amelyeket a szerencsétlen bérlők tartoznak teljesíteni a bérbeadó irányában. El lehet menni e téren egészen addig, hogy a munkabér, vagy bérletszerződések csak azon esetben érvényesek, ha azokat

a közigazgatási hatóság helyben hagyta. A közigazgatási apparátus ne csak az elnyomásra, a büntetésre gondoljon s ne csak a zsandárságban bízzék, hanem inkább abba, hogy az uradalmak és a hatóságok által gonosz módon nyomott pórnép igazán és jogaihoz jusson. A kormány kösse lelkére a főispánjainak, hogy ily értelemben utasítsák alantas közegeiket s ne elégedjenek meg az utasításokkal, hanem nézzenek utána azok teljesítésének is. Ne csak a főispáni palotából kormányozzák a megyéjüket, hanem nézzék meg az életet és a bajokat a helyszínén is. A szocialista izgatásoknak így fognak leggyorsabban véget vetni. Azt nem lesznek képesek elérni, hogy az alföldi munkásnép a tényleges viszonyokba belenyugodjék s hogy a legnagyobb igazságtalanságnak ne tartsa magára nézve, hogy nincs földbirtoka. De okos és érett, jóságos bánásmód segítségével igenis el lehet alföldi munkása épünket ragadni a nemzetközi izgatok karmai közül s ez is már egy lépés lesz előre.

A vezérfonalat, amelyet az a tételünk képez, hogy a magyar faj szaporodása a földbirtokviszonyokkal szoros kapcsolatban áll, sehol sem és itt sem veszítem el. *Az alföldi agrár-szocializmus nemcsak a tulajdonjoggal szemben képez bajt, hanem egyszersmind veszedelmes jelenség fajunk szaporodásának szempontjából.* Kétségtelen adatok bizonyítják, hogy a szocialisztikus mozgalmak fejlődésének arányában már is apad a születések száma ama vármegyékben, amelyekben a szocializmus ragálya pusztít. A következő statisztikai táblázat tanúskodik erről:

Vármegye	Eszaki	Születések száma	
		1926-ban	1927-ban
Aradmegye	11,814	15,587	17,256
Békés-Hódmezővásárhelyi	34,090	31,421	30,589
Fehérvármegye	12,058	14,130	10,926
Ungvármegye	6,756	6,197	5,807
Ungvármegye	10,898	11,102	10,142

Vármegye	1880-ban	1890-ban	1895-ben
Pestmegye	15,864	18,947(7)	18,385
Pétesmegye	18,253	16,928	16,713
Torontálmegye	28,437	27,206	27,171

Ez adatok kétségtelenül bizonyítják, hogy a születések száma fokozatosan apad ama vármegyékben, amelyekben a munkásmozgalmak nagyobb mérvet öltöttek. A legkevésbé sújtott Aradmegyében 1880-hoz képest, némi emelkedés mutatkozik ugyan, hanem 1890-től itt is esés következett; de ez az emelkedés is összetörpül amaz alföldi vármegyéi születési perzentjével szemben, amelyekben nincsenek agrárius bajok. Ellenben különösen Békés- és Csanádmegyék képezik a típust a tekintetben, hogy a születések száma folytonos apadást mutat. A születések folytonos apadást mutatnak még Temesmegyében és Torontálban is, ami arra mutat, hogy az agrárius bajok ott is terjednek.

Az agrárius bajok tehát, ha tovább harapóznak, megállítják fajunk szaporodását és terjeszkedő képességét éppen ama nagy *rezervoirban*, amelyből a faji erők kisugárzása várható. Épp azért felhívom az illetékes körök figyelmét a fentebbi adatokra, amelyek az alföldi agrárius mozgalmat egészen új és igen veszedelmes alakban mutatják be.

VIII. FEJEZET.

A magyar parasztság.

Nem a magyar parasztság népies karakteréről és sajátosságos egyéniségéről szólok. Különös és érdekes szokásairól sem emlékszem meg; ez a rajz-, regény- és színműíró feladata. Előttem a magyar parasztság egészen más téren kapja érdekességét, annak a nagy küzdelemnek a terén, a mely a fajok közt gazdasági és etliikai eszközökkel folyik, s a melytől nemzetünk kibontakozása és magának a nemzeti államnak létesítése függ.

Hasztalan volna parasztságunk a legérdekesebb népfaj, hasztalan szolgáltatná az anyagot a szépművészetek számára, ha nem bírna ama tulajdonságokkal, a melyek győzelmét biztosítják, nem képeznék azt a faktort, a mely döntő súlylyal esik a mérlegbe s a mely szinte arra van hivatva, hogy a magyar nemzeti kérdést biztosabban oldja meg, mint bármely párt vagy a nemzet bármely politikusa.

Ha a magyar paraszt nem volna a legszaporább Szent István birodalmában s gazdaságilag nem volna képes legyőzni — a velünk szövetséges németségétől eltekintve — az összes többi fajok parasztságát, akkor sötét tájkép nyílnék meg a magyar politika előtt. Még a legjobb magyar politika sem hódíthatná vissza nekünk az ország területét és nem létesíthetné sokat említett nemzeti konszolidáczióinkat.

A míg alkotmányunkat kellett védelmezni vagy visszaszerezni, a középbirtokos osztály volt a magyar politikai és nemzeti érdek letéteményese. Ez érdekes társadalmi rétegnek

még ma is nagy nemzeti hivatása van, habár erői megcsökkenetek. A középbirtokos osztály szenvedett anyagi veszteségeire következő átalakulásában is kiváló szereppel bír és kell bírnia. Asszimilálnia kell az új elemeket, nemzeti jellegét rá kell nyomnia a középosztályunkra s egész társadalmi életünkre. Általában intelligenciánknak erős nemzeti központtal kell bírnia, különösen most, midőn nemzetiségi intelligenciák is keletkezöben vannak. S ez erős nemzeti központ alig lehet más mint az a történeti osztály, a mely régebben egyedül viselte nemzeti feladatának terhét, s most e terhet megosztja újabb társadalmi rétegekkel. — Ha nem volna, illetőleg nem támadna hatalmas nemzeti középosztályunk, nem léteznék az egész országot átható nemzeti szellemünk sem. Maga a magyar állam sajnosan nélkülözné az erősen kidomborodott nemzeti jelleget. Magyarország nemcsak a nemzetiségi térképen, hanem az eszmékben és közérzűletekben is foltokat és sötét szigetet tüntetne fel. Hatalmas nemzeti középosztály nélkül nem tarthatnók fel nemzeti öntudatunkat; de parasztságunk nélkül sem hajthatjuk végre a nemzeti konszolidáció nagy művét.

Parasztságunk az, a mely, bár öntudatlanul, napról napra, lépésről lépésre hódítólag viszi előre a nemzeti eszme zászlóját. A benne rejlő faji erők hatalmának engedelmeskedik, de mégis a nemzeti ügyet juttatja diadalra. A midőn önmagára szabott-keserves nélkülözésekkel és túlfeszített munkaerővel terjeszkedik a földbirtokban, a nemzeti eszme a magyar nemzeti állam számára dolgozik, küzd, sanyarog és szenved. Mint a véderő anyaga, az összes hazai fajok közt a legjobb és legkiválóbb elemet szolgáltatja a hadsereghez, kimutatva ekkép a bámulatos hadratermettséget. Mint a művelődésben gyorsan előre haladó népelem, megmutatja szellemi fölényét a többi fajok felett. — Mint a szaporodás és gazdasági fejlődés csodálatos mintaképe, biztosítja nemzetünk számára a fényes jövőndőt.

A midőn az Alföld központjaiból nyomul előre Dél felé, s a mint a Dunántúlról és Bácskából kivándorolva áttöri a

délszlávizmus drávai vonalát, s a mint a nemzetiségi vidékeken. Erdélyben és Felső-Magyarországon, szaporodik és terjed, mindig és folyvást kiszélesíti a magyar nemzeti állam alapjait. Mi lenne a nemzeti állam ábrándképéből. ba parasztságunk, a helyett hogy ekkép terjed, mindinkább visszaszorulna, a helyett hogy hódít, vesztene, s 'a helyett hogy szaporodik, fogyna?

A magyar nemzeti államot nem létesíthetnék akkor sem politikai, sem kulturális intézményekkel. Nyithatnánk iskolákat, ezekben azonban a késő nemzedékek csak azt tanulhatnák meg, hogy hanyatlásnak indulnak azon nemzetek, a melyeknek parasztsága elpusztul vagy a pusztulás elé megy. Róma hanyatlása már Sulla idejében kezdődött, midőn belforrongások s a helytelen birtokrendszer létében támadták meg az itáliai parasztságot. Anglián szintén láthatók a hanyatlás jelei, mióta parasztságát elpusztította, és Gladstone a legigazibb nemzeti politikus színében akkor tűnt fel, a midőn megindította a mozgalmat a parasztság restaurálására.

Nemzeti konszolidációnknak két hatalmas, szinte egyenlően fontos tényezője van. *Az egyiket képezik a városok, a most alakuló polgári elemmel, a másikat képezi parasztságunk.* Város nélkül nincs asszimiláció, mert nincs kultúra s mert a fajok elkülönítve élnek. A kifejlett városrendszerek teremtették meg az egész Nyugaton az egységes nemzeteket és társadalmakat; ugyancsak egy hatalmasan kibontakozó városrendszer Magyarországon is létesíteni fogja nemzeti és társadalmi egységünket. Városaink azonban ma még fejletlenek, asszimiláló hivatásuk dolgában még csak a kezdet kezdetén vannak. A míg a kulturái és gazdasági erők hatása következtében nagy szellemi és gazdasági emporiumaink nem lesznek a nemzetiségi vidékeken, addig nagy eredményeket városainktól nem remélhetünk. A magyar nyelv elsajátítása s a magyar nemzeti szellem hatása nagy sikereket ért el eddig is. Rendkívül örvendetes jelenség, hogy városaink, szinte kivétel nél-

kül, a magyar nemzeti érdek szolgálatában állnak, s hogy a nemzetiségi elemek városainkban s különösen Erdélyben mindinkább visszaszorulnak.

Diadalmas jövő nyilatkozik meg ama tényben, hogy, minél nagyobb kultúrai pontot képez valamely városunk, annál kisebb százaléka van ott a nemzetiségeknek s főleg a románoknak. Városaink azonban csak saját határaik között amalgamizálnak. s alig néhánytól eltekintve, nagyobb befolyást e vidékre még nem gyakorolnak. *Ennek meghódítása egyelőre még parasztságunk feladata s e feladatnak pórnépünk derekasan megfelel.*

Kimutatom, hogy fajunk szaporodása nem a városokban, hanem a vidéken, a falukon történik: sőt városaink legnagyobb része még nem is képez oly reservoirt. a mely a falusi népszaporodás feleslegét felfoghatná. E népszaporodásnak tehát, a melytől fajunk jövője függ, a mezőgazdaságnál kell elhelyezést találnia. A magyarság fő tömörülési helyein: az Alföldön és a Dunántúl az ipar nem alkalmas arra, hogy a népszaporodást táplálhassa.

Az ipar helye és valódi régiója Erdély- és Felső-Magyarország. Fajunk jövődjére nézve szintén kedvező jel, hogy az ipar e régióiban a magyarság az ipar terén diadalmasan mérkőzik s a németiség mellett egyedül a magyarság bír iparosívatással. Jellemző, hogy a 907 nagyiparos közt egyetlenegy román sem foglal helyet, tót is csak 18 van, szerb csak 2; ellenben 533 magyar. Az Alföldön azonban az iparos-foglalkozás a legteljesebb ellentétben látszik lenni parasztságunk hagyományaival és ösztöneivel. Mind az a kísérlet, a mely akár a házi ipar, akár a fonó- és szövőipar tekintetében történt, az Alföldön egytől-egyig hajótörést szenvedett. Parasztságunk a Dunántúl is, de legfőképp az Alföldön, semmi mással nem akar foglalkozni mint a szellemének és hagyományainak megfelelő mezőgazdasággal. Ez az oka egyszersmind annak, miért nem lehet az iparral orvosolni az alföldi agrár-szoczia-

lizmust. Azt az elégedetlen mezei munkást, a ki irigy és kaján-szemmel nézi a virágzó latifundiumokat, nem lehet kibékíteni a társadalmi renddel akkép, hogy kezébe ásó és kapa helyett kalapácsot és szövőeszközöket adunk. Ennek földbirtok kell, különben elégedetlen lesz mindig, s elégedetlenségét és a társadalmi rend elleni bosszúját örökségben hagyja utódainak.

De ha csak az alföldi szocializmus kibékítéséről vagy elnyomásáról volna szó, azért nem volna érdemes felbontani a jelenlegi birtokrendszert s megbolygatni a társadalmi viszonyokat, habár más államokban hasonló jelenség minden nemzeti vonatkozás nélkül is meleg érdeklődésre bírná a szociológokat, politikusokat és államférfiakat. Nálunk azonban egészen másról van szó. Az alföldi agrár-szocializmus csak jelenség és nem a lényeg. Gyászos fattyúhajtása egy mélyen gyökeredző bajnak. Jelenti, hogy parasztságunk egy része már is beteg, s nem csak nem lesz képes megoldani nemzeti hivatását, hanem e hivatás megoldásának ma-holnap hátráltatójává leend. Nem hódító elem marad tovább is, hanem romboló tényezővé válik; nem a nemzeti haladást, hanem a visszaesést fogja képviselni.

Utaltam már azokra az elrettentő adatokra, a melyek kétségtelenné teszik, hogy a születések száma évről évre apad azokon a vidékeken, a hol az agrárius bajok meggyökeredztek. E szomorú tényezőkből könnyű levonni a következtetést.

Miután a birtok- és gazdasági viszonyok képezik fajunk szaporodásának gátját, nemcsak az agrárszocializmus vidékein, hanem a Dunántúl s magán az Alföldön is; miután ugyanazon arányban nő fajunk szaporodása az egyes vidékeken, a mily arányban apad a kötött és nem kötött birtokok százaléka és megfordítva; minél inkább növekszik c százalék, annál inkább apad a születések száma, a magyar nemzeti politika útja és hivatása nyilvánvaló.

Át kell alakítani a birtok viszonyokat. Be kell dönteni parasztságunk terjeszkedése előtt a gátakat. De nem követhet-

tünk parasztirtó rendszert, mint követett hosszú időn át Anglia, a melynek gazdasági politikája különösen Írországban a jelen század elejétől az volt, hogy a parasztság száma megfogyjon. Kegyetlen szívű földbirtokosok a civilizáció arculcsapása gyanánt egész falvakat gyújtottak fel, hogy bérlőiket elűzzék s a szántóföldeket átalakítsák vadászterületekké. Angliának sikerült millió és millió parasztjától megszabadulnia. Újabban is sikerül neki az egyoldalú iparos érdek hatása alatt a falusi népet betereelni a városokba: éhenhalatni a munkást s ekkép rákényszeríteni, hogy mint iparos boldoguljon. De e gazdasági és nemzeti visszaélésnek Anglia is megadja az árát.

A parasztirtó politika Magyarországot nemzeti katasztrófára vezetné, mert parasztságunk nem mehetne át, mint Angliában, az iparos foglalkozásra, s így megszűnnék szaporodni vagy még nagyobb mérvekben kivándorolna.

A magyar gazdasági és nemzeti politika csak ép az ellenkező úton haladhat, nem lehet más mint *parasztszaporító politika*. Ennek kell alárendelni minden szempontot. Fenn kell tartani parasztságunk szaporodását, meg kell neki könnyíteni a birtokszerzést s ekkép ki kell nyitni előtte, nem pedig becsukni, e hódító útra vezető kapukat.

És nemcsak fajunk terjeszkedése, hanem egyszersmind *társadalmi átalakulásunk* szerencsés befejezése miatt is kell követnünk ezt a parasztszaporító és népterjesztő politikát.

A közép földbirtokososztály nem viszi többé azon vezérszerpet, a melyet a haza érdekében annyi századon keresztül vitt.

A városi elemből keletkező új közép-osztály sok hézagát kitölti ugyan hatalmas történeti közép-osztályunknak, de nem tölt ki minden hézagot. Gazdagodó parasztságunkból s különösen az alföldi parasztságból új rétegek keletkeznek, a melyek igen becses anyagot szolgáltatnak társadalmi átalakulásunkhoz s az új közép-osztály létesítéséhez. A parasztságunkból kiemelkedő művelt és vagyonos elemek nemzeti érzületéhez semmi

kétely nem fér, s ez elemek oly becses tulajdonságot hoznak a most alakuló s az összeforrás küszöbén levő közép-osztályunkba, a melylyel a történeti közép-osztály soha sem bírt. Es a mely — fájdalom — ennek részleges bukását előidézte. Beleviszik a munkaerőt, munkakedvet, takarékoságot és vagyonszerzési vágyat. Közép-osztályunk ekkép felfrissülve s megerősödve újra letéteményese lesz régi nemzeti hivatásának s legbecsesebb eszköze nemzeti konszolidációnknak.

Parasztágunk tehát kettős hivatást teljesít. Meghódítja a haza földjét, s a belőle kiemelkedő művelt elemekkel nemcsak kiegészíti, hanem egyszersmind szerencsésen átalakítja közép-osztályunkat.

Boldog nép, melynek ily parasztága van. Nem maradhat ott el a nemzeti s állami konszolidáció, a hol e konszolidációnak ily széles és mindinkább kiszélesedő alapja létezik. Ha egy francia történész büszkén mondhatta, hogy valahányszor tönkretették Franciaország ügyét s császárok, politikusok és hadvezérek, ez ügyet mindig megmentette Jacques, vagyis a francia paraszt. Azon paraszt, a ki az alföldi magyar paraszttal sem intelligencia, sem munkaerő, sem takarékoság, vagy vagyonszerzés tekintetében nem versenyezhet. Azon paraszt, a ki híjával van a nemzeti kifejlődés legfontosabb feltételének, a szaporodásnak. Azon francia paraszt, a kinek konzervativismusa miatt Franciaország félszázad múlva lesüllyed a másodrangú népek közé, mert szinte minden más nép óriási méretekben szaporodik hozzá képest. Mit szóljunk akkor mi, magyar s különösen alföldi parasztágunkról?

Azon parasztágról, mely — többi becses tulajdonságáról nem is szólva — meghódítja a magyar nemzeti eszme számlára az egész országot s oly szaporodási arányokat mutat, melyek a legnagyobb nemzetiségi tömböket is rövid idő alatt törpe minoritásra fogják leszorítani.

Költők, színdarabírók magasztalhatják népünk érdekes tulajdonságait. Részemről a magyar paraszt egészen prózai

tulajdonságai előtt emelek kalapot. Magasztalom túlhajtott takarékoságát, földéhségét, túlságos józanságát; de legfőképp szaporodási képességét. Ezen tulajdonságai döntik le a gátokat fejlődésünk és nemzeti jövőnk előtt. A költők dicsérhetik romantikus tulajdonságait, a politikusok kell hogy elragadtatással szóljanak a magyar paraszt e nemzetalkotó és átalakító prózai tulajdonságai felől.

IX. FEJEZET.

Bérlet vagy tulajdon.

A magyar parasztság, különösen az alföldön s a Dunántúl, nem képes másként mint csak földbirtokban való terjeszkedés által szaporodni. E terjeszkedés két alakban történhetik: bérlet- vagy földbirtokszerzés által. Mindakét rendszer jó lehet a helyi viszonyokhoz és a népszokásokhoz képest. Anglia a bérletrendszert fogadta el és egyes vidékein kiváló eredményeket ért el. Írországról nem szólok. A bérletrendszernek az a faja, a mely a zöldszigeten nyert alkalmazást, örök gyalázata marad Britanniának. A kifosztás, kirablás és népirtás volt a rendszernek úgy célja, mint következménye. Messze vezetne az ír agrárius bajok ismertetése és fejtegetése, amelyek egyes összeköttetésben voltak és vannak az írországi bérletrendszerrel. E rendszer egészen specziális valami volt és szorosán összefüggött az angol politikával, amely az ír népnek nem szaporaságát, hanem ellenkezőleg kiirtását tette feladattá. Ez embertelen és szívtelen cél szörnyű eredményeket hozott létre és csak legújában, Gladstone reformjai óta következett be a kedvezőbb fordulat. És (Gladstone nem elégedett meg az inhumánus bérletrendszer javításával, hanem egyszersmind arra törekedett, hogy az ír parasztság földtulajdonossá lehessen. Javaslati elmentek egész a nagybirtok kisajátításáig s egyáltalán az angol radikális liberálisok maguk a kormánypadokra felvitték a szocializmus mérsékeltbb törekvéseit. Magában Angliában is helyesebbnek ismerték fel a

birtokrendszert mint a bérletrendszert; de főleg Írországot illetőleg. A szoros értelemben vett Anglia területén virágzó bérletrendszer létezik. Nemcsak létrejött ott az angol dzsenti bukása után a művelt és gazdag középbérlőosztály, az úgynevezett farmer-gentlemanek az osztálya, amely a Landsquirek ritkulásait tölti be, hanem létrejött egyszersmind a kis parasztbérlők szélesebb régiója. De nem fosztogatás és erőszak következtében, hanem önkéntesen. Bizonyos kulturái és gazdasági fokon, amidőn a mozgó tőke tömegesebb fellépése miatt a földbirtokok ára fölemelkedik, a kis- és középbirtok fokozatosan eltűnik. A múlt század végén Angliában még sok paraszt földbirtokos, úgynevezett yeoman létezett; a jelen század elejének és közepének nagyfokú gazdasági felledülése következtében azonban a földbirtok értéke igen magasra emelkedett, ugyanannyira hogy egy hektár föld 800—1000 forinton is elkelt. Ekkor a számító angol pór eladta birtokát, hogy pénzt bérletje fektetve, ezt jövedelmezőbbé tegye. így alakult tehát az angol parasztság legnagyobb része bérlővé. Valamint Itáliában is a nagytőke hatalma pusztította ki a földbirtokos parasztságot, de nem erőszakkal, hanem mert a parasztság nagy áráért megvált birtokától.

Az alföldi és a dunántúli magyar pór egészen más szellemmel bír. Nem lehetne képzelni oly gazdasági fejlődést, a földbirtok árának oly magas emelkedését, amely a magyar pórt arra bírhatná, hogy földbirtokát eladva, bérlővé legyen. A latifundiumok közé szorult dunántúli parasztgazdák közül sokan megteszik ugyan, hogy telküket eladják, de csak azért, hogy Szlavóniában, ahol olcsóbb a föld, nagyobb birtokot vásárolhassanak, amelyet azután feloszthatnak fiaik közt. A magyar pór nemcsak nem ad el, hanem inkább vesz földbirtokot. Hogy a földbirtok ára Magyarországon, de különösen az Alföldön oly szédületes magasságot ért el, azt első sorban a parasztság birtokvásárlási kedvének kell tulajdonítani. A 250—300, sőt 4—500 forintos árak holdjáért nemcsak

nem tartoznak a kivételek közé, hanem máris rendes árfolyammá lettek. Szinte érthetetlen, miképp képes parasztnépünk ily árak mellett megélni és még nyereségre is tenni szert. Parasztságunk a pénzre nem sokat tart és el sem ismeri, hogy valakit pusztán a pénz gazdaggá és tekintélyessé tehesen. Ezt csak eszköz gyanánt tekinti, hogy birtokot vásárolhasson; sőt nem riad vissza attól sem, hogy kölcsönpénzt szerezzen és azon birtokot vásároljon.

Ily körülmények közt nálunk a bérletrendszer behozatala és általánosítása ki van zárva amaz eszközök közül, amelyek hivatva vannak agrárius bajainkat orvosolni és népünk szaporodását fenntartani. Birtokos parasztságunk a földéhség hatása alatt mindig igyekezni fog tulajdonjoggal bírt telke mellé még bérletet is szerezni. De kizárólag bérlővé nem lenne; vagy ha igen, azonnal elkezdené az általa bérben bírt földet tulajdona gyanánt tekinteni. Ugyanez áll a birtoktalan parasztságról is s már fejtegettem, hogy az alföldi szocializmusnak egyik főoka és magyarázata a mezei munkás e gondolkodásában rejlik.

Középbérlő-osztály létesítése úgy gazdaságilag, mint nemzeti szempontból a legszükségesebb volna. Középbirtokos osztályunk nagyrésze elvesztette vagyonát. A nemzeti érdek miatt igen nagy bajt képez e jelenség; ezt még csak fokozza az a körülmény, hogy nemcsak a közép földbirtokos osztály, hanem maga a középbirtok is fogy és ernyed. Xeliéz ugyan követelni azoktól, akik a középkategóriákba tartozó birtokukból sem voltak képesek megélni, hogy megéljenek középnagyságú bérletekből, de a tönkrement középbirtokos osztály leszármaszni, vagy más újabb elemek igen is megvalósíthatnák a középbérlőosztály eszményét. Eddig az uradalmi gazdatisztek szintén érdekes pótlékát képezték hanyatló középosztályunknak; a nagy uradalmak azonban kevés kivétellel átmennek a házi kezelésből a bérleti kezelésbe. És tagadhatatlan, hogy nagy urainkat csakis az egyoldalú pénzügyi érdek vezérli. Töme-

gekben és nem középbirtok-testekre felaprózva adják bére uradalmaikat. És e tekintetben még rosszabbul állunk mint a birtokkategóriák dolgában. Középbirtok, habár mindinkább fogy, még jelentékeny mennyiségben létezik Magyarországon. Sajnálatos, hogy az összes földbirtoknak csak valamivel több mint 14 százaléka középbirtok, míg ellenben az uradalmi nagybirtokok és latifundiumok elérik a 40 százalékot. De még így is a 49 millió holdból (ahová Horvátország nem számítandó) 7½ millió hold középbirtok. S ez elég tekintélyes összeg. Középbérlet ellenben, amely 200—1000 holdig terjedne, elenyésző csekély százalékban létezik az országban. Bérletrendszerünk határozottan a tömeges exkotáció felé megy, s ennek nincs ellensúlya a közép- és kisbérlet-rendszerben.

Az utóbbinak általánosítása, vagyis földbirtokos parasztságunknak bérlő-osztályúvá való átalakítása nem is volna kívánatos, sőt nemzeti szempontból határozottan veszedelmes volna. A kis-bérletrendszer csak úgy létezhetik jövőre is, mint jelenleg, mihelyt parasztságunk a földbirtokban terjeszthetetik.

A földbirtok-kérdés tehát helyesen és nemzeti érdekeinknek megfelelően nem oldható meg másként, csak úgy, hogy parasztságunk mint tulajdonos terjeszkedhessék a földbirtokban. Azt a természetes és máris létező proczesszust, hogy ahol egy eladó földszallag van, azt parasztságunk azonnal megszerzi, általánosítani és szabályozni kell. És keresztül kell vinni, hogy parasztságunk terjeszkedésének megfelelően legyen mindig hozzáférhető földbirtok.

Az arányok megtartása felettébb szükséges, mert ha túlsók földbirtok kerülne eladásra, parasztságunk nem volna képes azzal megbirkózni. A közelmúlt példáiból okulhatunk a nagy állami és magánbirtokok felparcellázása fokozatosan történt s így megfelelt úgy a gazdasági, mint a népszaporodási érdekeknek. Ezért mutatja alföldi népünk a szaporodásnak fenomenális méreteit. A latifundiumok és hitbizományok

azonban újabban hozzáférhetetlenek levéli, egyes vidékeken már megállt a népszaporodás; de ez újra fog kezdődni.

*

A telepítések eddigi eredményei szintén a mellett tanúskodnak, hogy parasztságunkon nem a bérletrendszer, hanem tulajdonjoggal bírt telkek által kell segíteni. A jelen évtized első éveiben történt ugyan kísérlet a bérletrendszerrel úgy a kincstári mint a közalapítványi birtokokon; e bérletrendszer azonban igen helyesen a fennebb említett s a nálunk hiányzó *középbérletet* akarta és akarja megvalósítani, a mennyiben 300-tól 1000 holdig terjedő birtokokat juttat szakértő gazdák kezébe. Ezek lennének hivatva közép birtokos osztályunk hézagait pótolni, csakhogy úgy a kincstár, mint a közalapítványok aránylag sokkal kevesebb birtok fölött rendelkeznek, hogysen e téren a társadalmi bajt orvosolni lehetne. Az irány helyes, csak meg kell találni módját a nagyobb méretek alkalmazásának.

Ez a kérdés azonban kívül esik feladatomban s az ezt szolgáló fejtegetés körén; ellenben ide tartozik legelső sorban a parasztgazdák telepítése.

A kincstári birtokokon szinte kivétel nélkül a tulajdonjog alapján történtek a telepítések. Mert ezek legnagyobb része sokkal újabb keletű, bog) sem határozott és végleges Ítéletet lehetne mondani valamennyinek sikere, vagy sikertelensége fölött. De néhány esettől eltekintve, a kincstári telepítések megfeleltek e czélnek. Még a felső-muzslyai 5000 holdas telepítés is sikert ígér. pedig a kezdet nehézségeivel küzd. Az al-dunai három telepítvényes falu ez idén már megkapta utolsó földrészletét is. A Tcmesmegyében levő vadász erdői tele]), mely közei 3½ ezer holdra terjed, a legszebb reményre jogosít: nem különben a Bálincz melletti telepítvény Krassó-Szőrényben. A torontál-erzsébetlaki telep nagy nehézségekkel küzd és a bács-bodrogmegyei bokojevai telepítés terjedésében szintén akadályok merültek föl. A kincstári telepítés azonban figyelemreméltó sikerrel folyik általában, daczára hogy abba

belevegyült alföldi parasztságunk köréke fellépett és igen sajátos telepítési szédelgés, mely abból áll, hogy a telepesek egy része differenciákra dolgozik, mint valami börze-ágens.

Ez üzérkedésnek sok tekintetben véget vet legalább a kincstári telepeken a 189-4: V. tcz., mely a kincstárnak jogot ad az elővásárlásra minden oly telepbirtok tekintetében, melyet tulajdonosa tizenöt éven belül el akar idegeníteni.

Az eddigi telepítések azonban inkább csak tanulságosak mint nagy eredményűek. Ezekről nem lehet várni a bajok orvoslását sem a magas születési arányok visszaállítását. Nem lehet várni az 189-4-iki telepítési törvénytől sem, mely pedig a telepítési ügyet nagyobb keretben karolja föl s nem kevesebb mint 3 millió forintot bocsátott telepítési célokból a földművelésügyi minisztérium rendelkezésére.

Ez összeg bizonyára nem jelentéktelen, de megközelítőleg sem elég a nagy nemzeti célhoz mérten. És hogy mily sikere lesz ezen szélesebb körű kincstári telepítésnek, ma még nem mondható meg, mert hisz a kezdeményezés csak a múlt évről datálódik. Egy tanulság azonban kétségtelen; és ez az, hogy parasztságunknak a földbirtokban való terjeszkedése, a telepítés eddigi eredményei szerint is, csak a tulajdonjoggal bírt föld s nem a bérlet által történhetik.

A helyi viszonyok indokolhatják itt-ott a bérletrendszert is, a nemzeti munka alapgondolata azonban nem lehet más mint az, hogy a földparcellákat tulajdonjoggal kell átruházni parasztságunkra. Egyes esetekben lehet kimutatni, hogy a tulajdonjogon alapuló telepítés nem sikerült, ellenben a bérletnek sikere volt. A bérletspekuláció kétségkívül idézett fel bajokat; de ezek ismétlődését az említett törvényczikk meglehetősen kizárja. Csak jól kell azt alkalmazni. Ekkép bátran elfogadhatja a magánvállalkozás is a bérletrendszer helyett a tulajdonrendszert. Az állami telepítés ezen alapszik, sőt ez részben már ki is van próbálva s ez felel meg fajunk géniuszának.

X. FEJEZET.

A népszaporodás gátjainak megszüntetése.

Mielőtt áttérnék a fajunk szaporodását gátló okok orvoslásának kifejtésére, röviden ismételnem kell a mondottakat.

Kimutattam:

1. hogy a magyar faj nagy szaporodási arányainál fogva, ha az arányok megmaradnak, rövid idő alatt meg fogja hódítani a haza legfontosabb területeit, szinte az egész országot. Asszimiláló ereje fajunknak kevés van, de a propagatív erők pótolják ezt. Bámulatosak azok az eredmények, amelyeket eddig is elértünk s még döntőbbek lesznek a nemzet jövőjére azok, amelyeket el fogunk érni. De szintén kimutattam:

2. hogy fajunk túlnyomóan, szinte kizárólag az agrikulturának köszöni szaporodását s pedig nemcsak az Alföldön, hanem a nemzeti vidékeken is, ahol a magyar faj az agrikulturára alkalmas folyamvölgyeket tartja megszállva. De ugyancsak kétségbevonhatatlan számadatokkal, részletes táblázatokkal bizonyítottam és tettem szemlélhetővé, hogy

3. fajunk szaporodása csak ott ér el rendkívüli és bámulatos méreteket, ahol terjeszkedése előtt nincsenek gátak a földbirtok viszonyokban. Ahol a sziláid kezekben levő nagybirtok — községi és magánjellegetű nagy, zárt birtoktömegek útját nem állják ama csodálatos szaporodási képességnek, amelylyel a természet ösereje fajunkat minden más hazai táj felett bőségesen megáldotta. Megczátolhatatlan adatok bizonyítják, hogy fajunk szaporodási viszonyai stagnációra vannak

kárhozható, vagy éppen visszaesésbe jutottak ama vidékeken, ahol a nagy birtok zárt tömegei miatt parasztságunk nem képes új telkeket szerezni. Az egész országra kiterjedő számítások kétségtelenné teszik azt a meglepő eredményt, hogy a születések száma ugyanoly mértékben esik, mint növekszik a kötött és nem kötött nagybirtok számaránya.

4. Kimutattam végre, hogy az agrár-szocializmus által sújtott megyékben a születések száma az 1880—1894-ig terjedő periódusban hihetetlen és megdöbbentő mértékben leszállt.

Mindezekben szemlélhetővé tettem, hogy mezőgazdaságunk válságánál még nagyobb baj is fenyegeti az országot, *oly haj, amely a nemzeti létalapot támadja meg*. Ha egyszer ugyanis a magyar faj szaporodása megszűnik, vagy csak a nemzetiségek szaporodása arányának színvonalára süllyed is le. le kell mondanunk minden ábrándunkról, sőt ama komoly nemzeti Bilinkről, hogy hazánkat nemzeti állammá alakítsuk át, A két nagy magyar medence, az Alföld és a Dunántúl, ha népünk szaporodását nem fenyegetné veszély, kibocsátaná árnját az egész országra, lassankint előzönölve azt a földművelésre alkalmas területeken. Ha ellenben a magyar faj szaporodási arányai leszálnak vagy megszűnnek, semmiféle intézmény, semmiféle politika meg nem gátolhatja, hogy a magyarság Magyarországon, rövid idő alatt, a pusztá nemzetiség színvonalára süllyedjen le.

Fajunk szaporodási arányainak fentartása, sőt ez arányok kiterjesztése, a mondottakhoz képest, a nemzeti lét vagy nemlét, kérdése.

És fájdalom, oda jutottunk, hogy a születések számaránya évről-évre apad az ország egyes vidékein. De apad az ország átlagos születési aránya is és pedig nemcsak legújában, hanem évek óta és következetesen. Az A) táblázatra (1. 22—23. 1. költi itt niég egyszer hivatkozom; ide vonatkozó részletes adatai mindenkit meggyőzhetnek e tekintetben. Még egyszer visszatérek e

táblázat tartalmára és elemzésére. Huszonöt vármegyének születési statisztikáját tartalmazza e táblázat s a születések országos átlagának hullámvonása bámulatosan megfelel a 25 vármegye születési arányai hullámvonásának. Ezek a vármegyék kevés kivétellel a legmagyarabb jelleggel bírnak, s épp az mutatja fajunk nagy erejét, hogy ezek döntik el az ország népszaporodásának sorsát. Ha ezekben emelkedik a születések száma, emelkedik az országos átlag is; ellenkező esetben apad. A táblázaton mindenki megfigyelheti, hogy a 25, kevés kivétellel, magyar és agrikultur jellegű vármegyében a nyolczvanas évek közepéig a születések számaránya emelkedő irányban volt s azóta, alig csekély kivételtől eltekintve, a születések aránya úgy a 25 vármegyében, mint az ország átlaga szerint határozottan és következetesen esik. A legörvendetesebb kivételt Szatmár-, Szabolcs- és Hajdúmegyék képezik. E vármegyékben is mutatkozik ugyan a 80-as évek közepéhez képest némi apadás, de a 80-as évek elejéhez képest a születések számaránya e vármegyékben még elég magas. A közölt számok azonban kétségtelenné teszik, hogy még ezen vármegyékben is, ahol pedig a földbirtok-viszonyok kedvezők, a születések számaránya stagnálásnak indult, ami kétségkívül a nagy községi birtokoknak tulajdonítandó.

Minden hazafi szívének meg kell dobbanni arra a gondolatra, hogy ezekben a magyar vármegyékben, a melyekből fajunknak hódítólag kell kiindulnia, s a melyek fajunk nagy szaporodási fölényét eddig fentartották, a születéseknek a számaránya a mostani arányokra redukálódik, vagy hogy még alább esik.

Ma még a 25 közt legrosszabbul álló vármegye születési aránya is felülhaladja az országos átlagot; még az agrár-szoezializmus által sújtott Békés-, Csanád-, Csongrádmegyék születési arányai is jobbak az ország átlagánál. Az apadó irány azonban a 80-as évek közepétől kezdve oly foytonos és következetes, hogy méltán kell aggódnunk, mikép, ha a jelentkező bajon idejében nem segítünk, a magyarság erejét képező ez agrikultur

vidékek születési viszonyai leapadnak a régi országos átlag színvonala alá. Mi lesz, mi történik ekkor?

Érdekes a táblázatban a vándorlási differencia rovata is. E rovatból, (mely a felső-magyarországi kivándorlással nem foglalkozik) kitűnik, hogy az ország átlagát képező 5382 vándorlási deficit szinte teljesen a magyarság főerejét képező vármegyék rovására esik. Pestmegyének van ugyan 2 ezer lélekszámot kitevő vándorlási többlet; de ezt több. mint ellensúlyozza Somogyvármegye közel 2 ezer vándorlási minusa, Bács-Bodrog vármegye 3602, Fehérmegye 1166, Veszprém 1235, Sopron 1516, Vas 1840 lélekszámot: képező vándorlási deficitje. E számok szinte fenyegetőleg állítják fel a magyarság kérdését, mert kétségtelenné teszik, hogy épp a magyar vidékek vesztik el lakosságuknak jelentékeny részét. Horvátország szlavóniai részeiben felfog ugyan közel 2000 kivándorlót; itt azonban ezek megszűnnek, vagy legalább igen jelentékeny részben megszűnnek a magyar faji és nemzeti érdekek támaszainak lenni.

A közölt adatok világosan ráutalnak nemcsak az orvoslás módjára, hanem egyszersmind azon körökre, a melyekben az orvoslást azonnal, vagy pedig csak fokozatosan kell megkezdeni. *A legsürgősebb munka ott várákodik államra és társadalomra, a hol a régihez hasonlítva leginkább leszállt a születések száma és legnagyobb a vándorlási különbözet. E két tényező összehasonlításából alakíthatók meg azon körök, a melyek szerint a nemzeti munkát meg kell kezdeni és tovább kell fejleszteni.* Békés, Csanád és Csongrád vármegyék vándorlási arányai nem túlságos nagyok ugyan, sőt Csanád vármegye némi bevándorlási többletet mutat. E vármegyékben azonban a születések számaránya nagy mérvben leapadt; nagyobb mérvben, mint a Dunántúl azon vármegyéiben, a melyek erős kivándorlási deficitet mutatnak. A Dunántúl a születések számaránya inkább csak stagnál, ezen és egyéb alföldi vármegyékben pedig rohamosan apad. A mentés nemzeti munkáját tehát épp ott kell kezdeni,

a hol a bajok már az agrár-szocializmus alakjában mutatkoznak s aztán kiterjeszteni azt tovább és tovább, míg végre a nemzeti munka áldásos gyümölcsét megtenni azon összes nagy országrészen, a melyet a 25 vármegye képez, s a melyben a magyar faj szaporodása fenyegetve van.

De melyek az orvoslás eszközei és módjai? Rátérek azokra alkalmazásuk sorrendje szerint.

1. Legelső sorban kínálkoznak eszközül a nagy tömegű községi birtokok. A G) táblázat szerint az egész országban a testületek, községelv és közbirtokosság kezén nem kevesebb, mint 9 millió 108 ezer hold birtok van. Ez óriás birtoktömegek leginkább a kis- és nagyközségek tulajdonát képezik s különösen az Alföld tele van ily községi birtokokkal, a melyek hozzá még nem is erdők, hanem leginkább szántóföldek. Erdélyben és Felső-Magyarországon a kötött jellegű s főleg községi birtokok túlnyomó nagy részökben erdőterületet képeznek; az Alföldön ellenben ezek többnyire szántóföldekből állanak. Szeged. Debreczen s egyéb alföldi városok birtokai egész kis hercegségi területek. A községi birtokok felparcellázása s a parasztok kezére juttatása tehát a leggyorsabban alkalmazható eszköz, s ezt minél előbb alkalmazni is kell.

2. Ugyanez áll a kincstári birtokokról is. Az A) táblázat még mutat fel kincstári birtokokat az Alföldön és a közép-régiókban. E kincstári birtokok százaléka Krassó-Szörényben és Csanádmegyében túlhaladja a 20-at. A mennyiben tehát e birtokok még nem volnának felparcellázva a tulajdonjoggal a parasztságra felruházva, a műveletet minél előbb végre kell hajtani.

5. A magánjellegű kötött és nem kötött nagybirtokra csak az előbbi kategóriák kimerítése után kerülhet a sor. De sohasem kerülhet másképp, mint csak akkép, hogy a hitbizományok és a szabad latifundiumok tulajdonosai — természetesen szintén megfelelő kártalanítás mellett — önként átadják jószá-

C) A felsőmagyarországi és erdélyi erdők kimutatása.

Ország	Mezők	Körített forgalmu birtek										Szabhat forgalmu birtek			
		állás-és kiszápit- vanyi	háztiro- matyi	testületek (közseg.köz- birtekosság)	egykazi jellegeti	összesen	ebből erdő	összesen	ebből erdő	összesen	ebből erdő				
		km2	ha	ha	ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1	Háromszék	33	—	313,600	—	—	—	326,833	47.5	248,481	87.3	359,371	52.5	131,316	36.5
2	Gömör-Kisbent	5,668	669	136,236	5,114	—	—	258,655	34.7	193,057	74.6	486,831	65.3	176,912	36.4
3	Turóc	1,436	348	5,684	—	—	—	74,033	35.9	48,245	68.9	125,111	64.1	44,917	35.9
4	Matyas-Torda	79,602	23	140,039	—	—	—	48,154	33.7	186,606	76.1	481,997	66.3	152,996	31.6
5	Uvárhely	48	120	—	—	—	—	86,836	17.9	57,702	66.6	424,164	83.9	139,866	31.6
6	Trencsén	10	9,159	26,763	1,221	198,055	29.5	87,076	44.9	87,076	44.9	578,256	74.5	177,407	30.7
7	Sáros	14,688	2,962	716	2,356	128,307	54.5	161,569	26.9	74,131	45.9	460,265	74.9	137,304	29.8
8	Ung	169,663	1,402	6,840	262	244,753	43.6	349,369	73.4	168,061	68.1	316,836	56.4	93,959	29.7
9	Hunyad	153,056	—	—	—	—	—	518,888	38.2	380,369	73.4	838,617	71.3	249,632	28.7
10	Abony-Torda	8,354	2,156	816	31,280	82,328	12.1	165,566	28.7	94,807	57.3	412,157	61.3	111,671	27.1
11	Nágrád	333	9	447	47,888	81,192	16,569	157,330	21.9	60,434	36.4	561,130	78.1	146,160	26.0
12	Zemplén	1,782	3,071	1,611	101,556	143,792	5.4	292,705	26.8	97,459	33.3	798,060	73.2	206,758	25.0
13	Szolnok	2	664	162	6,798	76,439	—	101,773	13.5	44,101	43.3	561,198	84.7	142,402	25.9
14	Zápolya	159,004	—	—	97,241	1,909	—	263,956	68.9	206,191	78.1	191,228	42.9	47,913	25.0
15	Szabok-Deboka	28,635	118	—	96,644	—	—	139,819	16.9	89,436	64.9	687,056	83.1	170,000	24.8
16	Liptó	117,533	—	—	1,885	191,839	—	224,838	56.9	155,029	69.9	156,750	41.1	35,752	22.8
17	Szepes	21,437	1,539	432	35,797	173,391	32.5	279,285	49.8	188,290	68.9	365,533	57.2	80,703	22.1
18	Csik	10	—	—	—	374,820	—	390,734	46.9	264,325	66.6	450,027	53.1	98,217	21.3
19	Borsád	45,864	287	364	5,368	64,829	—	168,344	35.3	102,714	62.1	304,238	61.7	63,192	20.8
20	Borsó	45,292	2,836	635	17,527	76,097	39.9	194,513	31.0	79,150	40.7	432,228	69.0	86,013	19.9
21	Lovasa	159	—	—	276	—	—	31,677	15.1	15,790	49.9	178,532	84.9	33,956	19.0
22	Kolozs	66,739	16,887	839	5,451	112,518	1.7	233,555	26.9	142,337	60.9	635,127	73.1	149,550	18.9
23	Nitra	120	6,927	962	66,571	127,870	26.9	247,386	25.9	90,541	36.6	707,194	74.1	119,965	17.0
24	Bont	13,639	1,780	354	31,863	76,950	43.9	178,809	38.9	102,721	57.4	280,405	61.1	44,314	13.8
25	Torda-Aranyos	56,429	458	—	—	103,134	1.9	177,983	29.2	106,925	60.1	432,278	70.8	61,069	14.1
26	Pozsony	59	141	1,269	93,838	89,381	7.2	264,781	27.1	81,624	39.9	559,930	72.9	72,228	13.1
27	Kis-Küküllő	—	965	—	50,450	—	—	95,787	22.0	21,008	31.9	232,648	78.9	29,910	13.9
28	Alsó-Fehér	27,439	535	—	132,226	—	—	209,171	33.6	115,080	55.0	413,217	66.4	46,614	11.3
29	Nagy-Küküllő	358	733	—	213,037	—	—	232,197	40.1	147,820	64.9	346,950	69.9	32,370	9.0
30	Bva	—	18	—	138,226	—	—	140,160	40.0	95,715	69.2	210,441	60.0	19,292	9.2
31	Bereg	—	116	—	87,172	—	—	347,733	52.9	237,968	68.5	310,121	47.1	24,308	7.8
32	Esztergom	—	44,247	—	169,072	—	—	76,074	40.9	26,011	34.2	168,693	59.1	8,107	7.4
33	Fogaras	—	73	—	411,884	—	—	219,308	51.8	149,268	68.9	303,732	48.2	13,043	6.4
34	B.-Nászód	631,909	—	—	329,969	—	—	420,467	58.0	233,914	70.0	303,883	42.0	18,921	6.2
35	Máramaros	32,757	137	—	361,730	—	—	873,891	51.7	728,668	83.4	815,308	48.3	20,862	2.5
36	Szeben	—	—	—	—	—	—	403,596	64.5	269,830	66.9	222,516	35.5	3,057	1.3
37	Brassó	—	481	—	152,947	—	—	156,555	60.9	109,304	68.9	101,759	39.1	28	0.08
Országos átlag															
		2,766,411	248,874	41,970	2,349,969	9,108,932	1,355,979	16,939,489	34.8	8,272,297	48.8	32,080,667	65.4	4,890,021	15.2

gaikat a nemzeti célra. Törvényhozási expropriációról egyáltalán nem lehet szó; mert a tulajdonjog szentségét még e nemzeti munkánál is tiszteletben kell tartani

De maguk a viszonyok fogják megszűlni azon helyzetet, a melyben a hitbizományos és a szabad latifundiumokkal bíró földbirtosok birtokukat részben vagy egészben át fogják adni a nemzeti célra, mert oly magas összegeket fognak kapni a felparcellázandó földekért, a melyek sokkal nagyobb jövedelmet biztosítanak nekik, mintha uradalmaikat házi kezelésben tartják, vagy bérbé adják. Eddig is számos uradalom oszlott fel az Alföldön, s úgy tudom, két nagy uradalom épp az agrárizmus sújtotta vidékeken rövid idő alatt megvehető lesz a felparcellázás céljaira és ekkép lassankint a nagy uradalmak felbomlanak a magyarság centrumaiban. Ha a példát a többi uradalmak követik, parasztságunk terjeszkedése előtt a gátak lehullanak. AI agyarországnak ekkor megváltozik nemcsak nemzetiségi, hanem egyszersmind birtok-térképe is. *Ekkor azon szerencsés és ideális viszony jön létre, hogy az Alföld lesz a parasztbirtok, a Dunántúl pedig a kis és középbirtok területe, míg a nagybirtok visszavonul az ország periferiái felé.*

Az Alföldön és a Dunántúl felbomló nagy birtoktömbök tulajdonosai rájuk nézve szerencsés kárpótlást kaphatnak a Dráván túl, Felső-Magyarországon és Erdélyben. *Horvátországban és Szlavóniában a birtok nagy része eladó, és $p > edig$ sokkal alacsonyabb áron, mint a melyek a Dráván innét szokásosak.* Nagy uraink mily kiváló hasznot szereznének a nemzeti ügy számára, ha az Alföldön és Dunántúl felosztott birtokaik helyett a Drávántul vennének uradalmakat. És ez még csak megszokott fogalmaikkal sem volna ellentétben, mert itt leginkább szántóföldeket szerezhetnének.

Mily más evolúciót venne akkor a délszláv kérdés, ha arisztokráziánk a Dráván túlra helyezné át nagybirtokainak egy részét. Szlavóniában körülbelül 80 ezer magyar él, mily

támaszpontját képezné a magyarságnak a magyar uradalmak, amikor eddig is gyakran megtörtént, hogy ott egy-egy uradalom mentette meg a magyar tömböket. Az imént elhunyt Jankovich László. Tüköry és mások uradalmi, vagy mint pl. a Guttmannok helistyei telepe erős végvárai voltak a magyarságnak. A magyar parasztság kivándorlásának iránya megmutatja az utat, merre kellene terjeszkednie arisztokráciánknak — a magyar tengerpart felé.

A mohácsi vész előtt nemcsak politikailag bírtuk a Dráván és Száván túli részeket a kék Quarneróig, sőt messze le a fehér Albán havasokig, hanem bírtuk egyszersmind Magyarországot a Kárpátoktól az Adriáig társadalmilag és gazdaságilag. Szlavónia a mienk volt politikailag is 1848-ig: a magyar társadalom ereje azonban messze kiterjedt Szlavónia határán túl. *Magában Horvátországban egyes határok és dűlők nevei még ma is mutatják, hogy ott a magyar társadalom uralkodott.*

Nem jut egy magyar politikusnak sem eszébe a Magyarország és Horvátország közti viszony megbolygatása. A közjog érinthetetlen és sem előre, sem pedig vissza nem fejleszthető. A magyar társadalmi és gazdasági erőket azonban a közjogi alku meg nem állíthatja a Dráva-vonalon. Ezeknek szabad átlépni e vonalat, anélkül, hogy a legkisebb politikai sérelmet, okoznák.

A magyar pórnép a történelmi vonalon nyomul előre a tengerpart felé. Követnie és istápolnia kellene ezt a magyar társadalom és kultúra erejének. Különben a Dráván túlra vonuló magyarság elvesz fajunkra és nemzeti törekvéseinkre nézve. Képünk helyes ösztöne jó útmutató; de sajnos, kulturái és társadalmi vezértényezőink nem figyeltek azon útra, melyre parasztságunk helyes ösztöne rámutatott. Itt az ideje, hogy midőn az alföldi és dunántúli uradalmak felbontásáról van szó, a hazafiság megszólaljon s ez útra irányozza a figyelmet.

A »tengerre magyar« szól egyszersmind földbirtokosainknak s különösen az arisztokracziának, hogy birtokait terjessze ki a tenger felé.

*

Felső-Magyarországon és Erdélyben kevésbé a szántóföldek, mint inkább az erdők kínálkoznak nagy uraink számára. De a hitbizományokhoz és nagy latifundiumokhoz leginkább alkalmas területeket épp az erdők képeznek. Másutt mindenütt a hitbizományok és latifundiumok túlnyomó nagy részét a haszonerdők képezik: vagy pedig nagybirtokosok, másutt, mint Csehországban és Poroszországban haszonerdökké változtattak át kopár területeket s ekképp a hazai föld értékét hatalmasan felfokozták. Az erdőgazdaság tulajdonképp nem községi s nem a közép- vagy kisbirtokosok feladatkörébe tartozik, hanem épp a hitbizományos nagy urakéba, akiknek megvan az arra való tőkéjük, hogy az erdőkbe fektetett összegek kamatozását megvárhassák. Magyarországon és Erdélyben eddig megfordítva állt a dolog; a hitbizományosok kezén csak kevés erdő volt s az erdőkezelők az állam és a községek voltak. Az előbbinek kezelése jó, sőt mintaszerű; de annál rosszabb a községi erdőkezelés, a mely pedig millió és millió erdőholdat képvisel. Ez az oka, hogy az állam igen nagymennyiségű községi erdőt vett át kezelésébe s igen helyesen tette. Ekkép tehát gazdaságilag is a legmegokoltabb és leghelyesebb volna a hitbizományok és latifundiumok áthelyezése az ország perifériái felé; a nemzeti érdekről pedig szinte felesleges is beszélni. Természetesen nem jut eszembe akár követelni, akár várni, hogy az áthelyezkedés *teljes mértékben egyáltalán, vagy hogy éppen hamar bekövetkezik*; de a részleges áthelyezkedés megtörténhetik s a kezdeményezés útján semmi gát nincs. Óhajtandó s pedig fontosabb nemzeti érdekeink nevében, hogy az áthelyezkedés fokozódó arányban — habár nem is teljes mértékben — megtörténjék. Az irányadó elv *itt, hogy minél nagyobb róla-*

mely vidéken az erdőterület százaléka, ugyanazon arányban foglalhat ott tért a nagybirtok és a hitbizomány. A C) táblázat adja e korlátolt és szabad forgalmú erdők %-át a többi művelés alatt levő földbirtokhoz; de megjegyzendő, hogy a korlátolt forgalmú birtoknál az »összesen« című rovat alatt kitüntetett mennyiség az újabb fölmérés, a részletek pedig a régi, 1885-iki kataszteri birtokívek alapján vannak felsorolva: amennyiben tehát némi eltérés mutatkozik, e körülménynek tulajdonítandó.

Nagy átalakulások csak nagy eszközök segítségével történhetnek. Az alföldi és a dunántúli nagybirtokrendszer felbomlása s az ország periferiái felé való áthelyezkedése oly nagy ezél és nagy feladat, hogy azt csak a leghatalmasabb eszközök segítségével lehet megvalósítani. *A kitűzött cél ideál, a mély felé csak közeledni, de ezt teljesen elérni alig lehet; de minden lépés, a mélyet ez eszmény megközelítésének útján előre teszünk, nemcsak gazdasági, hanem egyszersmind, nemzeti vívmány lesz.*

Ily nagy feladat megoldására szinte az állam erői volnának szükségesek; de nem tartanám czélszerűnek. sem helyesnek, ha az állam venné kizárólag kezébe a nemzetátalakító munkát.

A múlt évi telepítési törvény, a midőn 3 millió forintot bocsájtott telepítési célokból a földművelési miniszter rendelkezésére, az állami akciózt is megindította. Ez ellen nemcsak kifogásom nincs, hanem, ellenkezőleg, csak helyeselhetem, hogy az állam közvetlenül részt vesz a nemzeti munkában. Az állam tevékenységének kell képeznie a mintát. Ehhez kell szabnia magát a társadalomnak. A feladat azonban akkora, hogy azt nem 3 millió forinttal, hanem hasonlíthatatlanul nagyobb összeggel sem lehet megoldani. A magyar állam pedig nem bocsájtkozhatnék oly vállalatba, amely száz és száz milliókat venne igénybe. A porosz államnak Posenben való tevékenysége s e tevékenység eredményei gondolkodóba ejthetnek min-

denkit, aki az állami akcióra helyezi a fősúlyt. A magyar állam csak jó példával menjen előre, hasson serkentőleg, de nem kell mindent magának végeznie. A munka javarészt a társadalomra kell hagynia.

A magánvállalkozás alakjában szereplő társadalomnak azonban le kell mondania a veszedelmes nyereszkezdésről s meg kell elégednie szerényebb, de biztos haszonnal. A nemzeti munka is csak így lehet sikeres és hasznos.

Az államnak saját részéről meg kell mindent tennie arra, hogy a nagy községi birtokok felbonthatók legyenek, valamint hogy a hitbizományok felbontása és áthelyezkedése előtt gátak ne legyenek. Ahol a tényleges birtokosok és várományosok beleegyeznek a hitbizományok felbontásába és áthelyezésébe, ott a kormánynak a mennyiben szükség volna rá, keresztül kell vinnie, hogy a felbontás tényleg eszközölhető legyen, s amennyiben megfelelő helyen kincstári birtokok léteznek, a kicserélést a kormánynak a törvényhozás beleegyezésével kell eszközölnie.

Az agrárius bajok s főleg a más gazdasági rendszerre, névszerint a magtermelésről az állattenyésztésre való átmenet bőséges és igen olcsó hitelt feltételeznek. Egyáltalán meg kell szűnnie azon tarthatatlan állapotnak, hogy a földbirtokosnak ne legyen személyes hitele, holott az iparos és kereskedő élvezi a személyes hitel minden előnyét. És a nagybirtokos még csak valahogy segíthet magán; mert a bankok és hitelintézetek személyi hitelt is nyújtanak neki. A kis- és főleg a parasztgazda ellenben csak birtoka után élvezhet hitelt s igen gyakran áldozatul esik a kis és helyi intézetek uzsorájának.

E bajon okvetlenül segíteni kell. Alföldi parasztságunk még uzsorára szerzett pénzen is szeret birtokot vásárolni; annál inkább fog tehát venni felparcellázott birtokokat, ha a hitel könnyűvé és olcsóvá lesz rá nézve.

Ezeken kívül van még számos más feladata és kötelessége az államnak és kormánynak. Ezek azonban már oly részletek, amelyekkel nem akarom komplikálni fejtegetéseimet. Csak a nemzeti veszélyre és a nemzeti célra igyekeztem felhívni a közfigyelmet. A gyakorlati férfiak feladata, hogy a veszély elhárítható, a cél pedig megvalósítható legyen. Mind a kettőhöz azonban praktikus gondolkodás mellett szükséges még egyéb is: a veszély átérzése és a célért való lelkesedés. E kettőt külön és együtt csak a hazafiság sugallata adhatja meg.

XI. FEJEZET.

Az új földbirtok-viszonyok és az új Magyarország.

Az előadottak kétségtelenné teszik, hogy a magyar faj az agrikultúra mellett többé vagy éppen nem szaporodhatok, vagy ha egyes vidékeken a szaporodás lassúbb tempóban egy ideig folyni is fog. más vidékek népapadása lerontja a fejlődés eredményeit.

Az Alföldön és a Dunántúl a létező birtokviszonyok következtében létrejött azon állapot, a midőn az agrikultúra többé nem táplálhatja a lakosság szaporodását. A termelés fokozása itt már nem segít. Kimutattam, hogy a termelés az utolsó évtizedben úgy belterjesen, mint extenzíve roppant méreteket vett s az ömletések számaránya a termelés növekvése daczára állandó csökkenésre, vagy stagnációra mutat. Az orvoslás módja tehát nem lehet más. mint a birtokviszonyok átalakítása, vagyis az e viszonyok által a magyar faj szaporodása előtt emelt gátak ledöntése.

A mily mértékben megszűnnek a népszaporodás előtt a gátak, ugyanazon arányban fog a szaporodás történni. *A legnagyobb pontossággal lehet még azt is megállapítani, mily méreteket vesz a nép szaporodása az átalakult földbirtokviszonyok közt.* Vegyük az ismételve említett 25 vármegyét, a melyek eldöntik a magyar faj s így az ország szaporaságának sorsát. E vármegyékben a kötött birtok százaléka adja a várható népszaporodás hányadát. A hány perczentet a kötött birtok képvisel, midőn ez felbomlik, ugyanannyi százalékkal

szaporodhatik a lakosság. E felbontott birtokokon ugyanis, ha parcellázás által a nép kezére kerül, ennek rajai épúgy el fogják borítani a fölszabadult területeket, mint elfoglalták az eddigi szabad birtokokat. Itt legerősebb a kötött birtok hitbizományi és egyházi jellege; az erdők is itt legkevesebbet szerepelnek. A legkiválóbb mértékben alkalmas az említett huszonöt vármegye területe a népszaporodásra, míg a hegyes s a mezőgazdaságra kevésbé alkalmas, vagy épen kopár vidékeken a nagy birtokkomplexumok felbontása nem igen mozdítaná elő a népszaporodást. A termékeny folyamvölgyek természetesen kivételt képeznek s ezekben a magyar faj s általában a nép terjeszkedésére szintén nem csekély alkalom kínálkozik. A folyamvölgyeket úgy Felső-Magyarországon, mint Erdélyben fel is kell használnunk a magyar faj terjeszkedésére, s mint egyik megelőző fejezetben kimutattam, ekkép lehetséges lesz a nemzetiségi tömbök szétbontása, vagy egymástól való szétválasztása. A magyar közgazdasági politikának Erdélyben különös feladatai vannak. *Itt már nem elég az agrikultura. Itt az iparhoz kell folyamodni néptermékenyítő és fajterjesztő eszköz gyanánt.* A Székelyföldön az agrikultura már megtette kötelességét, ott ettől többet várni már alig lehet.

A Székelyföldet s a magyarságnak kisebb pivot-jait az ipar által lehet és kell kifejteni. Az a propogatio-képesség, melylyel az erdélyi magyarság s különösen a székelység majdnem az Alföld magyar népével egyenlő ragban bír, az ipar segítségével felhasználható a magyar állam oszlopainak kiépítéséhez.

Az említett huszonöt vármegyében azonban a népszaporodás csak az agrikultura s birtokviszonyok megváltoztatása mellett történhetik. Az itt közölt táblázat feltünteti a 25 vármegyében a várható népszaporodást a kötött birtok százalékaéhoz képest, feltéve természetesen, hogy a kötött birtok — községi és magánjellegű — felaprózva a nép kezére jut. Feltünteti továbbá a népsűrűségi exponens növekvését négyszögkilométerenkint.

Folyó szám	Megye	Korlátolt forgalmu bírtok	Összes lakosság	Esik 1 □ kilométerre	Jövendőbeli lakosság a korlátolt forgalmu bírtok fölszabadu- lása esetén	Mutatko- zók szapo- rodás	Lemne 1 □ kilométeren
1	Sopron	46.30	259.602	78.5	483.430	223.828	146.2
2	Pest (Bpest- tel együtt	27.18	1.224.724	97.2	1.681.851	457.127	133.4
3	Zala	38.22	404.699	79.0	655.065	250.366	127.9
4	Esztergom	40.95	78.378	70.0	132.732	54.354	118.2
5	Csanád	31.68	130.575	80.7	191.123	60.548	118.1
6	Csongrád ...	33.62	261.340	76.6	393.703	132.363	115.3
7	Krassó-Sző- rény	63.56	407.635	41.8	1.118.647	711.012	114.7
8	Pozsony ...	27.10	331.370	78.6	454.554	123.184	107.8
9	Baranya ...	40.74	322.285	62.8	543.850	221.565	105.9
10	Tolna	29.28	252.098	69.2	356.473	104.375	97.9
11	Vas	17.90	390.371	77.5	476.713	86.342	94.7
12	Hajdu	38.06	190.978	57.0	308.327	117.349	91.9
13	Borsód	31.04	216.794	63.2	314.376	97.582	91.7
14	Heves	34.19	233.785	60.3	355.242	121.457	91.6
15	Bács-Bodrog	29.13	716.488	64.7	1.010.989	294.501	91.3
16	Temes	31.74	437.039	60.9	640.256	203.217	90.0
17	Veszprém ...	36.84	215.280	51.7	340.849	125.569	81.8
18	Torontál ...	24.08	588.750	61.8	775.487	186.737	81.4
19	Békés	10.56	258.386	72.6	288.893	30.507	81.2
20	Somogy	34.76	326.835	50.0	500.973	174.138	76.7
21	J.-N.-Szolnok	20.37	318.475	59.2	399.943	81.468	74.4
22	Fehér	24.03	222.455	53.5	292.820	70.365	70.5
23	Szatmár ...	25.78	323.768	49.9	436.227	112.459	67.2
24	Nógrád	21.96	214.444	49.3	274.576	60.132	63.1
25	Szabolcs ...	19.25	244.945	49.8	303.338	58.393	61.7
	Összesen	31.13	8.571.499	64.5	12.730.437	4.158.938	95.8

A táblázni szerint tehát a lakosság szaporodása a kötött birtok arányaihoz képest 4.158,938 összeget fog feltüntetni. Ezzel azonban még nincs kimerítve a lakosság szaporodásának alkalma és lehetősége. Köztudomású tény, hogy a felsorolt huszonöt vármegyében nemcsak a tulajdonkép való kötött birtoktestek, hanem a szabad uradalmak és latifundiumok is nagy szerepet visznek és a kötött birtok-komplexumokkal egyenlő arányban képezik a népszaporodás gátjait. Az ezer holdon felüli uradalmi birtok vagy latifundium, a mely a szabad forgalomból forma szerint nincs ugyan kivonva, de mégis alig van alávetve a felbomlásnak, közel 6 millió holdat képvisel. És e látszólag szabad forgalmú nagybirtok legjelentékenyebb része ép a huszonöt vármegyében van; úgy, hogy a valóságot csak megközelítjük, de nem érjük el, ha feltesszük, hogy a kötött és nem kötött nagybirtok az ország e területén a kultúra alatt levő földnek 56%-át képezi; vagyis a lakosság terjeszkedésének számára még akkora terület kínálkozik, mint mekkorát a nép jelenleg elfoglal.

E tételből világosan következik, hogy, ha a földbirtokviszonyok a megjelölt ideális czélt elérnék, hogy t. i. az Alföld volna a kis birtok, a Dunántúl pedig a kis- és középbirtokterülete. úgy a lakosság a huszonöt vármegyében tisztán az agrikultúra alapján megkétszereződne, vagyis 17 millió lenne.

A huszonöt vármegye túlnyomóan magyar lakosságának ekkép való felszaporodása eldöntené a magyar faj, a magyar nemzet s a magyar nemzeti állam sorsát. Sz. István birodalmának centrumában a magyar faj ily megerősödése és hatalmas kibontakozása a legnagyobb mérvben gyakorolná összefoglaló erejét a perifériákra is. A magyar állam központi részei ellenállhatlan vonzerejükkel lekötne a szólok nemzetiségeit. A nemzeti eszme teljesen ártatlanná tenné, vagy épen megszüntetné a nemzetiségi ellenhatásokat. Sőt a magyar faj a túltömött centrumokból ellenállhatatlanul benyomulna a nemzetiségi területeiig, s a termékeny folyamvölgyek agri-

kultúrájával, valamint az ipar segítségével, még a túlnyomóan nemzetiségi vidékeken is hatalmasan kibontakoznék. És a nemzetiségi területeket lassanként az enklavék színvonalára szállítaná le.

Az új földbirtokviszonyok ekkép egészen új helyzetet teremtenének politikailag, társadalmilag és nemzetileg. A nagybirtok visszahúzódna a centrumokból az ország periferiái felé s ott az erdők százalékához képest alakulna meg s öltene szilárd formákat. A következő táblázat az erdők perzentje szerint tünteti fel a szélek felé visszavonuló nagybirtok százalékát, az illető megye összes területéhez képest.

Folyó száma	Megye	Összes terület	Erdő					
			a korlátolt forgalmu birtokból		a szabad forgalmu birtokból		az összes területből	
			hold	%	hold	%	hold	%
1	Háromszék ...	685.204	284.481	87%	131.316	36%	415.797	60%
2	Zólyom ...	455.184	206.191	78%	47.913	25%	254.104	55%
3	Máramaros ...	1.689.199	728.689	83%	200.862	2%	929.551	55%
4	Liptó ...	381.588	155.029	69%	35.752	22%	190.781	50%
5	Gömör és Kishont ...	745.486	193.057	74%	176.912	36%	369.969	49%
6	Turóc ...	195.176	48.253	68%	44.917	35%	93.170	48%
7	Ung ...	561.591	168.062	68%	93.959	29%	262.021	46%
8	Maros-Torda	727.152	186.606	76%	152.296	31%	338.902	46%
9	Hunyad ...	1.357.506	380.636	73%	240.633	28%	621.269	45%
10	Szeben ...	626.112	269.830	66%	3.057	1%	272.887	43%
11	Besztercze-Naszód ...	724.350	293.914	70%	18.921	6%	312.835	43%
12	Csik ...	846.751	264.325	66%	95.217	21%	359.542	42%
13	Szepes ...	638.818	188.290	68%	80.703	22%	268.993	42%
14	Brassó ...	260.314	109.304	68%	28	0%	109.332	42%
15	Fogarás ...	423.035	149.228	68%	13.043	6%	169.271	40%
16	Bereg ...	657.854	237.968	68%	24.308	7%	262.276	39%
17	Udvarhely ...	510.801	57.702	66%	132.866	31%	190.568	37%
18	Abauj-Torna	577.823	94.807	57%	111.671	27%	206.478	35%
19	Bars ...	470.629	102.714	62%	63.192	20%	165.906	35%
20	Trencsén ...	776.311	87.076	44%	177.407	30%	264.483	34%
21	Sáros ...	621.834	74.131	45%	137.304	29%	211.435	34%

Folyó száma	Megye	Összes terület	a korlátolt tartalmú birtokból		E r d ő a szabad forgalmú birtokból		az összes területből	
			hold	%	hold	%	hold	%
22	Árva	350.604	95.715	69,2	19.262	9,2	114.977	32,8
23	Hont	459.214	102.722	57,4	44.314	15,8	147.036	32,0
24	Szolnok-Do- boka	826.875	89.436	64,0	170.000	24,8	259.436	31,4
25	N.-Küküllő ...	579.147	147.820	64,0	32.370	9,3	180.190	31,1
26	Kolozs	868.682	142.337	60,9	119.550	18,9	261.887	30,1
27	Szilágy	662.972	44.101	43,3	142.402	25,4	186.503	28,1
28	Zemplén	1.090.765	97.459	33,3	206.758	25,9	304.217	28,0
29	Torda-Ara- nyos	610.241	106.925	60,1	61.069	14,1	167.994	27,5
30	Alsó-Fehér ...	622.388	115.080	55,0	46.614	11,3	161.694	26,0
31	Ugocsa	210.209	15.790	49,9	33.956	19,0	49.746	23,7
32	Nyitra	954.580	90.541	36,6	119.967	17,0	210.508	22,1
33	Kis-Küküllő	298.433	21.007	31,9	29.910	13,0	50.917	17,1

Ekkép a kis- és középbirtok vidéke: az Alföld és a Dunántúl képviselné a nagy méreteken megnövekedett népsűrűséget, míg a perifériák felé — kivéve a Székelyföldet — a népsűrűség perzentje a nagybirtok növekvésének arányában esnek.

Mennyivel más ez a kép mint az, a mely a tényleges birtokviszonyokat feltünteti. Az új viszonyok ezen képe a jövőt, a nagy Magyarországot mutatja be.

A végleg konszolidált magyar nemzetet. A magyar nemzeti államot.

Magyarország térképe a hő vetkező félszázad alatt vagy ilyenné lesz, vagy nem leend konszolidált magyar nemzet és magyar nemzeti állam.

BEFEJEZÉS.

A mondottakhoz kevés hozzátennivalóm van. ismétlésekbe pedig nem akarok bocsátkozni. Befejezésül azonban kötelességem még egyszer az alapvető szempontokra utalni.

A magyar nemzet jövője, állami és nemzeti konsolidációnk csak úgy biztosítható, ha a fajunkban rejlő erők szabadon bontakozhatnak ki s a magyarság e xpansivitása előtt elhárítunk minden akadályt. Külömben kénytelenek leszünk leszállítani nemzeti törekvéseinket, sőt nemzeti eszményünk színvonalát.

A magyar faj terjeszkedésében aggasztó jelenségek mutatkoznak. Azon huszonöt vármegyében, mely a magyar faj hatalmas erejét mutatja, mely rányomja jellegét ezen országra, s mely eddig felidézte azon tünetet, hogy Magyarország lakossága a legszaporábbak közé tartozik Európában, évek óta apad, vagy kevés kivétellel stagnál a születések száma.

E jelenség nem a mezőgazdasági válság oka. Nincsenek arra befolyással az alacsony gabona árak. Az idevonatkozólag közölt adatok — azt hiszem — teljesen meggyőzők.

Magyarország viszonyaira való alkalmazásában tévesnek bizonyul azon tan (Malthus tana), hogy a proletárság szapora. Az ipari proletárságra ez állhat, de Magyarországon a mezőgazdasági proletárságra nem alkalmazható. Kétségtelen számok bizonyítják ugyanis, hogy ép azon vidékeken, a hol a mezőgazdasági proletárság már az agrársocializmus zászlóját kibontotta, a születések száma visszaesik.

A magyar faj terjeszkedésének útján a gátat a helytelen földbirtokviszonyok képezik; a példátlanul nagy birtokrendszer, melyhez fogható nincs sehol Európában, az egy Oroszország kivételével. A nemzeti jövőnkét fenyegető birtokrendszer azonban nemcsak a hitbizományokat és egyházi javakat s nemcsak a szabadforgalmú nagy latifundiumokat, hanem egyszersmind a tarthatatlan állapotot kiválóan mutató községi birtokokat is magában foglalja.

Az orvoslás módja a birtokrendszer megváltoztatásában van. Ez azonban nem történhet erőszakos úton, vagy akár csak kényszer által is. A nagybirtokrendszer a tulajdonosok beleegyeztével bontandó fel, a mire annál alaposabb kilátás van, mert a tulajdonosok igen magas árakat kaphatnak földbirtokukért. Akkora árakat, hogy földbirtokuk sem házi kezelésben, sem bérbeadva ez árak kamatait nem hozhatja meg.

A községi és egyéb nagybirtok felbontásának sorrend és fokozat szerint kell történnie, a szerint, a mint a cél követeli, hogy t. i. a népszaporodás arányai fentarthatók legyenek. És e nemzetmentő munkát azon körökben kell kezdeni, a hol a születések leginkább visszaestek s hogy — úgy mondjuk *a születési izothermák* szerint kell azt folytatni és kiterjeszteni.

Kívánatos volna, hogy az alföldön és a Dunántúl felbontott nagybirtokok szintén fokozatosan áthelyezkedjenek az ország periferiái felé, a hol így politikailag, mint az erdőgazdaság szempontjából a hitbizományi rendszer teljes igazolást nyer. Az áthelyezkedés fokozatát és terjedelmét a közölt erdőstatisztika szabja meg a szerint, hogy minél több az erdő annál indokoltabb az illető vidéken a hitbizomány s általában a nagybirtokrendszer.

Évek, sőt évtizedek óta beszélünk agrárius bajokról s különösen jelenleg az általános mezőgazdasági válság alkalmával. Nagy szavakat mondunk és írunk az agrárius kérdésekről. Czéломhoz és feladatomhoz híven nem bocsájtkozom, sem polémiákba, sem az ellentétes gazdasági iskolák által meg-

támadható tételek felállításába. Az előszóban mondottakhoz képest egészen tárgyilagos igyekeztem maradni, s megelégedtem álláspontjaimnak szinte csak halavány jelzésével.

Ez az oka, hogy nem szólok az agrárvámok, az önálló vámterület s a gazdasági kiegyezés kérdéseiről. Az ezek terén forrongó ellentétek malomkövei közé nem vetem a kifejtett nagy nemzeti kérdést.

De ha agrárizmusról lehet Magyarországon beszélni, ágy a legfőbb agrárizmust, melyhez képest minden más mezőgazdasági kérdés összetörpül, a földbirtokviszonyoknak a népesedésre való hatása képezi. Nagy bajra s annak orvoslási módjaira hívtam fel a közvélemény figyelmét. Az orvoslás nem lehet rögtönös, hanem nemzedékekre kiterjedő.

A nemzeteket és államokat átalakító feladatok rendszerint több nemzedéket vesznek igénybe. S ez csak nagyon természetes; valamint természetes az is, hogy ily feladatok terhét több nemzedék osztja meg. Csak így viselhető az el; egy nemzedék tán összeroskadna alatta.

A feladatot széles keretben egész fejedelmében igyekeztem megjelölni. Bármily nagynak s talán sokak előtt megvalósíthatatlannak látszik az. mégsem utópia, melynek csillogó köde elérhetetlen magasban lebeg.

A kérdés csak az, vajjon sikerül-e a közvéleményt megnyözni arról, hogy nemzeti konsolidációnk s maga a nemzeti állam fajunk szaporodási arányainak fentartása által érhető d s ez arányok fentartása a birtokviszonyok átalakítása nélkül nem lehetséges.

Ha e meggyőződést sikerült felkelteni a közvéleményben, akkor a nemzeti feladat egészen a realitás terén jelenik meg. Akkor már rövid idő alatt folyni fog a munka a nemzeti legfontosabb és a tetteket legsürgősebben követelő pontokon. Akkor e munkának senki sem lesz ellensége; mindenki, még azok is, támogatni fogják azt. akik leginkább, szinte egyénileg vannak

érdekelve, akiknek birtokukról, s e birtokok áthelyezéséről van szó.

Ha ugyanis erős és szilárd meggyőződés hatja át a magyar társadalom minden rétegét, a nemzeti érzület megdobbanása le fogja küzdeni minden érdekelten a kényelmetlenség érzetét. Nem lesz szükség akkor izgatásra s a közvélemény heves vibrációira, hogy a nemzeti cél előtt a gátok letörjenek.

De az a kérdés, vajjon fel lehet-e kelteni a közvéleményben azon meggyőződést, hogy fajunk szaporodása nélkül nem lehet megvalósítani nem csak a magyar nemzeti államot, hanem még csak nemzeti konsolidációt sem?

Jelen munkámmal igyekeztem megtenni az első kísérletet. De meg vagyok győződve, hogy e szerény kísérletemnek csak úgy lesz megfelelő eredménye, ha a sajtó és az irányadó tényezők felkarolják ez eszmét s nem egyéni szempontokat vizsgálnak, hanem csakis az eszme tartalmát veszik figyelembe. Ezt óhajtom s így, redukált keretben, azt hiszem, jelen munkánk megírásánál nem fáradtam hasztalanul.